

Kære venner og naboer

anker om et verdensuniversitet

norden for lov og ret

Aage Rosendal Nielsen

30. juni 1971
NEW EXPERIMENTAL COLLEGE
PRESS
Skyum Bjerge — Thy

Omslag:
Susanne Tvermoes, Sindrup

Foto:
Alan Clark, Fjerritslev

Tryk:
Bornerups Bogtrykkeri, Thisted

ISBN 87 85 194 03 4

TILEGNET MIN SLÆGT

INDHOLD

Kære venner og naboer

Hvordan det hele begyndte

En skole for hele verden

København

Maren og Lars Peter

Dem håndværkere, de er nøj værk

Hvorfor er nogle folk klogere end andre?

Hvad er en skole for noget?

Ja, men mon ikke det er for frit?

Tinget

I skal spise brød til

At få det til at gå rundt

Et universitet — norden for lov og ret

Hvordan mener du så, vi skal lave det verdensuniversitet?

Nordenfjord World University

Begyndelsen og enden

KÆRE VENNER OG NABOER

I spørger mig: »Hvad er det i grunden, du laver, Aage?« Det spørgsmål vil jeg prøve at besvare i denne bog. Det er sket før, når jeg har prøvet at give en forklaring, at en så har sagt: »Jamen, sådan noget forstår jeg jo ikke, det går over min forstand.« Når en

mand siger sådan til mig, bliver jeg ofte godt tilpas, for så føler jeg, at han har udtrykt min situation. »Vil det da sige,« kan du nu spørge, »at du arbejder med ting, som du ikke har nok forstand på?« Ja, det vil det sige. — Som folk ofte siger: »Det går over min forstand og langt ind i præstens.« Jeg vil påstå, at det er en vidunderlig ting at arbejde med noget, som man kun forstår en del af, og jeg vil ydermere påstå, at det er det, verden føres frem på.

Når jeg nu henvender mig til jer, venner og naboer, så er det fordi, jeg føler, at vi har noget ganske særligt at sige til hinanden. — Med naboer mener jeg alle de folk, der bor norden for fjorden i Thy, Han Herred og Vendsyssel, og dem på Mors. Det, jeg finder, vi har brug for at sige til hinanden, kommer så langt nede fra og har så store horisonter, at det nødvendigvis skal komme til udtryk udfra et verdensperspektiv. Når det sker, vil nabo komme til at betyde alle mennesker, alle vegne, og på den måde bliver dette til en bog både om os nordenfjords folk og folk fra resten af verden.

Da jeg nu er kommet tilbage til Thy efter 25 år i det fremmede og i en vis forstand bringer hele verden med mig, så betyder det for mig blandt andet, at jeg er blevet bedre i stand til at tale med mine naboer og min familie.

Når folk rejser hjemmefra, og når unge mennesker tager ud, er det tit også af den grund, at de føler, at de ikke kan snakke ud med dem derhjemme. I det fremmede lærer man mere om, hvad det derhjemme drejer sig om, og hvorfor man engang imellem ikke rigtig kan snakke med sine egne. Hvis man derude finder sig selv og forstår det, man kommer fra, så kan man få lyst til at vende hjem igen.

Mit tilhørsforhold til Nordjylland blev yderligere bekræftet for mig, da jeg i 1964 rejste rundt i landet for at finde et egnet sted for et verdensuniversitet. Det var i øvrigt forhenværende undervisningsminister K. B. Andersen, som jeg drøftede planerne med, der foreslog, at jeg henvendte mig til de egne af landet, hvor man var interesseret i et universitet, for at høre, om der var grobund for et samarbejde. »Det er en stor idé,« blev der sagt mange steder i landet — og så sagde man ikke mere, men i Nordjylland sagde de, »det er en stor idé,« og så føjede de til, »og den skal jo begynde et sted.«

Da New Experimental College flyttede til Thy i 1966, slog verdensuniversitetstanken sine første rødder, og i denne bog vil jeg gerne fortælle jer om, hvordan det gik til, hvilke idéer der stod bag New Experimental College's oprindelse, og hvordan disse idéer kommer til

udtryk i vort daglige liv på denne skole i Skyum Bjerge.

Det er den historiske side af sagen. Samtidig vil jeg gerne drøfte skolens fremtid med jer, fordi hvordan verdensuniversitetstanken bliver virkeliggjort hos os, afhænger meget af den måde, hvorpå vi nordenfjords folk bliver optaget af sagen og lægger vilje og kræfter dertil. Nu taler jeg her ikke til nogle ganske specielle mennesker, som det er meningen skal beskæftige sig med en begrænset opgave, jeg taler til alle, og jeg taler om en opgave, som er åben for alle, og hvor der er brug for alle.

Her i Thy plejer vi at snakke om tre slags mennesker. De fine folk, de kloge og så os almindelige mennesker. Så var der nogen, min mor kaldte ordentlige mennesker, og man kunne vist nok være et ordentligt menneske, selv om man var både fin og klog, men jeg tror nok, det mest var de almindelige mennesker, der var ordentlige. Det var, ligesom det lå i luften, at de fine folk og de kloge folk ikke behøvede at være ordentlige, i hvert fald kunne det bedre undskyldes, hvis de opførte sig på en anden måde.

Nu kan det godt være, at vi allesammen er ved at blive mere fine og mere kloge, men jeg vil dog tro, at vi er en hel del almindelige folk tilbage, og jeg regner mig selv til en af dem ?— selv om folk af og til siger om mig, at han vist ikke er helt almindelig. Men selv om man ikke er helt almindelig, så behøver man da hverken at være fin eller klog.

Den livsholdning og måde at være på, som vi almindelige mennesker har, mener jeg er vigtig at give folk fra resten af verden lejlighed til at lære at kende. Det er både vores styrke og vor begrænsning, og det er det, som gør, at vi vil kunne tage andre mennesker ind til os og dele vor verden med dem.

Denne særlige, solide indstilling til livet, som har udviklet sig gennem århundreder, og som ikke rokkes af dagens luner, har vi hver især oplevet hos vore forfædre. For mig blev det igennem min mors, Maren Svankjær Jensens, store slægt i Thy, og i min fars land, Vendsyssel. Mit navn stammer fra gården Rosendal i Thorshøj sogn, hvor min far voksede op. Der besøgte vi min bedstefar Chr. Rosendal. Han var en Guds mand, ydmyg, stærk og stille. Min bedstemor, Katrine Rosendal, gik med sit strikketøj uden for huset, når de besøgte os i Thy, og når Stagstrup kirkeklokke ringede solen ned, gik hun og mumlede. Da Herman, min lillebror, spurgte, hvorfor hun gjorde det, svarede hun, at hun bad for os allesammen. Og

sådan har vi hver især en historie, som fortæller, hvori vi bunder.

Så er der Han Herred, hvor vi næsten ved en tilfældighed også har slået os ned, da min kone Sara og jeg overtog Fosdalsgård. Vi har brugt gården som et stille studiecenter i forbindelse med skolen i Thy, og vi har arbejdet med andre videre planer »Underlien«.

Nu må I morsingboer undskylde mig, hvis I finder, at I bliver glemt. Det er langt fra tilfældet. Det er ikke bare, at nogle af os nyder at se over fjorden til jer hver dag, men det er også, fordi blandt de mange sjove og vilde planer, vi har udkastet de sidste ni år i forbindelse med oprettelsen af et verdensuniversitet i Norden, har vi på papir en plan, som går ud på sammen med morsingboere at gøre hele Mors til en fristat med sin egen forfatning og lovgivning, åben for folk fra hele jorden som en universitetsfristat. Det var landsretssagfører Uffe Vilstrup i København, der sammen med os udkastede denne plan, som han forelagde juridiske professorer. De blev ganske vist ikke ovenud begejstret for en sådan tosset idé. Men det vil da være morsomt at høre, hvad morsingboerne selv vil sige til den eller i hvert fald til de tanker, der ligger bag ved.

Nu skal vi igang med historien bagved New Experimental College i Thy og verdensuniversitetet i Nordjylland. Det er historien om et arbejde, der går ud på at sætte folk i forbindelse med hinanden og samtidig også sætte idéer og den lære, vi drager af vore oplevelser, i forbindelse med hinanden. Derfor er dette også en historie om de af mine personlige oplevelser, som gjorde, at jeg kom til at beskæftige mig med en ny skoleform, som tager vores alles forhold — den måde vi er sammen på, og den måde hvorpå vi synes, verden skal udvikle sig fremover — ind i skolens virke.

Heri vil I således træffe både mennesker og idéer — f. eks. den idé, som nogle af os på New Experimental College har om, at det at studere og lære noget og blive klog, hænger sammen med at blive et bedre menneske. Jeg vil prøve at forklare, hvordan vi ser denne sammenhæng, og jeg vil tænke højt om en fælles menneskeligt sammenhæng og et universelt livssyn, som jeg mener, vi her norden for fjorden nu har en ganske enestående lejlighed til at virkeliggøre ved at oprette et verdensuniversitet.

Hvad jeg ikke kan gøre i denne bog er at fortælle jer, hvordan vores fælles foretagende vil komme til at forme sig i tiden, der kommer. Det må vi arbejde os frem til. Der er ingen dogmer forbundet dermed, og

derfor er vejen ikke forudbestemt. På lignende måde kan jeg ikke sige noget om, hvilken retning New Experimental College vil tage i sin vækst fremover — det, der er sket eller har været tilfældet hos os, ligger naturligvis til grund for morgendagens hændelser, men det kan efter skolens natur ikke blive et mønster for fremtiden.

Så denne bog, kære venner og naboer, håber jeg, vil blive en almindelig snak mellem almindelige mennesker, og eftersom jeg nu her indleder, venter jeg også, at I vil svare igen.

HVORDAN DET HELE BEGYNDTE

Når folk kommer og besøger os og ser, hvordan vi på gården »Fjordvang« i Skyum laver vor lade om til teatersal og vor kostald om til bibliotek og vor svinestald til spisestue, så spørger de gerne: »Ja, men hvor får I de idéer fra?«

Når de så går op ad stigen op på høløftet og opdager, at vi her har gode værelser, ja, næsten lige så gode som på Missionshotellet, så spørger de: »Ja, men hvordan hitter I på det?«

Det ved jeg ikke rigtig, hvad jeg skal svare på, — for der er jo ingen, der rigtig ved, hvor idéer kommer fra, selvom vi måske nok kan sige noget generelt om, hvad der stimulerer og inspirerer folk til at få nye idéer. Hvad mig angår, kan jeg sige, at det nok hjælper at komme ud og se sig lidt om, — men hovedtanken i det, jeg har arbejdet med, mener jeg, at jeg opdagede, inden jeg rejste hjemmefra.

Hovedtanken i det, jeg laver, — eller skal vi sige: een af de grundlæggende idéer — voksede frem i mig, fordi jeg som ganske ung opdagede, at folk i Stagstrup og Sundby var delt op i forskellige grupper. Nogle kaldte sig de troende, andre blev kaldt grundtvigianere, desuden var der baptisterne, der mødtes i et lille hus, der hed »Sichar«; — og endelig enkelte socialister, og det var da helt forfærdelige mennesker, for de troede ikke engang på Vorherre. De andre grupper brugte da i hvert fald Guds tanker, selvom nogle af dem gjorde det på en gal måde. Men sadelmageren, der boede på den anden side af vejen,

han var socialdemokrat, og hvordan det nu end var, så blev det fortalt om ham, at han kunne hekse; det var nu vist ikke noget, han havde lært af de »røde«, men det var ligesom, det lå i luften, at der var en forbindelse mellem de onde kræfter og socialisterne. Ja, mine søskende var bange for en hane, der løb oppe i vores plantage, fordi de mente, at sadelmageren havde forhekset den, og den var ganske vist rød, så det havde da lidt med socialisme at gøre.

Mine forældre hørte til de troende, og som barn kommer man naturligvis mest sammen med folk og andre børn, der hører til samme kreds. Men i skolen, og når man bliver lidt ældre, så begynder man at komme sammen med alle mulige slags mennesker, og forældrene får en naturlig bekymring for, om deres børn nu kommer sammen med de rigtige.

Jeg blev gode venner med Sigurd, der var baptist og jeg opdagede, at jeg kunne tale fortroligt med Sigurd om personlige ting, og jeg kunne ikke rigtig se forskellen imellem os. Når jeg mødtes med de grundtvigianske unge på Sjørring Vold, hvor de havde gymnastikfest, da kunne det at se på gymnastikken lige gå an, også hvis man var et Guds barn; men hvis man blev, til dansen begyndte, så var Fristeren nær, og tog man del i dansen, ja, så var man på vej til helvede.

Jeg tog del i dansen mellem de grundtvigianske unge, og det førte selvfølgelig til et vældigt opgør derhjemme. Man talte om det på samtalemøderne, og de troende bad for mig. Jeg vil altid være vor præst i Stagstrup på den tid, Edward Frederiksen, taknemlig. Han havde de troendes tillid, og han gik på en vis måde i forsvar for mig, og han har stadigvæk fortsat med at hjælpe mig og forstå mig.

Mine forældre vil jeg også altid være taknemlig; alle de steder, jeg har søgt efter nye idéer fra venstre til højre, om det var politisk eller religiøst, har jeg aldrig fundet så megen frihed og så stort frisind som i mit hjem. Kan det være således, at min mor og min far hver for sig var så rodfæstede i det, de var, og i deres tro, at de havde råd til — om ikke at støtte mig i alt — så dog acceptere mig på trods af, hvad jeg gjorde og mente?

Hvor kommer nye idéer fra? Kanske når man har lov til »ikke at opføre sig ordentligt.« Kanske når man er et sted, hvor man ikke altid behøver at gøre det »rigtige«, og hvor man føler sig tryk nok til at have tanker og komme frem med dem, selvom de er helt tossede, og selvom de går imod far og mor, søskende,

naboerne og kongen. Har man mulighed for at sige de gale ting, så kan de nye og rigtige ting komme frem på en måde, som ikke var mulig, hvis man altid skulle gøre det rigtige og opføre sig pænt. Når man sådan vokser op i en kreds, hvor der er ret bestemte retningslinier for, hvad der er rigtigt og godt, så har man naturligvis som barn den opfattelse, at de folk, der tror, som vi gør, på en eller anden måde er de bedste mennesker — og selvom de ikke skulle være de bedste mennesker, så er de i hvert fald frelste.

Det var en chokerende oplevelse, da jeg lærte folk udenfor min kreds at kende; — de andre var da ligeså gode, ja, jeg mente, mange af dem var sjovere og mere kærlige. — I hvert fald kunne jeg snakke bedre med mange af dem, og det gjorde det vanskeligere for mig bare at høre til eet sted. Hvis de andre gode mennesker ikke kunne komme i himlen, så vidste jeg da ikke, hvor interesseret jeg var i at komme dér, og så kunne jeg ikke forstå Guds kærlighed, hvis den gik ud på, at det bare var de folk, der kom i Harring og Sundby Missionshuse, der virkelig skulle nyde godt af den.

Disse ting sloges jeg med i lang tid, og jeg fik først forløsning og klarhed over det problem en nat, jeg gik frem og tilbage i vores have derhjemme sammen med Sv. Aa. Larsen fra Sundby. Pludselig stod det for mig: Vi må forene dem allesammen. Vi må spørge: Hvad er fællesskabet? Vi må spørge: Hvad har vi til fælles — i stedet for: Hvad skiller os? — Denne oplevelse er blevet hovedtanken bag, hvad jeg siden har lavet. Det har betydet for mig, at jeg ikke behøver at have samvittighedsnag over at være missionsmand fra Thy, når der blandt andet her ligger en mulighed for fællesskab med andre kredse og alle andre folk. Desuden kan jeg lide at drille os selv med, at thyboerne er så gode og så rodfæstede, at selv Indre Mission ikke har kunnet ødelægge dem!

Idéen med at lave vor lade om til sal og vor stald om til bibliotek og samlingsstue for 200 mennesker er altså, at folk kan være sammen. Folk kan også være sammen i forsamlingshuset og i missionshuset og i Huruphallen. Men vi vil gerne være sammen med folk fra disse tre steder på een gang.

Der er en ting mere med hensyn til at få nye idéer og nye tanker. Hvis jeg kender folk, som jeg har noget imod, og jeg så ikke får snakket ud med dem om det, så holder det mig tilbage, og mine idéer er lukket inde bagved det, jeg har imod min nabo. Derfor skal jeg ikke sige til ham, at jeg ikke kan lide ham, hverken for hans skyld eller af idealistiske grunde — men jeg skal

sige, at han må undskylde, at jeg taler så åbent til ham, men jeg er nødt til at komme af med de tanker og følelser og min brøde, for at jeg selv kan udvikle mig og være godt tilpas.

Dette gælder især for forældre, for hvis de har det sådan med nogle folk, at de ikke kan med dem og ikke får klaret dette, så går det også ud over deres børn, enten de ved det eller ej. Det går ud over deres børn på den måde, at børnene og de selv lever i et begrænset kontaktforhold, og når børnene så kommer hjemmefra, vil kontakten med deres eget hjem være begrænset i samme omfang, som hjemmet har haft dårlige forhold til andre hjem.

Disse tanker fik særlig og ny betydning, da jeg kom til Amerika i efteråret 1947. Jeg rejste dengang for Kirkelig Films Forening, efter at jeg i årene før havde været på lærerkursus på Askov Højskole og været højskolelærer på Lollands Højskole og Tommerup Højskole. Jeg var på mine rejser kommet til Sorø, da min mor ringede til mig og fortalte, at der var kommet et telegram fra Danmark–Amerika fondet, at jeg havde fået et års studielegat ved Grandview College, Des Moines, Iowa. Sikken en opmuntring det var! Vi var fire, der var udvalgt af 400 til et års studieophold i Amerika. For mig blev det en særlig opmuntring, fordi nogle af mine studieplaner tidligere var gået i stykker.

I det fremmede kom den danske højskole til at stå for mig som noget særlig værdifuldt. Jeg havde nok selv været på tre, men i forhold til Amerikas moderne måde at lave skoler på, ligefra børnehaverne til universiteterne, kom højskoletanken til at stå for mig som en tvingende nødvendighed, ikke bare for os her i Norden, men også for amerikanerne og folk fra andre lande.

Nu har de danske kredse i Amerika ligefra emigrationstiden haft danske højskoler, men de var mere eller mindre *uddøde* eller havde taget en anden form, så danskerne blev opsuget i den store amerikanske smeltegryde. Ydermere så jeg, at selvom højskolens styrke i Norden lå i, at det var *almindelige folk*, der her fik en enestående mulighed for selvstændigt at erhverve livsoplysning og praktisk lærdom, så har ikke mindst studenter og lærere ved de forskellige skoler og universiteter brug for en sådan fri og levende skoleform som en del af deres mere afgrænsede og faglige studier.

Som gæst i et fremmed land har man mange muligheder for at fortælle om sit hjemland. Igen og igen fortalte jeg om folkehøjskolen som en skoleform

for frie studier, hvor der ingen eksamen var, og hvor man kom, fordi man havde lyst til at lære noget, selvom det ikke førte til noget; som Christen Kold har udtrykt det: hvor man bliver sat igang på en sådan måde, at man aldrig går i stå og skal trækkes op hver uge ligesom stueuret.

I sommeren 1948 kom jeg i kontakt med en international studenterorganisation: Lisle Fellowship. Lisle holdt sommerkurser på seks uger, hvor studenter fra hele verden var med. Lisle Fellowship var skabt af en metodistpræst og hans kone, hr. og fru DeWitt C. Baldwin. De havde været missionærer i Burma i to år og havde hørt om Grundtvigs tanker. Især var hr. Baldwin blevet inspireret deraf, samtidig med at den orientalske livsform havde gjort et dybt indtryk på ham. I alt det fandt han, at hvad man end står for, så bør menneskelig medfølelse, indleven og forståelse altid komme først.

Jeg deltog i Lisles sommerseminar i 1948, og året efter fortsatte jeg med mine egne studier ved det teologiske fakultet i byen Hartford, hvor sytten af os fra Lisle boede sammen, mens vi prøvede at udvikle Lisles tanker om det enkelte menneskes udvikling i forhold til sit hjem og sit fag og til det, der sker i resten af verden. Disse oplevelser i årenes løb hos Lisle har også haft stor betydning for mig og mit arbejde.

I hele denne periode blev jeg ved med at fortælle om folkehøjskolens tanker, samtidig med at de kom til at stå klarere for mig. Så en dag kom to studenter og sagde: Vi vil over og finde ud af, om det, du fortæller om folkehøjskolen, er rigtigt; det lyder for godt til at være sandt. Jeg svarede: Det er i orden, find ti studenter, og jeg skal se, hvad jeg kan gøre.

Jeg skrev til forstander Arnfred på Askov, om han ville oprette en klasse for engelsktalende studenter. Forstander Arnfred skrev tilbage, at han var interesseret. Der meldte sig syv studenter, en præst og en lærer, og vi var parate til at tage til Danmark i sommeren 1949, da vi fik et telegram fra Arnfred, som sagde: Kan tage otte, som forstår dansk.

Her havde vi ti folk, der troede, at Danmark var Sveriges hovedstad — i hvert fald kunne de ikke eet ord dansk. Så rejste jeg rundt og snakkede med dem, og de var alle villige til at lære dansk. Jeg tog til Danmark og arrangerede deres ophold i danske hjem, hvor de kunne bo og lære sproget, inden de skulle begynde på højskolen. — Og sådan begyndte det første eksperiment, som hed An Experimental Group in the Danish Folk High School Movement.

Inden vi sendte dem på højskole, holdt vi et orienterende kursus med dem sidst i oktober 1949, og da vi ikke havde mange penge, blev det holdt hos mine forældre på deres gård i Stagstrup.

New Experimental College er således ikke den første internationale skole, der begyndte i Thy. The Experimental Group, som vi kaldte den, begyndte altså i 1949, og de første fem år var gruppen samlet i mit hjem een uge hvert efterår, hvor min mor og kusine Herdis lavede mad til dem. (»De spiser som store grise«, sagde min mor). Vi brugte huset til vore møder og sammenkomster og sprogundervisning, og studenterne boede hos vore naboer. — Det var festlige dage.

Da holdene blev for store, d.v.s. over 20, kunne vi ikke være derhjemme mere, og kurserne blev så holdt på forskellige højskoler rundt om i landet.

Disse amerikanske studenter fik meget ud af højskolen og af at være i Danmark og lære dansk. Ligesom jeg fik set mit land og mit hjem i et nyt perspektiv ved at være hjemmefra, sådan fik disse unge og ældre ny forståelse af sig selv og deres hjemland ved at være hos os.

The Experimental Group blev i 1956 en selvejende institution under navnet Scandinavian Seminar. Vi var nu ved at komme op på ca. 100 deltagere om året, og vi var begyndt at få nogle af de studerende til Norge og Sverige og Finland. Efterhånden inviterede vi studenter fra andre lande end Amerika — Australien, Japan, Tyskland og senere fra Korea, Afrika og Indien. Til disse studenter ophold her i landet fik vi tilskud fra udenrigsministeriet, ligesom vi i de senere år til Scandinavian Seminars drift i almindelighed fik tilskud fra undervisningsministeriet.

Scandinavian Seminars hovedbestyrelse var i New York, og i denne bestyrelse sad blandt andre hr. Baldwin fra Lisle Fellowship, som i de første år hjalp os med at finde studenter og lærere til programmet. Til gengæld kunne vi hjælpe med til, at Lisle i 1952 kunne holde sit første sommerkursus udenfor USA i Danmark. Andre i den amerikanske bestyrelse var min gode ven, John Glasse, som var med, da vi begyndte i Hartford, og som nu er professor på Vassar College, og professor Halfdan Gregersen, som først blev vor akademiske rådgiver og senere heltidsmedhjælper ved Scandinavian Seminar i 1956.

I hvert af de nordiske lande sad der også udvalg og komitéer. Den første formand for den danske komité var forstander Arnfred, og kasserer var Aage Damgaard fra Herning. Andre medlemmer af den

danske komité var professor Hal Koch, forhenv. kirkeminister Arne Sørensen, magister Jens Rosenkjær, forstander Johs. Novrup, forstander Erik Halvorsen og senere undervisningsminister K. B. Andersen.

Sådan kom Scandinavian Seminar altså i gang, og hovedtanken i dette arbejde var folkehøjskolens idé og praksis, som den hidtil har udviklet sig i Norden. Disse idéer fik nu international betydning, og hver enkelt deltager i Scandinavian Seminar havde en personlig oplevelse, ikke bare med højskoletanken, men også ved at få kendskab til et nyt sprog og opdage en ny kultur og en ny livsform.

Når opholdet på højskolen var forbi hen på foråret, holdt vi et afsluttende kursus for alle deltagerne. Jeg vil ikke sige, at det var ovenud ros, vi nordboere fik for den måde, vi er på, og den måde vi lever på, og det var heller ikke altid ovenud begejstring for folkehøjskolen, der kom til udtryk på disse møder — men vi fik snakket ud. — Og når så studenter og lærere, der havde været med i Scandinavian Seminar, kom hjem, blev de først klar over meget af det, der var sket med dem, og hvad der ligger i ordene: »Først opleve, så oplyse«. Hvert år har jeg haft møder rundt omkring med tidligere deltagere i Scandinavian Seminar, og samværet med dem har været ligeså opløftende og berigende, som man læser om sådanne samvær i folkehøjskolens første år.

Ud af disse oplevelser i Scandinavian Seminar voksede for mange af os spørgsmålet: Hvad betyder egentlig højskoletanken for studerende? Hvad betyder det personligt og uddannelsesmæssigt? Hvilken betydning har det for den enkelte og for skolerne? Ud af disse spørgsmål voksede idéen om en skole for hele verden.

EN SKOLE FOR HELE VERDEN

I det foregående afsnit har jeg fortalt, hvordan det hele begyndte med The Experimental Group i 1949, som blev til den selvejende institution Scandinavian Seminar.

Der skete nu det, at dr. Halfdan Gregersen og jeg i

1959 deltog i det årlige møde for universitetsfolk i Amerika. Mødet var i Chicago. Vi sad og lyttede til lange drøftelser om, hvordan de forskellige studieplaner skulle omformes og forbedres. Halfdan Gregersen og jeg blev trætte af al den snak og gik ned i restauranten for at drikke en kop kaffe. Vi så på hinanden og sagde: Det kan vi da vist gøre bedre end det, de folk snakker om; og så fik vi idéen Scandinavian Seminar College.

De følgende to år blev denne tanke drøftet med lærere, udvalg og bestyrelse i Scandinavian Seminar, og der var begejstring for det. Vi tænkte på Scandinavian Seminar College som et sted, hvor blandt andet folk, som havde været med i Scandinavian Seminar, kunne komme og fortsætte et mere systematisk studium, og hvor vi kunne forsøge os frem med nye studieformer med universelt sigte.

Disse tanker fik en reel baggrund, da ingeniør Johs. Hansen i Holte i 1960 testamenterede sin ejendom i Holte til denne idé. Ejendommen var flere millioner kroner værd, og vi skulle kun betale 800.000 kroner over 10 år — et symbolsk beløb. Men ingeniør Hansen døde pludselig, og så skulle vi til at overtage ejendommen allerede i 1961. Scandinavian Seminar College blev gjort til en selvejende institution med Halfdan Gregersen som formand og K. B. Andersen som næstformand. Fra efteråret 1960 til sommeren 1961 arbejdede vi som små heste på at skaffe penge nok og på at lægge planer, så det kunne lade sig gøre at åbne det nye college i september 1961.

Der skulle også meget til, og der var nogle, der var bange for, at vi ikke kunne få det til at gå — og det er rigtigt, at vi for budgettet for det første år havde en post, der hed, tilskud fra Vorherre, kr. 175.000., Jeg kan huske, at K. B. Andersen på bestyrelsesmødet lo lidt deraf. Han var ikke helt sikker på, om vi kunne få så mange penge fra den kant. Værre var det ved bestyrelsesmødet i New York. Dér syntes man, det var helt ugudeligt at regne med tilskud oven fra. (Scandinavian Seminar College er nu under det danske udenrigsministeriums beskyttelse, og sådan kom den danske regering til at spille rollen som Vorherre. Men det er en historie for sig, som vi ikke skal komme ind på her).

Udover de økonomiske problemer viste det sig, at Scandinavian Seminar Collegers opbygning lagde overordentlig meget beslag på vor tid og kræfter. Alle disse ting bevirkede, at der kom splittelse mellem de folk, der skulle gøre skolen til en realitet. Og den

splittelse kunne vi ikke bære.

Umiddelbart før den første gruppe udenlandske studenter skulle komme hertil, blev det hele aflyst. Enden på det blev, at Scandinavian Seminar kørte videre uden mig, og Scandinavian Seminar Collegers ejendom i Holte stod tom. I et halvt år beskæftigede jeg mig med meget andet og tænkte mig om, og da besluttede jeg at føre verdensskoletanken ud i livet.

Det var den samme sommer, Sara og jeg blev gift, og vi brugte vores hus på Slotsherrensvej 21 i København som centrum for vore skoleplaner. Fra februar 1962 og tre måneder fremover sad vi sammen med 4—5 studenter, som var indstillet på, at planerne for deres college skulle gennemføres. Selvfølgelig kunne vi ikke så godt fortsætte med samme navn, så vi kaldte fra nu af Scandinavian Seminar College for New Experimental College (NEC).

Vi var nu i den situation, at vi stod helt frit i vores undersøgelse af, hvad en skole er for noget, og denne undersøgelse agtede vi at gøre til en del af skolen, som derved blev totalt eksperimenterende. Vi havde hver især erfaret, at mange studenter og lærere mente, at de kunne klare deres arbejde meget bedre, hvis de havde større eller mere frihed, og hvis de selv kunne få lov til at bestemme, hvordan det hele skulle gøres. Vi ville gerne se, hvordan denne frihed kunne bruges. Vi ville også undersøge, hvad det betyder at tage en eksamen og finde frem til de bedst mulige vilkår for det enkelte menneskes måde at studere på, sådan at han opnår større personlig tilfredsstillelse derved.

Vi mente, at der var et behov for at forstå hvilke menneskelige fællesnævner, der findes, og hvordan disse fællesnævner kan oplives, så at resultatet bliver en dybere sammenhæng mellem det personlige, det menneskelige og det videnskabelige.

Alle disse formål skrev vi ned i et brev, som blev sendt ud til 3000 forskellige universiteter og skoler verden over. Vi skrev videre, at vi sad nogle folk i København, som ville starte et nyt universitet ved at samle folk fra resten af verden, der havde samme interesse i at virkeliggøre sådan et eksperiment.

Der gik faktisk kun 10 dage, før vi havde den første indmeldelse, og i løbet af en måned havde vi modtaget cirka 100 breve fra studenter og professorer fra 12 lande.

Det viste sig, at der mange steder var utilfredshed med den måde studierne, især inden for de humanistiske fag, var tilrettelagt, og at det havde gjort, at flere universiteter i Amerika og England var blevet

interesserede i eksperimentelle forsøg inden for den højere uddannelse. Det amerikanske undervisningsministerium havde ligefrem udgivet en pjece om idéen bag *the experimental college*, og vi fandt, at det, vi ville prøve, var et bidrag hertil. Det særegne ved vores forsøg var, at vi ønskede at arbejde på verdensbasis, og at vi bare slog os ned og på egen hånd gik i gang.

Nogle af vore tanker gav altså genlyd forskellige steder, og det resulterede i, at vi åbnede skolen i september 1962 med en snes folk, hvoraf næsten halvdelen var lærere. Det var faktisk ret spændende pludselig at sidde en gruppe sammen og ret forvirret se på hinanden og spørge: Hvad skal vi nu?

Vi havde med vilje ikke lavet konkrete undervisningsplaner, idet den ny gruppe, der blev dannet, selv skulle udvikle dem. Der var altså hverken regler eller planer, som studenterne skulle rette sig efter eller følge. Det kan selvfølgelig være lidt forvirrende; og det morsomme ved det er, at mange bliver gale over, at de ikke har noget, som de kan reagere imod — at de allesammen bliver stillet overfor spørgsmålet: Hvad skal vi lave?

Da vi nu ikke vidste nøjagtig, hvordan vi skulle bære os ad, tilbød nogle af lærerne at holde timer, hvori de ville eksperimentere med deres fagområde eller undervisningsmetoder. Det gik ret godt i begyndelsen, så længe alt var nyt, og vi ikke kendte hinanden ret meget; men så blev den måde, vi lærere underviste på, alligevel utilfredsstillende, og studenterne begyndte at holde op med at komme til timerne. De sagde, at de hellere ville lave noget andet, og nogle af lærerne, der så begejstret og opofrende var begyndt at undervise hos os uden betaling, blev fornærmede og sagde, at de ville ikke undervise, når det var sådan nogle dovne studenter, vi havde, der bare ville pjatte og drive tiden væk. Så det var jo noget af en flov historie.

Da vi var for mange til at være i vort hus på Slotsherrensvej, lejede vi af den katolske biskop i København et kloster, der ligger i Trørød. Her havde vi plads. Her var 20 værelser, stort køkken og forsamlingslokaler, og en lille kirke hørte der også til. Vi beholdt kontoret på Slotsherrensvej, og nogle af os tog ind en gang eller to om ugen for at udvikle de videre planer og korrespondere med folk, der var interesserede i at komme til NEC fremover.

Selvom undervisningen ikke gik så godt, mødtes vi allesammen flere gange om ugen og talte om, hvad det

var for en skole, vi ønskede at lave. Det mærkelige var, at jo værre det gik efter den målestok, som nogle af os ældre havde, des mere tilfredse var de unge. Fremtidsplaner for en verdensskole kunne vi da slet ikke blive enige om. Derimod var det, som om vi fandt enigheden i oplevelsen af fællesskabet.

Det var et mærkeligt semester.

Enkelte af lærerne var i stand til at gennemføre deres forelæsninger eller studiekredse. En af dem var Mogens Vincentz. Mogens er ingeniør og opfinder. Han samlede os hver lørdag eftermiddag og talte vidt og bredt om det at skabe, om det at få noget nyt i gang, og folk hang ved Mogens. Men Mogens havde heller aldrig undervist før. Han havde bare været forretningsmand og opfinder og et søgende menneske. Vi lærere, der vidste, hvordan der skulle undervises, og hvad en skole gik ud på, eller rettere sagt troede, at vi vidste det, kunne ikke rigtig klare os under disse forhold.

Ja, og så var der Slim (Alfred Froda fra Hellerup), en ældre gentleman, der havde tilbragt 30 år i østen. Nogle af jer vil huske ham fra Scandinavian Seminar. Slim holdt andagt med os i den lille katolske kirke, og Sune Lund Sørensen, ham filmmanden, spillede orgel. Jo, Slim lyttede vi til, og hans foredrag blev alle ved med at komme til.

Så begyndte studenterne at undervise hinanden, det foregik på alle tider af døgnet. Jeg kom ud på Trørødhus, som klostret hed, en morgen kl. 8 og skulle have to timer, men de sov allesammen, for Ruth Bilger havde undervist hele natten. Det var nu ikke så nemt.

En dag henimod slutningen af semesteret spurgte jeg: »Er der nogen, der vil have en eksamen i det, de har lavet?« Tom Bailey sagde ja, og jeg bad ham om at få en liste over de bøger, han havde læst, siden han var kommet i september. Toms særlige interesse var moderne litteratur, som han havde læst på universitetet derhjemme, og hans bogliste omfattede over 100 forskellige bøger.

Toms skriftlige opgaver gik ud på at udvikle de tanker, han havde fået klarhed over det sidste halve år, samt beskrive hvordan han opfattede sammenhængen mellem de ting, han studerede, den måde han levede på, og hvordan han ønskede, NEC skulle udvikle sig fremover.

Toms mundtlige eksamen, som varede 4 timer, foregik på følgende måde. Vi havde inviteret to censorer. Den ene var højskolelærer Jørgen Bent Kistorp, som også var interesseret i moderne litteratur,

den anden var Arne Rønde Christensen, som var forretningsmand; deres opgave var — ud fra deres forudsætninger — at stille Tom spørgsmål, dels inden for hans interesseområde, litteraturen, dels få et indtryk af hans menneskelige udvikling.

Da vi begyndte den mundtlige eksamen, erklærede vi, at denne eksamen var særlig på den måde, at kundskaberne var Toms helt private forhold, og når vi stillede ham spørgsmål angående dem, kunne han selv bestemme, om han ville svare eller ej. Men alle andre områder af Toms liv, den måde han levede på, og den måde han følte på, anså vi for at være vigtige for os andre, og derfor ventede vi, at han ville svare åbent på spørgsmål herom. Så begyndte vi ellers.

Stakkels Tom, der sad midt i en kreds af en snes mennesker, blev overdænget med spørgsmål, først med hensyn til hans faglige studier og de bøger, han havde læst, og hvad han havde fået ud af dem. Disse spørgsmål kunne han som sagt besvare, hvis han ville. Vor opgave var ikke at bedømme de resultater, Tom var kommet til. Vor opgave var at provokere mennesket og studenten Tom og til allersidst spørge: Tom, hvor er du nu, hvad vil du nu, hvad kan du nu? Kort sagt, Tom skulle selv bedømme sin situation med os som hjælpere.

Da Torns eksamen var færdig, fik vi allesammen gåsesteg, og Tom sagde: »Det var jo en fest.« Ja, vi fejrede Tom, ikke fordi han havde opnået et eller andet, vi syntes, han skulle opnå, men fordi Tom forstod mere af, hvor han var, hvad han var, og hvor han ville hen.

Og sådan tilbød vi at holde eksamen for hinanden, og også lærerne indstillede sig til en sådan eksamen, hvor festen ligeledes var noget væsentligt. En lærer, der således kan give sig i sine elevers hænder, kan blive helt fornyet.

Nu var vi ved at være færdige med første semester. Vi havde et underskud på 20.000 kr., og vi havde ikke fået udført ret mange planer med hensyn til skolens fremtid. Vi havde troet, at der ville blive gjort et enestående stykke arbejde, når man sådan havde lejlighed til selv at skabe rammen for en skole ligefra de første planer, om hvad det hele skulle gå ud på, hvordan hele undervisnings- og studieformen skulle udvikle sig osv. Det havde vi nu allesammen haft en mulighed for at bestemme, og hvad skete der? Den aften, vi holdt afslutning på semesteret, sad vi rundt om bordet og sagde til hinanden: NEC er da vistnok en skole, der ikke lykkedes, der ikke rigtig kom igang, der

ikke gjorde det, vi gerne ville den skulle. Jeg tror nok, vi allesammen følte det på den måde.

Men så rejste Ruth sig op. Det var Ruth, der sommeren i forvejen havde sagt til os: »Vi skal have den skole startet, selvom der kun kommer to.« Og nu sagde Ruth: »Det kan godt være, at skolen er mislykkedes, men det er den ikke i forhold til mig, for denne oplevelse ville jeg ikke have været foruden.« En efter en blev vi enige med Ruth, og det kom siden til at stå for os som et påtrængende spørgsmål: Er det sådan, at en skole og dens enkelte elever ikke kan have succes samtidig? Er det sådan, at i mange skoler bliver de enkelte elever ofret for skolens skyld, eller for det skolen står for? Hvis det er sådan, så er vi da glade for, at NEC ingenting står for. Da vi begyndte næste semester, kom alle, der havde været med i det første semester, tilbage.

KØBENHAVN

New Experimental College havde sit hjem i København i fire år. Slotsherrensvej var vort centrum, mens vi sommetider blev nødt til at leje os ind sådanne steder som Trørødhus og Humlebæk Hvilehjem eller leje ekstra huse for at få plads til os allesammen.

København blev faktisk en del af vort pensum. Udover de velforsynede biblioteker, teatre og biografer, som skolens elever kunne benytte sig af, var der adskillige steder, hvor de mødtes med byens ungdom. »Vi mødes på Pilegården« (en københavnsk kro) hørtes næsten så tit som »vi mødes i dagligstuen«.

I Pilegården og sådanne steder mødtes man om aftenen og nogle gange til langt ud på natten. Det kunne godt give problemer, når der var timer på skolen dagen derpå klokken 9. I hvert semester var der en slags vekselvirkning mellem det, byen havde at tilbyde og skolens eget program. Vor timeplan var udarbejdet af gruppen selv, og derfor kunne hvert hold finde ud af, hvor meget byen skulle betyde for dem i deres semester. En skik blev efterhånden en hel tradition hos os — det var at holde åbent hus hver torsdag aften på skolen, så alle de forskellige venner og bekendte rundt omkring i byen kunne komme og

deltage i det, der foregik hos os for øjeblikket.

I løbet af de år var der mange forskellige fremgangsmåder og indlæringsmetoder, der skulle afprøves. Der var næsten en konstant diskussion igang. Det var mere eller mindre vellykket altsammen, men der var ingen tvivl om, at byen København påvirkede os og gav vort arbejde en særlig karakter.

Ja, jeg kan godt lide at tænke tilbage på København. Sara og jeg plejede tit lørdag aften ved ellevetiden at køre ned på Rådhuspladsen og købe søndagsavisen og mærke stemningen på Rådhuspladsen en lørdag aften; så kørte vi hjem med avisen og hyggede os, eller vi tog ind et sted og fik en tår øl. Tænk en søndag morgen at køre rundt i København. Da er københavnernes jo væk, og man kan ligesom bedre se det hele. Jeg holdt af at vise udenlandske gæster København søndag morgen. Så var vi i kirke et eller andet sted, måske to steder. Vi kunne tage den første salme i Helligåndskirken og den sidste i Trinitatis. Sådan er der noget uforbindende i en stor kirke og en stor by.

Jeg kan bære at være flyttet væk fra København, hvis mange thyboer kommer til København tit og lærer at holde af den, og hvis mange københavnere kommer nordenfjords sammen med os. Mon ikke land kan blive land, og by blive by, når vi allesammen bærer i vort hjerte både land og by? Storbyens larm kan være skabende musik, når jeg kommer ind med min stilhed hjemmefra, og jeg trænger til at blive rusket i sammenhæng med andre sider af mig selv og mit lands virksomhed.

Jeg husker, at Sara og jeg efter det første år i Thy kom til København en morgen med båden fra Ålborg. Vi gik op fra Hans Larsens Plads over Nyhavn, over Kongens Nytorv, ad Strøget, og vi så vor egen by på en helt ny måde, fordi vi havde åndelig ballast til at se på den. Skyum Bjerger er dejlig, og det er Fosdalen også og ligeså Vendsyssels lange bakker; men det er også dejligt at gå fra Nyhavn, over Kongens Nytorv op mod Rådhuspladsen en morgen med sønnen gnedet af øjnene og se de forskellige gesimser, der er på husene, og se den måde folk i al godmodighed drilsk praler overfor hinanden med deres bevidst lidt sjuskede påklædning, og med deres lette gang, der gør, at de ligesom sætter en pulserende rytme i gang i byens gader. Det minder mig om det, der sker, når byggen lige er kommet op af jorden hos os. Det er naturens genklang på en ny måde — en måde som folk er på, som vi ikke er så vant til endnu. Husk på, hvor kort tid

vi har haft byer. Det er kun en lille brøkdelt af den tid, vi har været til. Og at have byer betyder, at vi får en ny og en nem måde at være sammen på, som vi slet ikke har lært endnu.

København er en dejlig by, og det er da skønt at komme til København. Jeg kan huske som dreng de historier, som mine fætre og kusiner fortalte om alle de oplevelser, de havde haft, når de havde været i København. Jeg kan huske Magna Larsen, morbror Immersens Magna, der kom hjem og fortalte om, at hun havde været en uge i København hos Anna og Marius, og hvordan det var sus og dus fra morgen til aften, og den historie om Tivoli; at der var en mand, der faktisk gik højere op end vor vindmølle, og deroppefra sprang han ned i en vaskebalje med vand i uden at komme til skade. Det var en fantastisk ting. Og så var der jo det med at køre med sporvogn, og det mystiske og spændende i, at ikke alle københavnere var ordentlige folk; det tiltrak jo også. Det tiltrak alle de ting ved en selv, som ikke var ordentlige.

Da mor og far havde været i København, kom de hjem og fortalte, at de havde været i Domkirken, og hvem skulle så komme ind og sætte sig på bænken foran dem? Selve kongen; og som mor sagde: »Jeg skal love for, at jeg fik den sikkerhedsnål taget ud af min frakke. For om kongen skulle se, at man havde en sikkerhedsnål i, det ville da være en skandale.« Kongens København, som det hedder, er en vidunderlig romantisk ting, som vi alle ikke kan lade være med at være noget stolte over.

Men vi skal også have gjort noget ved København; og derfor skal vi tit tage derover. Vi skal finde ud af, hvad vi kan gøre med hensyn til at lette byrderne noget for de folk, der bor derovre; for eksempel skal vi nok have finansministeriet flyttet til Sønderhå, og kulturministeriet skal sikkert til Mors, og hvis vi så får landbrugsministeriet til Vendsyssel, kan vi da ikke sige, at vi ikke har gjort vores til at hjælpe med at bære den tunge ende af landet. Men det er jo ting, som vi kan snakke om.

Vi kan måske samles om en symbolsk handling, den dag vi skal over for at vælte rytterstatuen, der står foran Christiansborg. Der står en dato foran på statuen: den 5. juni 1848. Men det, der er værre, er det, der står på siden af den, og det er jo grunden til, at den skal væltes. Der står nemlig om manden på hesten, at han var Danmarks grundlovgiver, han gav Danmark sin grundlov.

Det, at københavnere lader sådan en statue stå af

en mand, hvis familie først havde røvet retten og friheden og demokratiet fra folket og så senere nølende blev tvunget til halvvejs at give det tilbage igen, er en slags kompromis, som er uværdig for alle. Vi lider alle den dag i dag under det, og først når dette begynder at gå op for københavnernes, og de vælter den statue sammen med os, vil der opstå et nyt grundlag for samarbejde i hele Danmark. For idet denne statue bliver væltet over på siden, skal kongen reddes af hesten, og så kan vi vel allesammen være med til at vælge en konge igen. Og den nuværende konge vil da være udmærket; grundlaget skal bare være i orden.

Mon ikke det vil virke som en lettelse for enhver kontorist, som nu står og administrerer kongens love og opfører sig, som om han repræsenterer kongen i forhold til folket, og som den der tildeler ret til folket, i stedet for den der administrerer folkets rettigheder og ligeberettigelse.

For os har disse spørgsmål om demokratiet spillet en stor rolle i skolens opbygning og tilværelse, idet man, når intet er forudbestemt, dagligt tvinges ud i problemerne omkring demokrati og det enkelte menneske.

Det vil nok være rimeligt, om vi fik en afdeling af verdensuniversitetet også i København; og det kommer vel, når nogen rigtige københavnere siger, at de gerne vil lave sådan noget sammen med os. Men vi skulle altså til Thy.

MAREN OG LARS PETER

Det var Maren og Lars Peter, som var med til at få NEC til Thy, og det skal de have tak for.

Vi skal helt tilbage til foråret 1960. Jeg var lige kommet hjem fra New York til København, hvor jeg en dag gennemgik de danske aviser for at se, hvad der var sket herhjemme, og da fandt jeg i så ugudeligt et blad som Politiken en annonce, at Maren og Lars Peter ville sælge deres drømmeslot i Skyum Bjerge. Jeg kunne ikke tro mine egne øjne. Jeg havde, lige siden mine forældre solgte deres gård i Stagstrup i 1955, været på udkig efter en plet jord i Thy. Det var ligesom, det var noget af en livsbetingelse for mig at have noget jord

dér, og nu var Maren og Lars Peters sted altså til salg. Det føltes som om, det var hele Skyum Bjerger, der var til salg, fordi Maren og Lars Peter som de fastboende i bjergene ligesom var omgivet af den højtids og glæde, som vi hundredevis af unge havde oplevet, når vi lå i lejr ved siden af deres ejendom.

Jeg prøvede nu omgående at ringe til Lars Peter, men Maren og Lars Peter var da alt for rige til at have en telefon, så jeg måtte sende dem et brev, og næste dag ringede Lars Peter til mig; han forlangte 40.000 kroner for ejendommen, og det fik han; og så havde jeg jord i Thy igen. Da NEC så begyndte i København i 1962, begyndte vi straks at tale om, hvordan vi kunne bruge vor ejendom i Skyum Bjerger i forbindelse med NEC. Allerede det år havde vi tre studerende i Thy i en uge. De taler endnu om den oplevelse.

Hvert år havde vi studenter heroppe i kortere perioder, og Sara og jeg var her et par gange om året, hvor vi gik og reparerede bygningerne og håbede, at vi kunne bevare stedet og udbygge det til brug for skolen. Men hver gang vi kom, var vinduer slået ind og vort værktøj væk. Ja, selv Marens dejlige kobbergruekeddel var, til Saras store sorg, taget. Jeg ville gerne have en snak med de mennesker, der havde sådan en lyst til at være sammen med os, når vi ikke var der; for der må da findes nogle skabende kræfter i dem, der ikke blev brugt på en ordentlig måde.

I august 1964 havde NEC været igang i København i to år, og vi brugte nogen tid i Skyum Bjerger til at sidde og tænke på, hvordan vi skulle klare det fremover. Det var svært at sætte noget nyt igang, og jeg havde på en måde mest lyst til at holde op.

Disse ting sloges jeg med den sommer i Skyum Bjerger. Men en morgen vågnede jeg kl. 4, da solen stod op. Fra bakken bag ved Maren og Lars Peters hus oplevede jeg solopgangen. Det blev en så dyb og rig oplevelse for mig, at jeg skrev en morgensang:

Mel.: *Jylland mellem tvende have ...*
Nu står solen op på Thyland
og på Skyum Bjerges strand,
nu er dagen ny i Danmark,
lyset kalder frem mit land,
denne dag er givet liv,
håb og mod gengiver lysets tidsfordriv.

Andre sange vil vi synge

i en tidlig morgenstund,
denne vi i trøst begynder,
vidende at guld i mund
skinner sandheds klare ord,
lyt og hør mod vinden,
hvad i dag du tror.

Fyld dit tomme hjertes indhold
i den dybe fjords behov,
se nu skifter vandet farve,
se igen og du får lov
til at nynne håbets pris
ved i dag at skabe
livets paradys.

Hver en morgen har sin renhed,
alle skygger er dets krav,
venner skab nu dagens eenhed,
tag mig med i jeres tarv,
just som solens lys på sky
giv mig jeres afglans
ren og stærk påny.

Se det hele lys jer fylde,
nu er dagens mening her,
du skal lade dig indhylde
i det skær, der netop er
denne morgens kendetegn,
at du fuldt nu lever
og er livets egn.

Oplevelsen med lyset og fjorden og bakken blev stor og stærk, og den gav mig nyt mod. Jeg tror, at Maren og Lars Peter ville forstå det; jeg tror, at deres styrke og ro i sindet også kom af denne nærhed med naturen, lyset, vandet, jorden og skyerne, som er så særegen for Thy. Mange af dem, der har været her, taler om det, og jeg tror aldrig, at nogen af os bliver færdige med at øse af disse rige kilder.

I sommeren 1965 tog vi så 15 folk til Skyum Bjerge og var der i to uger, hvor vi afholdt et særligt kursus sammen med den amerikanske forfatter og professor, dr. Paul Goodman. Paul Goodman er en af de amerikanske skolefolk, der er mest optaget af at skabe nydannelse indenfor de højere uddannelser. Han har skrevet flere bøger derom, og da han havde læst om NEC, skrev han til os, at han gerne ville over og se, hvordan vi havde sat det i gang, og hvordan det gik.

Det var vi glade for.

Vi havde nogle gode dage sammen i Skyum Bjerge med snak fra morgen til aften. Jeg kørte Paul Goodman rundt i Thy, og han sagde, at hvis vi kunne slå os ned heroppe, syntes han, det ville give os mange muligheder, vi ikke havde i København.

Vi drøftede, om vi skulle undersøge mulighederne for at bygge på Maren og Lars Peters ejendom, men hvis vi virkelig skulle flytte til Thy, måtte vi have plads og udvidelsesmuligheder, så vi spurgte Chr. Nielsen på Fjordvang, om han ville sælge sin ejendom til os. Det vidste han ikke rigtig; men han skulle lade os det vide. (Han vidste jo heller ikke, om vi var solide nok som købere, og det vil jeg ikke just sige, vi var).

Nogle af de folk, der var med i Thy i sommeren 1965, var Sallie Smith, Ron Manheimer, Susan Herman og Peter Stansill. Jeg nævner dem nu, fordi de senere hen fik indflydelse på udviklingen af NEC i Thy, og fordi det er nogle af de folk, der fortsat bliver ved med at komme her.

I februar 1966 fik vi brev fra Chr. Nielsen på Fjordvang, at nu ville han sælge gården — men hvor skulle vi skaffe pengene fra? Vi holdt et møde i København og vedtog eenstemmigt, at jeg på skolens vegne havde myndighed til at overtage gården på den betingelse, at den skulle tilhøre skolen, og at vi skulle arbejde på at få skolens status som selvejende institution offentligt anerkendt. Aage Damgaard og Johannes Jensen fra Herning tog med til Thy for at handle om gården. (De syntes faktisk, at en skole som NEC hørte til i København, og de ville eventuelt hjælpe os med udvidelsesmuligheder dér, men hvis vi var så tossede at flytte til Thy, så var vi vist for langt ude, til at deres hjælp kunne nytte. Men der er jo det ved gode venner, de hjælper en, selvom man gør det modsatte af, hvad de siger).

Vi handlede frem og tilbage med Chr. Nielsen, og det var forresten spændende, og prisen blev 210.000 med 75.000 kroner i udbetaling. De 75.000 kroner skaffede vi ved, at Sallie Smith investerede en arv på 20.000 kroner rentefrit i NEC i tre år, og Ron Manheinier satte 10.000 kroner, som han havde fået som en slags jødisk konfirmationsgave, i et pantebrev i Fjordvang. Resten af pengene lånte vi i Handelsbanken i København, og som kaution fik Handelsbanken et ekstra pant i min villa i Vanløse.

Så blev skødet skrevet, og vi skulle overtage Fjordvang den 1. maj 1966. Til Fjordvang hørte 34 tdr. land, der grænser op til Maren og Lars Peters ejendom

og går ned til fjorden nord for den. Jorden er meget bakket, men det er god jord, tung og leret, og den kan give en god avl, hvis vi får pløjet godt og dybt om efteråret.

Det, jeg nu vil fortælle, lyder lidt utroligt, og det vil sikkert ikke være med til at styrke vore naboers tillid til os, at vi kunne gøre sådan noget, men nu skal I høre det alligevel. Det er historien om, hvordan NEC ikke bare kom til Thy, men også til Han Herred.

Dagen efter, at vi havde købt Fjordvang, kom en mand til os i København og fortalte, at han lige havde den gård, der passede til vor skole. Gården hed Fosdalsgård og lå ved Fosdalen ved Tranum. Det var alle tiders gård, og så lå den på det smukkeste sted i Danmark. Vi kunne købe den fuldt møbleret til overtagelse ugen efter. Vi fortalte manden, at vi lige havde købt den bedst beliggende gård i Danmark dagen før, men på en eller anden måde blev Sara meget interesseret, selvom hun aldrig havde været der. — Der er noget, der hedder kvindelig intuition, og det er noget, vi mandfolk skal have respekt for, og så snakkede vi om det, og resultatet blev, at vi samme dag også købte Fosdalsgård — ubeset. Det var den 23. marts. (Sara og jeg købte den privat, og som udbetaling fik manden pant i vores villa på Slotsherrensvej, der på den måde blev belånt til en alen over skorstenen). Det er vist nok den slags ting, man kun skal gøre een gang i sit liv, og hvis man er fornuftig, skal man slet ikke gøre det, men altså, vi gjorde det, og vi er blevet glade for, at vi også har fået et tilholdssted i Han Herred.

Omgående lejede vi villaen på Slotsherrensvej ud, og den 1. april tog vi 12 folk af sted til Fosdalsgård, som blev brugt til skole, indtil Chr. Nielsen flyttede væk fra Fjordvang 1. maj, og igen om efteråret, indtil vi var kommet så langt med ombygning af Fjordvang, at vi kunne flytte helt dertil i februar 1967. (Nu bruger vi Fosdalsgård dels til Sara og mig, når vi skal væk fra det hele, dels til grupper af studenter, som vil have helt ro til at læse og meditere — og så er det også godt for Sara at have et sted, hvor hun kan sige, at her bestemmer hun. Det ser det ud til, at koner har brug for, hvordan det så end kan være).

Foråret var koldt i 1966, og mens der var centralvarme og møbler på Fosdalsgård, fandtes dette endnu ikke på Fjordvang i Skyum. Men Ron Manheimer kunne ikke vente på forårsvarmen, og en blæsende majdag kørte Phil Trafican og jeg ham derned. Stinne og Chr. Nielsen var nogle dage i

forvejen flyttet til deres nye hjem udenfor Bedsted, så der var ingen på gården, da vi kom. Nøglen hang i mælkekammeret, og der var fejtet i laden og tomt og rent i stalden og fint i stuehuset.

Det kan være en krævende oplevelse sådan at overtage andre folks hjem og på en måde begynde, hvor de slap — og samtidig helt forfra. Stalden var næsten ny, og ladebygningen god. Stuehuset var derimod gammelt, men det var jo allsammen, som det skulle være; når en dygtig mand skal have noget til at gå rundt, må han først investere de steder, hvor indtægterne skal komme fra og bagefter se, hvad der kan blive af bekvemmeligheder til en selv og ens familie. I den forstand passer en moderne stald godt til et gammelt stuehus; det er ligesom, det ligger i blodet på os, at hvis vi bygger stuehuset først, så er det ikke sikkert, stalden kommer nogensinde, og så kan det være, det er begrænset, hvor længe man får lov til at bo i stuehuset.

Phil og Ron og jeg gik lidt rundt og så på det hele. Vi havde et bord, en stol, en tallerken og en kop med til Ron, idet vor plan var at efterlade ham alene på gården den første uge, så han lige så stille kunne vænne sig til, hvad det var for et sted og efterhånden få fornemmelsen af, hvad der først skulle gøres. Ron Manheimer var jo formand for vor bestyrelse og havde sat så meget ind på, at NEC skulle købe gården, så det var naturligt, det blev ham, der blev den første til at tage gården i besiddelse og fejre, at nu havde NEC sit eget sted, sin egen jord.

Phil og jeg efterlod Ron siddende i Chr. Nielsens dagligstue, hvor der var blomstret linoleum på gulvet og en kamin, som vi endnu ikke havde lært at bruge. Da Phil og jeg kørte ud af gården, sad Ron allerede i stolen ved vinduet og var begyndt at læse i en af de bøger, han havde bragt med sig. Ron brugte mest den første uge til at læse i, og så gik han til Brugsforeningen i Skyum og i kirke, og han skrev sine første digte om stemningen ved Limfjorden og ånderne omkring kæmpehøjene.

Ugen efter kørte vi fra Fosdalsgård til Skyum igen, og denne gang var Susan Herman og Ida Bay-Schmidt med, og nu efterlod vi dem hos Ron, for at de kunne hjælpe ham med at gå i gang med, hvad der eventuelt skulle laves. Ron havde købt noget maling, og det kunne de to piger da godt hjælpe med at bruge. Lidt efter lidt flyttede vi allesammen til Thy og fandt, at NEC blev et krævende sted. Det var ligesom, det lå i luften, at her skulle der arbejdes. Den jord, der har

været dyrket i 7—8.000 år, kræver, at dens beboere fortsat gør noget ved den. Jorden var nu tilsået, idet vi den første sommer havde lejet den ud til min fætter Chr. Jensen; og engen, der gik ned mod fjorden, havde vi lejet ud til Jens Bjerregaard i Skyum.

Der er mange ting, der skal laves, når man sådan overtager et nyt sted. Men det, der var vort egentlige arbejde, nemlig studierne, skulle først og fremmest passes. Det semester, der begyndte den 12/2 i København og fortsatte på Fosdalsgård, skulle nu gøres færdigt her i Skyum. Så ind imellem det legemlige arbejde, satte vi os ned omkring kaminen og læste og hørte på hinanden.

En lørdag blev det pludselig godt vejr, så vi tog den sorte tavle ud i Chr. Nielsens lade og fandt nogle sække og pinde og stole at sidde på. Dér holdt Ron et foredrag for os om forskellige religioners indflydelse på verdenshistorien, som Toynbee har beskrevet det. Toynbee er en klog mand fra England, der har skrevet mange bøger om historie. Da fejrede vi sabbaten med Ron, som vi plejede, og med dette foredrag var det, som om NEC var rigtigt i gang i Thy.

I samme lade var der et par måneder i forvejen blevet tærsket det sidste korn, og det lugtede endnu af avner; efter Rons foredrag så vi os om i rummet og følte med hinanden, at her var godt at være. Der skulle bare lige tørres støv af, så kunne vi bruge det, som det var. Sådan fik vi gradvis fornemmelse for næsten hver krog i ejendommen, men da vi ikke vidste med sikkerhed, hvordan hovedsagelig byfolk og en verdensskole ville trives i det lange løb ude på landet, var vi ikke indstillet på at lave ret meget om. Her skulle bare gøres lidt pænt, og så ville vi ellers bruge det, som det var.

Vi begyndte selv at gøre det lidt pænere i laden ved at isolere bliktaget med 7 cm Flamingo, og vi gjorde træværket rent, og gav det en gang Pinotex. Senere lavede vi også hønsehuset om til værelser med tømremester Gunnar Skinnerups hjælp. Han satte også termoglas-vinduer i for os i den østlige del af laden, og derved fik vi et dejligt forsamlingslokale, hvorfra vi kunne se fjorden og kæmpehøjene og Guds himmel.

Vi skulle selvfølgelig stadig passe vore sager, og det gjorde vi på det tidspunkt ved ind imellem at holde eksamener for dem, der ønskede det. Semestret sluttede med Kay Benders eksamen, og det blev over midnat, før vi var færdige med at snakke med Kay. Solen var ved at gå ned — og ved at stå op samtidig.

Det var samme dag, der blev holdt 100 års jubilæum i Brugsforeningen i Thisted, og det følte vi som en særlig nær ting, idet andels- og fællesskabets tanke, som den var sat i gang for 100 år siden, også var vort grundlag. Nu medførte det ikke bare fælles investering og deling af rugbrød, men der var også tale om en almen menneskelig, åndelig og intellektuel udveksling. Jo, det var da en stor dag.

Den første juli skulle sommerskolen begynde, og vi ventede et sted mellem 20 og 30 mennesker. Hovedparten af disse var psykologer, lærere og studerende fra Sonoma College i Californien. Deres ledere havde hørt om NEC og ville gerne komme og studere de metoder, vi brugte her, og i det hele taget det eksperiment, vi var i gang med.

Denne gruppe skulle kun være hos os i kortere tid, men alligevel kunne vi ikke have så mange folk boende. Så bad vi folk gennem en annonce i Folkebladet om at huse dem. Gæstfriheden var stor, og det viste sig, at vi kunne have fundet plads til dobbelt så mange, Grete Bakke og fru Kjeldgaard og andre kom og hjalp os med at gøre rent og blive færdig til at modtage dem, og Touborgs forærede os nogle stole til at supplere op med foruden de gamle møbler, vi havde købt i læssevis fra Frøkjærs i Thisted Vort første ordinære kursus i Thy i første uge af juli blev en værdig og intens og stor oplevelse for alle, der var med.

Jeg kaldte dette kapitel Maren og Lars Peter, og selv om det meste i kapitlet ikke direkte handler om dem, så synes jeg alligevel, at det er en god overskrift. Den nøjsomhed og jævnhed og glæde ved livet, og det at leve livet et dejligt sted står Maren og Lars Peter ligesom for. Selvom det er noget af en flothed sådan at købe to gårde samtidig, kunne vi aldrig have betalt vore regninger, hvis vi ikke sammen var villige til at leve på en jævn måde. Det, der er karakteristisk for folk både fra Han Herred og Thy, er den værdighed, de lægger i jævnheden. Det har vi lært af, og det er et grundlag, som vi kan bruge at føre NEC videre på.

DEM HÅNDVÆRKERE, DE ER NØJ
VÆRK

Det varede ikke længe, før vi begyndte at mærke den store forskel, der er i at holde skole ude på landet i stedet for i storbyen. Det er noget med, at når stilheden og naturens egne lyde når ind til en, fordi der hverken er støj eller travlhed udenfor, bliver alt det, der foregår inde — ens læsning, samvær, ens tanker — koncentreret og stærkt.

Det tiltrak os allesammen, men var vi ikke inderst inde byboere? I hvert fald tog vi det med ro, og i forsommeren gjorde vi kun så meget ved Fjordvang, som vi selv ville have fornøjelse af om sommeren, eller som en ny mand bare ville synes var sjovt at have. Vi gik meget forsigtigt til værks — men det skulle have ende.

Nu har vi i tre år haft håndværkere på NEC. Om vi ikke har haft dem hele tiden, så har vi ventet på dem hver dag i tre år, og *dem håndværkere, de er nøj værk*. Det udtryk om håndværkere kan jeg huske, min mor brugte mange gange; det var, når maleren bestemt havde lovet at komme en aftalt dag, og så alligevel ikke kom, eller det var, når tømreren blev helt væk. At hun sådan kaldte håndværkerne noget værk, betød ikke, at vi ikke havde et godt forhold til dem, for det havde vi, men det betød, at der var noget ved dem, der var særlig uberegneligt. Det er, ligesom en håndværkerløgn ikke er en løgn i bibelsk forstand!

Som sagt var vi enige om, at der i og for sig ikke skulle laves noget om på Fjordvang; det skulle bare laves noget pænere. Der skulle fejes i laden og kalkes. Men det blev nu en noget større omgang. Det gik sådan til: midt på sommeren spurgte Aage Damgaard os, om vi ikke kunne tænke os at have en kunstudstilling for to kunstnere fra Sydkorea, som han havde haft samarbejde med i Herning det sidste halve år. Det var klart, at stalden her var det eneste rigtige sted at holde sådan en udstilling, men stalden stod stadig urørt som stald — den skulle laves meget om først.

Nu skulle beslutningen tages: kunne vi være i Thy året rundt eller skulle København fortsat være vort hovedkvarter? Der var ikke megen diskussion, både dem fra Prag og dem fra Chicago ville have, at NEC skulle ligge ved fjorden.

Vi gik igang. Håndværkerne rykkede ind med trykluftbor og begyndte at hugge staldgulvet op, og i tre dage skovlede og bar vi selv over 300 læs cementbrokker ud fra stalden, for at det hele skulle blive jævnt. Samtidig stod naboerne i døren og spurgte: »Hvordan kan I nænne det?« Det var også

svært, for det var nu en dejlig stald. Det var, som om det var noget meget væsentligt og meget radikalt og noget uigenkaldeligt, vi gik igang med. Nu lagde murermester Søndergaard og hans folk et nyt gulv, mens vi andre fortsatte med at vaske og gøre rent og give dørene en omgang.

Pludselig havde vi en ganske dejlig sal. Aage Damgaard kom med tæpper til gulvet og stillede skulpturer op i stalden og hængte malerier på væggene. Det var, som om vi havde, ja, næsten en helligdom, så pænt var der, så værdigt var der i dette store rum.

Det var om sommeren, hvor vi kunne være der uden særlig varme, men hvordan skulle vi nu komme videre? Vi kunne godt tænke os at lave værelser ovenpå og få varme i det hele, men hvordan skulle vi gøre det, vi havde jo heller ikke flere penge.

Så fik vi besøg af en gammel ven. Det var arkitekt Ole Buhl og fru Grethe Buhl, som vi havde haft et nært samarbejde med, da skolen ved Scandinavian Seminar skulle ligge i Holte. Ole Buhl blev med det samme meget betaget af stedet og af, hvordan en ombygning kunne give skolen en ramme, der fuldtud passede til dens ånd og formål. Der opstod med det samme en diskussion blandt studenterne og med Ole Buhl om, hvordan dette kunne muliggøres. Vojen Drlik fra Cjekkoslavakiet holdt oven i købet et foredrag for os om, hvad det betyder, at mennesket begrænser sig i rum, og om hvordan det gør det! Vojen var filosof, og han fik os til at tænke på, hvordan vi ville være anderledes overfor os selv og andre, alt efter hvordan de rum, vi byggede, var.

Fjorten dage efter kom Ole Buhl igen til Thy, og ved det møde havde vi indbudt nogle af de håndværkere, vi kendte. Ole Buhl lavede en plan til ombygningen, som blev udarbejdet af arkitekt Niels Christoffersen, som kom og var hos os i en uge. Der var begejstring og tillid bag det hele, selvom håndværkerne og arkitekterne vidste, at vi ingen penge havde. Det slog dem ikke ud; det var ligesom, at dette her skulle laves.

En mandag morgen i oktober 1966 rullede en lastvogn ind med sten, og tømrerne kom og begyndte at arbejde med taget, der skulle løftes op for at give plads til værelserne oven på. Murer Søndergaard sagde: »Nu går vi igang, og så ser vi om pengene kommer,« og smed Skammelsen og elektriker Facius var af samme mening. Tømrer Skinnerup trøstede os ovenikøbet med, at nu ville han bygge det så godt, at det kunne sælges som hotel, hvis vi ikke kunne få det

til at gå. På en eller anden måde fik håndværkerne sammen med arkitekt Buhl en fornemmelse af, at det, vi arbejdede med, var noget af en hjertesag, og hvis ikke disse mennesker havde gjort en begyndelse og taget en risiko sammen med os, så er jeg ikke sikker på, at vi var kommet igang endnu.

Jeg begyndte at lave en plan over, hvordan vi kunne financiere denne ret store ombygning. Først var der snak om, at det nok kom til at koste 80.000, kroner, men det holdt nu ikke længe. Til sidst gik planen ud på, at vi skulle bygge om for 300.000 kroner. De første 100.000 kroner ville vi forsøge at låne i banker, andre 100.000 ville vi forsøge at skaffe ved tilskud og gaver fra venner og bekendte og gamle elever, og de sidste 100.000 kroner ville vi prøve at få ind som rentefrit lån.

For at skaffe de 100.000 kroner, der skulle komme fra bankerne, sendte vi en fælles henvendelse til samtlige pengeinstitutter i Thy. Vi blev opmuntret ved, at amtmanden og de to sognerådsformænd i vor kommune og den, der var os nærmest, nemlig sognerådsformand Niels østergaard Nielsen fra Skyum-Hørdum og sognerådsformand Niels Riis Nielsen fra Haring-Stagstrup, anbefalede, at bankerne gav et lån til skolen.

Det er jo vanskeligt at låne penge nu om dage, og det er da forståeligt, at bankerne heroppe var noget betænkelige med hensyn til det, vi var ved at lave, selvom nogle syntes at være meget positive overfor tanken bagved det hele. Imidlertid fik vi i efteråret og i foråret 1967 andre opmuntringer. Der kom et brev fra to af de studenter, der havde været hos os til det første kursus i Thy, og i brevet lå der en check på 1000 dollars. En anden opmuntring fik vi fra vores sagfører i København, Irs. Uffe Vilstrup, der først havde kritiseret os, fordi vi havde sat et byggeri igang, som vi ikke havde økonomisk dækning for, og som så sendte os en check på 5000 kroner. Sådan fik vi ligeså stille de første penge til at betale håndværkerne med.

Arbejdet skred frem, og nu var vi spændt på, om det kunne blive færdigt til tiden. De håndværkere er jo noget værk! Det var ligefrem en oplevelse at observere, hvordan de arbejdede sammen. Hvis smeden var for sent med at få noget lavet, vidste vi da, at det var murerens skyld. Og når mureren var kommet bagefter, var det, fordi tømreren ikke var klar til at gå igang, da mureren havde tid; og når tømreren kom for sent en dag, var det jo, fordi han ikke troede, det passede smeden at lave det på den tid.

Medens alt dette stod på, foregik undervisningen på Fosdalsgård, men kontorarbejdet blev stadig udført ved siden af kakkelovnen på Fjordvang, så et lille hold elever kørte med Sara eller mig ned til Skyum hver uge for at holde gang i vor korrespondance. Jeg synes godt, vi kan sige, at det var noget af en hård vinter.

Vi fik første del af vort byggeri færdigt den 12. februar 1967. Da var de første værelser og badeværelser på staldloftet klare, og jeg må sige, at alle sled i det for at få det færdigt. På selveste dagen gik malermester Knud Nielsen og malede markblomster på dørene, og Sara og gårdejer Jens Kirk fra Brund rullede den røde løber ud i gangen på høløftet, da samtlige elever ankom med bussen fra Fosdalsgård, hvor de gamle elever havde taget imod de nye og indlogeret dem i dagene forud.

På det tidspunkt havde vi ikke skaffet ret mange penge endnu, men vi lavede den aftale med vore håndværkere, at de skulle få een procent i rente om måneden for de penge, vi skyldte dem. Der gik også et halvt år mere, inden det lykkedes at få vort lån igennem. Det blev igen Handelsbanken i København, som gjorde, at vi fik et lån på 100.000 kroner gennem Ålborg afdeling. Det skete mod kaution af mig og tre venner i Herning: Aage Damgaard, Johannes Jensen og Peter Lysgaard. (Damgaard indvilligede kun i at sige ja til at kautionere, hvis vi, som han sagde, lovede ikke at blive gale på ham, hvis vi ikke kunne klare vore forpligtelser).

Det var noget af et nederlag, at vi måtte gå et andet sted hen efter pengene. Men det må vi jo se at bære og skridt for skridt opbygge en gensidig tillid til folk fra pengeinstitutterne heroppe, så de bliver klar over, at det ikke bare kan betale sig at sætte penge i grise, køer, maskiner og høns, men at man også kan sætte penge i mennesker.

HVORFOR ER NOGLE FOLK KLOGERE END ANDRE?

Det, vi laver på New Experimental College, er egentlig ikke så forskelligt fra det, der foregår så mange andre steder, men det kan nok siges, at det

sommetider bliver gjort på en lidt anden måde end sædvanlig. Grunden til det er, at et af formålene med NEC er at forene det boglige og det menneskelige, og det vil sige blandt andet, at vi skal studere den måde, vi lever og er med hinanden på, samtidig med, at vi eksperimenterer med at *prøveleve* noget af det, vi er ved at læse.

Selvfølgelig kan det gøres på forskellig vis, og derfor har hvert semester sit eget præg. Både individuelt og som en gruppe bestemmer de folk, der kommer, hvad de vil læse, og hvordan vores fælles program skal se ud. Når der hele tiden kommer nye folk til, er det ligeså tit, det er de nye, der får mest indflydelse; ja, ofte virker de *gamle*, altså os, der har været her mere end et enkelt semester, som de gammeldags, når nogen foreslår et eller andet, de gerne vil prøve.

I årenes løb har der været utallige eksperimenter med undervisningsmetoder og med den enkeltes indlæring. I et semester foretrak gruppen foredrag som yndlingsfremgangsmåde, og de kunne sidde i timevis, medens en prøvede på at gøre rede for det studium, han var i gang med. I et andet semester kunne de blive fuldstændig røde i hovedet bare ved tanken om at høre efter, medens een mand fortalte; til gengæld lavede de studiegrupper eller *seminars*, som de blev kaldt, hvortil alle kom med et kort indlæg, og så gik diskussionen ellers i gang. I et semester var en lærer og en elev fælles om at holde timer, og det var elevens særlige opgave at hjælpe læreren med at gøre stoffet så tilgængeligt og interessant som muligt; det skulle han gøre ved at snakke regelmæssigt med de øvrige elever om deres forståelse af og forhold til stoffet.

Jeg tror godt, jeg kan sige, at dansk og filosofi er de eneste fag, man har beskæftiget sig med i hvert eneste semester; ellers har fagområderne varieret ligeså meget som metoderne, og med nogle få undtagelser har dansk været af mere praktisk end af akademisk betydning. I det hele taget har folk været mest optaget af de humanistiske fag som sociologi, historie, økonomi, statsvidenskab og litteratur, nok på grund af denne generations samfundsændrende interesser. Dog har der været nogle enkelte dejlige tilfælde, hvor vi beskæftigede os med naturvidenskab.

I et af de første semestre i København var Hans Nielsen, en fysiker fra H. C. ørsteds Institut, med til at holde en foredragsrække i fysik. Det gjorde Hans ud fra en filosofisk synsvinkel og på en meget spændende måde, så vi fik et nyt perspektiv om både fysik og filosofi. Ligeledes holdt Phil Dunham ugentlige timer i

biokemi, som næsten alle mødte op til. Det var forbløffende at se, hvor meget man egentlig kunne tilegne sig, selvom vi ingen laboratorier havde. Her i Thy havde vi også i et semester i 1969 en forelæsning i fysik hver torsdag aften med Herbert Rosenbaum fra New York, som har været på Risø i Roskilde og nu er adjunkt på Thisted Gymnasium. Ligesom de ugentlige fortællinger Folke Trier Hansen, Hundborg, holdt om Nordens mytologi, gav disse aftener en bedre forståelse af helheden i den menneskelige situation i dag.

Man kan også spørge, hvordan folk egentlig kommer i gang med at tage stilling til deres arbejde på skolen. Det spørgsmål står vi overfor hver gang, der skal komme et nyt hold, og det er det spændende ved et semesters begyndelse. Nogle gange har de gamle elever lavet et program for de første uger, ja, helt op til fem uger, som de så anbefaler som et startprogram for os alle for det semester. Det er sædvanligvis noget, som de gerne ville afprøve efter deres fælles erfaringer og fejltagelser i det foregående semester. Andre gange har vi modtaget et hold uden et programforslag, sommetider næsten uden en forudgående tanke om, hvad der muligvis kunne laves. Da ventede vi faktisk, at inspirationen skulle komme udefra med de nye.

Da vi modtog eleverne til det første rigtige semester i Thy i februar 1967, havde jeg den idé, at hver eneste af os skulle præsentere sig selv for de andre ved meget indgående at fortælle, hvem vi var, hvad vi interesserede os for, hvor langt vi var kommet i det studium, vi var i gang med, og hvad vi gerne ville være og gøre fremover. Dertil skulle der gives eksempler og oplysninger, så vi alle følte, at vi kendte det menneske, når han var færdig. (Alt det han kunne, men som ikke interesserede ham en pind, skulle vi ikke høre noget om). Det var Sara og Ron ikke så tilfredse med. De mente, at de nye elever ville indvillige i dette uden videre, fordi de var lige kommet fra et autoritært skolesystem, hvor man skal gøre det, der bliver pålagt en, og de mente også, at det faktisk var at stille en slags krav, uden at eleverne først havde haft lejlighed til hos os at undersøge deres indstilling til andres krav til dem. Men de gik ind på det, da jeg spurgte, om ikke også det var et eksperiment.

Man kunne godt mærke, at nogle var overraskede over at blive modtaget sådan, og der kom med det samme en vis spænding i luften. Allerede den første dag, da vi skulle bestemme den tid, hver enkelt deltager skulle have til at tale i, reagerede hver på sin måde. Nogle ville være først for at få det overstået, og

andre ville vente nogle dage og være de sidste, fordi de ikke var klar over, hvordan de skulle bære sig ad. Man kan være vant til at snakke om noget, man har forberedt sig på i forvejen, eller om noget, man har beskæftiget sig med i årevis med mere eller mindre begejstring, men derfra og til at tale fra hjertet om de ting, der virkelig optager en, og den betydning, det har for ens eget liv, det er noget ganske andet. Jeg mener, vi følte det allesammen mere eller mindre på den måde. Var man klog nok til at nå frem til det egentlige? Man kan ligefrem føle sig dum, når man er stillet overfor sådan noget.

Det er måske noget i retning af den dumhed, som vore naboer kan føle, når de vil prøve på at forstå, hvad det er, vi laver, og hvad det er at studere. Det med at studere har vel altid for os almindelige folk været omgivet af en del mystik. Jeg kan huske som dreng, da Peter Kappelgaard var begyndt at læse til doktor. Peter var jo så klog, så klog, og engang han var hjemme på ferie, sad jeg en søndag i Stagstrup kirke nogle rækker bagved ham, og jeg brugte hele tiden under gudstjenesten til at stirre beundrende på hans hoved og tænke ved mig selv, hvad mon der var derinde.

Hvad mon de kloge folk i København har fået sat i gang i Peters hoved. Jeg forestillede mig alle mulige ting, hvordan det måtte være at blive en klog mand. Ja, jeg tænkte mig, at der måske var sat flere forskellige dampmaskiner i gang i Peters hoved, og at der var et hejseværk derinde, og hvordan hans hoved måske virkede som et stort tærskværk, der kunne behandle hele jordens kundskabshøst og skille avnerne fra kærnen. Ja, det måtte være vidunderligt at kunne blive klog som Peter, men bare det at få lov til at sidde og se på hans hoved bagfra, det var nu også en oplevelse. Jeg følte, at jeg blev klogere af det, og hvor var det spændende.

Hvorfor er nogle folk klogere end andre?

De folk, vi plejede at anse for de klogeste i sognet, det var jo *æ præst*, *æ degn*, og *æ pralrøv* — og det kan da også godt være, at de stadigvæk er de klogeste; men så kan vi jo spørge, hvorfor de er det. Ja, vi mener vel, at fordi præsten er en studeret mand, er han kommet et hestehoved foran os andre, hvad angår klogskab. Men den indstilling, at nogen er klogere end andre, lærte vi vel også i skolen. De, der kunne gengive deres lektier til læreren, de var lidt klogere eller dygtigere end vi andre. For nogle blev det en ære at være nummer et i klassen — eller i hvert fald ikke nummer

sidst.

Jeg har brugt mange år på at prøve på at blive lige så klog, som Peter forekom mig hin søndag i Stagstrup kirke. Det er nu vist aldrig lykkedes, men når jeg stadigvæk arbejder med det at holde skole og regner med at gøre det livet igennem, så er det fordi, jeg har fået en anden, mere særegen fornemmelse af, hvad det at være klog betyder for mig. Jeg kan prøve at forklare det ved at nævne tre mænd her fra Skyum, tre mænd, som jeg mener er klogere end jeg er: smed Skammelsen, post Th. Pedersen og brugsuddeler Touborg. De tre mænd har vi haft uafbrudt, ja, næsten daglig kontakt med i de år, NEC har været i Skyum Bjerge, og de har hver især gjort meget til at hjælpe os igang og støtte os. Selv er de hver på sin måde kloge nok til at sige, at de ikke forstod, hvad vi lavede, men de ville da gerne hjælpe os alligevel. Det har de, blandt andet ved at forklare andre folk, at selvom det ikke var helt klart, hvad det hele gik ud på, så kunne der nok godt komme noget ud af det alligevel.

Smeden er ikke bare en klog mand, fordi han er en dygtig smed, og han kan opfinde fiskeredskaber og kender mange planter og fugle, men også fordi han synes, han er for dum til at studere filosofi. Jeg har flere gange snakket med ham, om det ikke var en idé sammen med andre naboer at begynde at studere filosofi og tage filosofikum. Jeg tror, at smeden selv ville finde ud af, hvor klog han i virkeligheden er, hvis han blot gik igang med et sådant studium, og hvis han gjorde det sammen med os, ville nogle af vore folk måske få glæde af hans klogskab og rodfæstethed.

Når jeg mener, at vor post i Skyum er klogere, end jeg er, så er det, fordi han for mig ser ud til at være glad og solid i de ting, han går i til daglig. Han vover at forsvare de ting, han står for, og han forstår at hjælpe os med, hvordan vi skal være overfor vore naboer. Han siger det til os, hvis vi ikke gør det rigtigt. Han ville helt afgørende have en indflydelse på en studiekreds i religionshistorie.

At brugsuddeleren er en klog mand er ikke bare fordi, han er morsingbo, men også fordi han er sådan, at han har alle folks tillid. Det ville være spændende, om han med sin viden og sine interesser ville tage del i en studiekreds om udenrigspolitik.

Hvis jeg så skal nævne tre af de folk, jeg kender i Skyum, som jeg mener er dummere, end jeg er, så vil jeg nævne smeden, posten og brugsuddeleren. Så kan jeg sagtens finde de ting, jeg mener, jeg er mere klog på end de tre. Men det, der er interessant, er jo ikke,

hvem der er den klogeste, og hvem der er den dumme, men hvordan vi fortsætter den udvikling i os selv, der blandt andet består i at tage vor indstilling til hinanden og de ting, der omgiver os, op til overvejelse, forsøge at lære noget mere om hinanden og det, der rører sig i verden omkring os.

Mennesker er ikke dumme eller kloge i forhold til hinanden, men i forhold til de sider i sig selv, som de forstår og ikke forstår. Så når smeden siger, at han er for dum til at studere filosofi, så mener han da ikke, at han er dummere end andre folk i Skyum, for han véd da godt, at han er den klogeste, men han mener, at han har en fornemmelse af, at der er sider i ham, der slet ikke er kommet til udfoldelse endnu, og det ved han slet ikke, hvad han skal gøre ved. Det er en ganske vidunderlig indstilling at have, når man vil lære noget.

Selvfølgelig er der visse ting, som man skal have lejlighed til at lære, som for eksempel salmevers og kongerækken eller matematik, men det er da en misforståelse at tro, at en elev er klogere, fordi han kan syv salmevers udenad, og den anden kan kun to. Det kan jo være, der bare skal ét salmevers til at dø på.

Det klogeste efter min mening er at gøre klogskab til en personlig og privat ting; hvis vi bruger klogskab til at inddele folk efter, så er vi i hvert fald ikke kloge. Hvis jeg kender nogle folk, der er klogere end jeg er, så er de også dummere, og hvis jeg kender nogle folk, der er dummere end jeg, så er der også noget, de er klogere på end jeg. Derfor har jeg brug for at være sammen med dem. Og det er forhåbentlig det, et verdensuniversitet nordenfjords kan bruges til, og det er vi lige så småt begyndt på.

Jeg kan huske, da vi først kom til Thy og gerne ville fortælle lidt om, hvad vi vil. Da satte vi en lille artikel i vort midtthyske lokalblad »Folkebladet«, hvori jeg skrev, at vi på NEC ikke bare prøvede på at blive kloge — vi prøvede også på at blive gode.

Nu kan vi jo hver for sig filosofere over, hvad forbindelsen er mellem klogskab og godhed. Jeg mener bare, at der findes en måde at blive klog på, som samtidig fører med sig, at man bliver et bedre menneske, og den måde at blive klog på vil jeg gerne finde.

Jeg mener også, der findes en måde at være god på, der samtidig fører med sig, at man bliver klogere, og det vil jeg også gerne lære. Vi har et udtryk, der hedder, at vi ikke skal være tossegode; og vi har et

udtryk om en, der har lært meget. Det udtryk hedder: »Den megen lærdom gør ham rasende«. Hvis vi nu sætter klogskab og lærdom og godhed i forbindelse med hinanden, kan det være, at vi kan forfølge alle dyder til det yderste, og det mener jeg er et ønske, der findes i ethvert menneskes hjerte.

For mig betyder det, at dette dybeste menneskelige ønske om at blive god må spændes for den vogn, der hedder at lære noget og at blive klog. De kloge folk, hvis klogskab ikke er trukket af godhedens kræfter, bliver specialister og eksperter på en truende måde — truende både i forhold til deres egen menneskelighed og i forhold til det samfund, som de tjener føden ved at hjælpe.

Hvis vi skal stille det hele lidt på spidsen, kan vi sige, at der i dag stort set kun findes to slags folk. — På den ene side de såkaldte specialister eller eksperter og på den anden side os almindelige mennesker. Flere og flere blive specialister og eksperter, og samtidig bliver de specialister på en sådan måde, at de udenfor det område, de er specialister på, er en del af os almindelige mennesker. Det vil sige, at i fremtidens samfund kommer vi allesammen til at tilhøre både den brede masse af almindelige mennesker og en ekspertgruppe.

Det kan blive en hjælpeløs tilstand, hvis eksperten kun har lov til at udtale sig om det, han har forstand på — for det kan vi andre jo ikke forstå alligevel — og trods det, skal eksperten bestemme over os andre indenfor det område, der er hans, selv om det så slet ikke passer sammen med andre områder af vort liv. Denne vanskelige situation er forlængst indtrådt indenfor forskellige videnskabelige områder, og det har ført til, at en psykolog ikke rigtig kan tale med en teolog, eller en økonom ikke rigtig kan snakke med en sociolog. Og sådan gør den megen lærdom os mere og mere rasende.

Hvis vi skal komme nogen vegne i alt det her, så skal vi allesammen til at snakke om noget, som vi ikke har forstand på, og her har I ingen undskyldninger længere, kære vikingefæller fra Thy og Mors, Vendsyssel og Han Herred, og lad os bare se stort på det og tage kimbrenne fra Himmerland med, I har ingen undskyldning mere, når jeg snakker med jer om disse ting her, og I siger, at det har I ingen forstand på. De kloge folk, der hver for sig har forstand på nogle af de ting, som jeg snakker om her, kan ikke klare det alene. Menneskelivets værdigheds kendetegn er i dag og i fremtiden, at vi allesammen snakker om noget,

som vi ikke har forstand på, og det skal vi gøre mere og mere.

Det er vi begyndt på på NEC, og det mener jeg, vi her nordenfjords kan komme til at holde skole på, samtidig med at vi stiller os selv nogle livsnære spørgsmål om, hvad vi i det hele taget vil med vores tilværelse her på jorden, sådan som eleverne gør hos os, når vi skal til at lære hinanden at kende.

HVAD ER EN SKOLE FOR NOGET?

Det med at have en eller anden slags indgående diskussion med folk, når de først kommer, er blevet noget af en skik hos os, siden vi kom i gang med det i vort første semester i Thy.

Resultatet af disse samtaler er som regel, at tre, fire stykker af os eller flere siger, at de vil gerne give et ugentligt foredrag eller lede en samtale om et bestemt emne, som de er optaget af og læser bøger om. Og således bliver vores timeplan fra mandag til fredag gradvis fyldt med 2—3 timer om dagen, hvor vi samles om den enkelte student eller lærer og hører, hvad han har at byde på. Når der er gået nogle uger, viser det sig, at andre, der var for usikre til selv at gå igang, bliver opmuntret af deres kammeraters eksempel og opdager, at de også kan gøre noget, som de aldrig troede, de var i stand til.

Nu er der jo af og til nogen imellem, der lader, som om de er klogere end os andre, og det er jo udmærket, for så får de lejlighed til at være vore lærere. Oftest er det folk, der har sat sig ind i en eller anden ting, læst særlig meget eller tænkt særlig meget over et problem. Det sker, at det er folk, der var lærere i forvejen, men det sker lige så ofte, at det er folk, der aldrig har undervist før. — Og hvis der findes en virkelig god måde at lære noget på, så er det ved selv at forsøge at undervise i det, man ønsker at lære noget om. Det er klart, at folk, der kender lidt mere til et bestemt område eller fag, også kan hjælpe, men deres hjælp bliver tit mere frugtbar, når den kommer ind som en støtte til det selvstændige arbejde.

Denne konklusion er vi kommet til efter at have

prøvet os frem på mange forskellige måder og efter at have lært, hvordan lærere og elever på andre skoler er kommet til samme resultat. Det har gjort, at vi har måttet spørge gang på gang: Hvad er en skole egentlig for noget?

Hvor begynder man, når man vil lave en skole? Hvad er det væsentlige ved en skole? — Jeg har besøgt mange skoler, som det viste sig begyndte ved, at nogle først sagde, at nu har vi brug for en skole dér og dér, som skal uddanne folk i den og den retning. Så skaffede man penge til den, så fik man en leder, som lavede nogle planer, så byggede man nogle huse til skolen — og til allersidst kom eleverne. De skulle så passe ind i de huse og de planer, som andre havde udtænkt.

Nu findes der jo så mange forskellige slags skoler med forskellige formål og alderstrin, men det, der kendetegner de fleste af dem, er dette, at hver skole har sin plan, noget bestemt man kan lære dér, og hvis man følger planen og indordner sig under forholdene, så er man en god elev, og hvis man ikke følger det, som skolen byder på, så er man en dårlig elev.

Det er vel meget godt at lave en skole på den måde, men vores plan, da vi begyndte NEC, gik ud på at begynde fra en helt anden ende. Vi begyndte med denne påstand, at eleverne og deres lyst til at lære, sådan som de føler det, er det væsentligste.

Derfor, ligesom læreren først og fremmest er en støtte til det selvstændige arbejde, er selve skolen, NEC, først og fremmest en ramme, som kan formes og udnyttes efter de behov, der opstår gennem vor lyst til at lære. Man kan næsten sige, at NEC i sig selv tilbyder ikke andet end et sted at være, hvor folk skal selv lave det, der skal foregå dér. Vil de ikke lave noget, kan de også gøre det, men man skal bare betale for det selv — enten man laver noget eller ej. Det er også et meget væsentligt punkt, som jeg vil tage op i et kapitel for sig senere hen i bogen.

Se, hvis vi nu havde en bestemt plan, når folk kom, for eksempel et studium i økonomi eller filosofi, med dygtige lærere, så var der nok nogle, der ville følge de ting og læse de bøger, som læreren sagde, de havde godt af at læse; men den slags ting gør de jo meget bedre alle andre steder, og det er netop det, de studenter, der kommer her, vil bort fra, fordi de vil igang for sig selv og med sig selv indefra. De lærere, der kommer her, har set det ufrugtbare — både for sig selv og for studenterne — i at undervise efter en plan, der aldrig er god nok, fordi den ikke tager hensyn til

den enkelte. Det betyder ikke, at vi ikke skal have planer nogensinde, og at de aldrig skal følges — det betyder bare, at hvis folk vil have planer her, så skal de for det første selv være med til at lave dem, og så skal de for det andet selv være ansvarlige for at gennemføre dem.

Hvis en skole har en studieplan og et bestemt pensum, som eleverne skal igennem, må skolen selvfølgelig eksaminere eleverne med henblik på det pensum, der er forlangt, og så kan man jo bedømme i hvilken grad, man mener, at eleverne har levet op til det, som skolen kræver. Men, når skolen som i vort tilfælde er en helt anden ting, hvor vi begynder med simpelthen at udfordre hinanden til at udtrykke sig, og hvor den enkelte har ansvaret for at bestemme retningslinierne for sine studier, så kan vi andre ikke bedømme, i hvilken grad en student har opnået det, han skulle ifølge sine egne krav. Vi kan kun spørge ham ud og sige, hvad vi synes om det, og hvis vi har fagfolk imellem os, der kender til det pågældende studieområde, kan de give deres vurdering af, om dette arbejde er lykkedes eller ej.

Vi har haft folk, der lavede sådanne studieplaner her og gennemførte dem. Og det har hjulpet dem i deres videre studier derhjemme. — Der var også folk, der kom her med studieplaner, som de ikke gennemførte, og så skete det, at de fandt på andre ting, som de mere fuldt og helt kunne gå ind for, og så gik de måske i gang med et helt nyt studium, som de så kunne fuldføre.

Hvad er en skole for noget? Derpå er der vist intet nemt svar, men jeg har lyst til at rejse det spørgsmål, hver gang jeg tænker på, hvad jeg er ved at lave, og hver gang jeg tænker på den drøftelse, der foregår i alle lande om nye skoleformer og nye muligheder for at lære noget. For at besvare spørgsmålet, tror jeg, man må afgøre med sig selv, hvad man mener, et menneske er for noget, og det gør ikke det hele nemmere. For mig ser det ud til, at fremtidens almindelige menneske også er filosof. Det betyder, at hvis vi vil vedblive at være almindelige mennesker, skal vi også til at tumle med spørgsmålet om, hvad et menneske er. — Hvad er et menneske?

Det er ligesom, vi ikke kan lide det spørgsmål. Jeg er i hvert fald før kommet galt afsted med at rejse det. Det er ligesom om, der er visse spørgsmål, som vi ikke rører ved, og man er lige ved at komme til den konklusion, at et menneske, det er noget, man ikke snakker om eller stiller spørgsmål ved, hvordan det så

mon kan være. Vi har mest tendens til bare at sige: Jamen, et menneske, det er da sådan noget, som jeg er. Mennesker, det er sådan noget, som man er, der hvor vi kommer fra, den kreds hvor jeg hører til, tænker vi rent umiddelbart. Nu er det vel nok sådan, at hverken thyboere eller morsingboere eller vendelboere snakker meget om det menneskelige, for det er som sagt bare noget, man er. Vi spørger måske nok, om en mand er et ordentligt menneske, og det mener vi noget ret bestemt med. — Ordentlige mennesker — det er da folk, der opfører sig, som vi gør. Der findes vel nok ordentlige folk andre steder, og alligevel forbavses vi, når det virkelig viser sig at være tilfældet: »Han er fra København, men han er skam alligevel en flink mand.«

Ja, spørgsmålet om, hvad et menneske er, er af betydning for os allesammen, og i samme grad som vi tager tid og mod til at lege og arbejde med det spørgsmål, i samme grad vil vi have mulighed for at tilbyde et værdigt samvær med alle andre mennesker alle andre steder fra her hos os. Jeg mener, at det for vor egen skyld er vigtigt at skabe disse muligheder for at være sammen med mange slags mennesker, for derigennem opdager vi forskellige sider i os selv, der kan finde genklang hos andre mennesker, og det giver en dybere og bedre forståelse af en selv og dermed også af andre.

Man kan vist godt sige, at det er en af vore skoleplaner på NEC — at give lejlighed til at lære noget om mennesker ved at opleve fælles problemer og fælles glæder. Vi lærer hinanden meget godt at kende ved at bo sammen på skolen, og jeg synes godt, jeg kan sige, at jeg har aldrig truffet et menneske endnu, som ikke har givet mig det indtryk, at han eller hun ønsker at lære noget. Det er ikke sikkert, de ønsker at lære det, som jeg synes, de skal lære, og det viser sig så, at mange af dem har brug for at være i reaktion til noget. Men hvis vi har mod og udholdenhed nok til at lade reaktion være reaktion og lade den enkelte tage ansvaret for sine egne reaktioner, så kan det da godt være, at en levende vekselvirkning vil komme til udtryk på en sådan måde, at den enkelte finder ud af, hvordan han eller hun skal lære, hvad det er, han skal lære, og hvorfor han skal lære netop det. Hvis han først er kommet i gang på den måde, så er det ikke sikkert, han nogensinde holder op.

Når det sker, så synes jeg, at en skole har sin eksistensberettigelse, og så kan man vel også føle, at ens arbejde er lykkedes. Det er ikke altid, at jeg gør

det, og det er ikke hver nat, jeg har sovet igennem. Når jeg sommetider har været fortvivlet over, hvordan det gik, har jeg både skubbet folk ud af sengen om morgenen, raset og gjort ved og enkelte gange smidt dem allesammen ud. Nej, at være stor nok til det her er ikke noget, der altid er så ligetil. I de ni år, vi har leget med NEC, har jeg tit haft dårlig samvittighed, fordi jeg ikke syntes, at de folk, der var her, lavede nok eller fik nok ud af det. Jeg har følt, at det var uansvarligt af mig at være med til at invitere folk fra andre lande hertil, når vi ikke havde noget videre at byde på. Så prøvede jeg at komme af med min dårlige samvittighed ved at skælde ud på dem og sige, at de var nogle dovne nogen og uansvarlige, og at de misbrugte deres frihed til ikke at få nok ud af det. Det svar, jeg fik på den slags utålmodighedsudbrud var: »Tag det nu roligt, gamle, vi får måske noget ud af det, som du slet ikke ser eller fatter.« Og så måtte jeg tage det roligt og tage konsekvensen af, at jeg nu engang havde begivet mig ud i det forsøg, der gik ud på, at den enkelte elev selv skulle bestemme, hvad der skulle laves og hvordan.

Noget af det, der har holdt mig gående i så mange år med dette vilde forsøg, har været, at studenterne, når de var kommet hjem, skrev igen og igen til mig og sagde: »Aage, du må fortsætte.« — Og det kom tit fra dem, som jeg slet ikke syntes fik nok ud af det, mens de var her. I det fandt jeg en bekræftelse på, at hvis en skole skal have virkelig betydning, så må det først og fremmest være dem, der er på skolen, det drejer sig om — hvad de mener om, hvad deres skoleophold har betydet, når de kommer hjem. Og hvis de siger, at de har fået mere end nok ud af det og er tilfredse, så må jeg vel også kunne føle nogen tilfredsstillelse ved det.

Jeg er blevet opmuntret nok til at fortsætte med den megen frihed, men det betyder ikke, at jeg endnu er helt tilfreds med de resultater, vi har opnået. — Så hvis du kommer her og spørger, om det nu ikke er for megen frihed, så har jeg ikke andet at sige, end at det er det måske nok — men, vil det ikke være en spændende udfordring at lære at leve med denne store frihed og udnytte den?

JA, MEN MON IKKE DET ER FOR FRIT?

Når Christen Kold blev en lærer af Guds nåde, så er det fordi han fik lykke til at bringe frihed og frigjorthed ind i skolestuen i samme ånd, som når vi andre gik til Vildsund marked og Hjallerup marked med fest og hverdag og historie forenet i samvær. Denne frihed blev også lykken for mange børn, der kom til at følge denne tradition, men mange andre har i skolen mødt den indstilling, at det var vigtigere at lære latin og grammatik og sådan noget, som kan slå folk ihjel, end at have friheden til opdage vor egen lyst til at lære.

Vi ved godt fra de skoleforsøg, hvor man giver sig af med at dyrke friheden, at børn virkelig har lyst til at lære, og at denne lyst kan *drive værket*, som vi siger, når bare det får lov til at udvikle sig, samtidig med at vi erkender i praksis, at børnene ikke er ens i deres måde at opdage kundskaber på. Grunden til, at det er så vigtigt, at unge mennesker netop kommer ind i en opdagelsesproces i skolen og ikke bare bliver *undervist*, er, at de nok har brug for at lære meget om, hvordan denne verden er, men de har også brug for at lære noget om sig selv, og hvordan deres forhold er til verdenen omkring dem. Det har de brug for, fordi de skal tage stilling til, hvad de vil være. Det spørgsmål slås de fleste unge mennesker med. Hvis de så bestemmer sig til at være tømrer, tandlæge eller præst, så ser det ud til, at vejen er ligetil. Der findes skoler og lærepladser, hvor man kan gå hen og blive det. Og det er da godt, det er sådan, men det at spørge, hvad vi vil være, indebærer ikke blot valget af livsstilling, men også valget af livsindhold.

Denne proces, hvorigennem vi udforsker vore egne evner og vort forhold til resten af verden, er ikke blot noget for de unge, der skal finde ud af, hvad de vil, men også for alle os andre. Hvis vi ikke gør os det klart og kun nøjes med de for hånden værende muligheder i livet, så ligger der en undskyldning og et kompromis deri. Det kan se ud til at være meget realistisk at bære sig sådan ad, men det er ikke det, det drejer sig om. Det altafgørende er at rejse spørgsmålet, om hvad man vil være, først som enkeltmenneske og dernæst som menneske blandt mennesker i samfundet og i et verdenssamfund. Det vil sige, at ved at rejse spørgsmålet, om hvad vi vil være og virkelig går til bunds i det, rører vi samtidig ved andre spørgsmål om vor vilje, vort syn og vore hensigter.

Når hver af os ser på disse spørgsmål i forhold til hinanden, har vi en hel opgave for — som vi godt kan hjælpe hinanden med. Der ser nemlig ud til at blive flere og flere unge mennesker, som ikke rigtig ved, hvad de vil, og som måske derfor har vanskeligheder i skolen, og det kan være, det er, fordi disse unge netop nægter at affeje det spørgsmål, om hvad de vil, på en overfladisk måde. Man har set, at de kan blive nærmest bange for at komme til at udfylde en eller anden rolle i samfundet, uden at de selv har set det i relation til deres egen person og deres ønsker for det samfund, de lever i.

Der kommer mange unge mennesker til NEC, som af disse grunde ikke kan komme i gang med eller fortsætte det studium, de er begyndt på. Nu vil de gerne have lov til at grave ned i det hele for at få overblik over det, men samtidig er deres lyst til at lære blevet halvvejs begravet under den dyng af kendsgerninger, som de har fået proppet i sig. Er dette ikke også til en vis grad resultatet af denne idé, som man har haft om, hvad en skole er for noget?

Når vi nu her skal til at tænke på frihed i forbindelse med skole, må vi erkende, at vi ikke umiddelbart sætter de to ord i forbindelse med hinanden. Skole, tænker vi — det er sådan noget, der kan hjælpe på det hele, hvis det bliver brugt rigtigt — ligesom kunstgødning. Det at gå i skole og lære noget har vi regnet for en slags økonomisk nødvendighed. Og så ser vi, at man lærer da gerne grammatik, hvis man mener, at man kan tjene føden ved det — ligesom slå en handel af. Ja, for ikke så mange år siden, hvis der var nogen, der blev alt for optaget af at læse og gik i skole længere, end det var krævet, så var det, fordi de hørte til dem, der ikke havde lært, hvad rigtigt arbejde var.

Hvis nu det at lære noget skal blive en livssag for os — blive noget, der stiller krav ud over det at tjene det daglige brød — så må vi se på det på en helt anden måde; ved at bringe frihed, frigjorthed og det menneskelige ind i skolestuen.

Nogle år efter, vi var kommet igang med NEC, kunne man ligeså stille begynde at høre dette krav om frihed både herhjemme og andre steder i verden. Nu til dags kommer det til endnu stærkere udtryk både gennem den uro, vi ser blusse op på de højere læreanstalter fra Tokyo til London, og igennem nogle meget bestemte forhandlingsforslag om medbestemmelsesret o.s.v. Ja, nu ser det ud til, at vi skal forhandle os frem til en løsning.

Der er sikkert også opstået et problem ved, at vore højere læreanstalter er blevet en blanding af på den ene side institutioner, hvor studenterne søger at tilegne sig og udvikle deres viden, og på den anden side institutioner, der sætter faglige grænser og skranker op og tilsidst bevilger studenterne retten til at arbejde på visse betingelser indenfor deres fag.

Det er mindre problematisk for os på NEC, fordi for det første beskæftiger vi os kun med det at danne en ramme om en indlæring, der ikke er begrænset af faglige krav, og for det andet fordi hver især betaler for denne indlæring eller mangel derpå. Når man selv betaler, må man vel også selv være med til at bestemme, hvordan friheden skal praktiseres. Det er da klart, at der er mindre frihed, hvis man skal bruge skatteydernes penge, for de skal jo bruges på en sådan måde, som de folk, der råder over statens penge, kan acceptere. Og konsekvensen af dette er som sagt blevet, at der helst kommer noget ganske bestemt ud af det, man lærer. Vi ligesom føler, at der skal være en grænse for, hvad man kan bruge andre folks penge til.

Et spørgsmål om frihed er så, om man skal have frihed til at gøre noget galt eller slet ingenting, eller er frihed bare noget, man har, når man gør *det rigtige*? Disse spørgsmål er ikke så nemme; men for os er de blevet enkeltgjort ved, at vi ikke har haft nogen til at begrænse friheden for os.

Vi begyndte som en kreds af studenter og lærere, der spurgte hinanden: Hvad skal vi gøre? Formålet med at komme sammen var at skabe et studie- og lærdomsfristed; men hverken dengang eller nu havde vi besluttet, hvordan det bedst kunne laves, og så er der ingen, der kan bestemme, at den ene måde er bedre end den anden — eller at det er gavnligt for vort formål at begrænse nogens frihed.

Men lad mig nu fortælle lidt om, hvordan vi praktiserer den megen frihed på NEC. Jeg har fortalt, hvordan vores timeplan ofte bliver lagt, og det vi laver i disse timer er selvfølgelig en hel del af oplevelsen ved at være på skolen, men jeg vil ikke påstå, at det altid er det mest centrale i det. Hver student kommer nemlig med interesser og opgaver, som de agter at arbejde med på skolen, og alle får oplyst, inden de kommer, at ifølge skolens natur er hver enkelt selv ansvarlig for sine egne studier, for sin del af arbejdet med vor husholdning og for skolens øvrige program, hvis et sådant er ønskeligt.

Det betyder, at når man vågner om morgenen, og man intet husligt arbejde har den dag, så skal man til

at tage stilling til, hvad man skal lave. Det kan være, at der er nogen, der holder timer den dag, og det kan være, at nogle kalder til tingmøde, men man er ikke forpligtiget til at møde op. Nej, man skal selv finde ud af det.

Jamen, er det ikke for frit, kan man indvende?

Det vil jeg ikke ønske at svare på på en nem måde, men jeg vil da gerne tilføje, at hvor sjovt det nu end kan lyde, så er det i hvert fald ikke nemt. Efter at have gået mange år og hver dag gjort det, man nu skal ifølge forældres eller skolens eller chefens opfattelse af, hvad det er, og så nu at have købt sig et stykke tid, hvor man vil lægge alt det til side og gøre netop det, der har betydning for en selv — er ikke nogen nem omvæltning. Ja, det kan vi måske godt forstå, men at der overhovedet skulle være nogen virkelig værdi i det, føler vi, må være et andet spørgsmål. Der er for eksempel mange, der interesserer sig for, hvornår eller hvor tidligt et menneske kan begynde at tage et sådant ansvar for sig selv og sin egen udvikling.

Til det kan jeg sige, at der har deltaget folk på NEC fra en alder af 16 til 83, og for mig ser alder ikke ud til at være det alt afgørende i den henseende. Der synes at komme mennesker med forskellige behov, og nogle af dem er ældre og mere modne mennesker, der midt i en karriere eller som led i et sabbatår gerne ville tilbringe en tid her og se, hvordan sådan noget som NEC i det hele taget kan laves og gennemføres. De har måske haft lidt af den idé, at man kunne være en slags venlig tilskuer. — Men nej, alle, der er med, bliver draget ind i denne proces, og mange gange er det de lidt ældre, der ikke ved, hvordan de skal bære sig ad, når det virkelig kommer til stykket, og som kræver overordentlig megen opmærksomhed og beskæftigelse. De har alle dage været vant til at være i sving med noget, de *skulle*, så de bliver helt forvirret, når de pludselig kommer til bunds i deres egen tomhed.

Min erfaring i de ni år, vi har haft NEC, har været, at mange folk, yngre og ældre, studenter og professorer og vi almindelige folk, der er i opposition til vore hjem, vort miljø, vort samfund og vor skole, intet har at stille op, når vi får lejlighed til selv at skabe noget, at være positive og at sætte noget nyt i gang. Så for mig er det en væsentlig ting ved NEC at give alle folk, der mener, de ikke har udviklingsmuligheder nok, hvor de er, en lejlighed til at være sammen med os her og selv bestemme, selv skabe og selv gøre det, de vil.

Imidlertid ser det ud til, at vi først skal ned til det i os selv, hvor andres idéer og formaninger ikke længere

findes, og bygge op igen derfra. Denne ransagelse og opdagelsesproces kan blandt andet begynde ved, at vi står overfor os selv og spørger — hvad skal vi lave?

Nu er det vel sådan, at de fleste af os har nok at rive i. Vi er da mange endnu, der har nok at lave, og vi kan ikke gøre for, at vi finder det spørgsmål, om hvad vi skal lave, en lille smule ugudeligt, som vi også gjorde, da vi så Klaus Rifbjerg og Jesper Jensens TV-stykke om dette emne (»Hvad skal vi lave«). Vi blev forargede over folk, der ikke vidste, hvad de skulle lave, og over, at de så brugte deres tid på alle mulige og umulige udskejelser. Vi tænkte ved os selv, at de folk skulle have noget ordentligt at bestille som vi andre, der må arbejde for føden hver dag og knap nok ved, hvordan vi skal få tiden til at slå til. De folk på TV-skærmen, de skulle ud at tjene, mente vi — og lære livets hårde realiteter at kende.

Der er imidlertid det ved det, at vi er ved at få både tid og råd til os selv. Vi hører fra mange sider, at denne tid er lige om hjørnet for os allesammen, selv om vi her på landet langt fra kan føle det på kroppen endnu. Noget helt andet er, at der er nogen, der forudsiger denne frihed, vi allesammen snart skal opleve, som et problem. Og det kan vi måske godt se, hvis vi husker på, at når vi skal til at spørge os selv, hvad vi skal lave, så er det fordi, vi ikke er færdig med denne proces, hvorved vi bestemmer, hvad vi vil være — ikke bare hvad vi vil være rent stillingsmæssigt, men hvad vi vil være som mennesker og som samfund.

Vi har haft folk her, som i lang tid simpelthen ikke vidste, hvad de skulle lave, og de opførte sig sådan noget i retning som i Rifbjergs TV-spil — i hvert fald for et stykke tid, men det lykkedes dem at komme længere og finde frem til en sammenhæng, som gjorde, at de kunne begynde at lave noget, der var fuldstændig deres eget. Jeg vil mene, at når vi ved, hvad vi vil være i denne større sammenhæng — hvor vi har taget os allesammen i betragtning — så har vi ikke længere det spørgsmål om, hvad vi skal lave, men hvordan vi skal lave netop det, som vi er kommet til at værdsætte.

Den første gang Phil Trafican kom til NEC, vidste han overhovedet ikke, hvad han ville. Han brugte et semester på at bygge sine tanker om sig selv og verden op og at prøve dem i en situation, hvor andre var ved at gøre det samme. Så tog han hjem, tog et arbejde og tjente alle de penge, han kunne. Da han året efter kom tilbage, sammenkaldte han os og fortalte, at nu vidste han, hvad han ville. Han ville læse filosofi, og han ville ydermere tage Bachelor-graden på NEC som sin egen

anerkendelse af sine studier.

Bachelorgraden er en universitetsgrad, som er mest kendt ved engelske og amerikanske universiteter, hvor det almindeligvis tager fire år at fuldføre studiet. Studierne i forbindelse med Bachelorgraden omfatter kendskab til en række humanistiske fag som litteratur, historie og filosofi samt mere indgående studier i et enkelt fag, som så bliver hovedfag for graden. Når man har taget sin Bachelorgrad, kan man yderligere specialisere sig i et enkelt fag? og disse videregående studier kan føre til en magistergrad.

Der har været forslag herhjemme om at indføre en sådan grad ved vore nye universiteter, og forslaget gik ud på, at studiet skulle tage tre år, og efter at dette studium var gjort færdigt, kunne man tage stilling til, hvilket fag der skulle blive ens speciale og kvalificere en til en livsstilling.

Vi havde før drøftet, hvordan vi kunne arbejde med en sådan grad her på NEC, og jeg havde udarbejdet et forslag herom, som omhandlede mine idéer om, hvilke krav der bør stilles både akademisk og menneskeligt. Phil og de andre studenter tog godt imod mit forslag, men da vi skulle tage stilling til Phils anmodning om at tage en Bachelorgrad på NEC, mødte han op med sit eget program, som blandt andet inkluderede studium af over 100 værker i filosofi og historie, og Phils betingelser var faktisk vanskeligere at leve op til end dem, jeg havde stillet. Phil Trafican var konsekvent med hensyn til udarbejdelsen af sin egen Bachelorgrad. Han forelagde den for bestyrelsen og sagde: Det er mine krav til mig selv. Når Jeg mener, jeg har levet op til de krav, så vil jeg give mig selv en Bachelorgrad. Og hvad jeg ønsker af jer er at være vidner til dette mit arbejde og give mig en eksamen, hvis jeg beder derom.

Phil gik i gang og arbejdede konstant, og en dag sagde han til os: Nu er jeg færdig med min Bachelorgrad, og jeg har ansøgt om at komme ind ved det teologiske fakultet ved et universitet i Californien, hvor jeg kun kan komme med en sådan grad. Vil I støtte mig?

Dette førte til en del korrespondance mellem os og universitetet i Californien, hvor Phil ønskede at fuldføre sine studier. Han sendte dem nogle af de afhandlinger, han havde skrevet her på skolen, og det viste sig, at de var ikke så lidt imponerede af dem, men samtidig kunne de ikke forstå, hvordan Phil kunne fuldføre studier til en Bachelorgrad i Skyum Bjerge. Og det er da heller ikke så nemt at forstå. Men efter flere

undersøgelser, som universitetet i Californien foretog, og flere samtaler, accepterede de Phil til disse videregående studier.

Det vil med andre ord sige, at Phils Bachelor-grad, som han tog ved NEC, blev accepteret, fordi hans arbejde var godt, og det var det fordi, det arbejde først og fremmest havde en levende betydning for ham — og det er dér, vi skal hen.

Når vi så stiller spørgsmålet: Hvad skal vi lave? — så må vi besvare det med, at hver af os skal lave det, som er det rigtige for ham, som et led i at virkeliggøre det, som vi gerne vil være.

Der er mange, der gerne vil komme og være sammen med os i denne opdagelsesproces, som vi måske skal igennem flere gange i vort liv, og der er dem, som senere vil arbejde hen imod en grad, som de selv kan stå inde for, som flere nu har gjort det. Vor opgave som skole bliver til gengæld ikke at lave en hel masse studieprogrammer og et bestemt uddannelsesmønster for disse mennesker; der findes allerede så mange planer for nye studieordninger. Jeg tror, at det vi skal lave, vil vinde mest ved, at det vokser frem efterhånden, som folk kommer og laver det så at vore planer bare gror frem af den muld, som vi tilsammen danner og bearbejder, og som vi også skal så til.

TINGET

Da de første tre år af vort skole-eksperiment var gået, tog vi spørgsmålet om, hvordan NEC skulle styres fremover, op til alvorlig overvejelse. Selvom vi indtil da allesammen havde drøftet alle væsentlige ting igennem, havde jeg, som den juridiske og økonomiske ansvarlige, været nødt til at tage de endelige beslutninger, der skulle tages i vort forhold til omverdenen. Nu var vi interesserede i at finde frem til en reel og solid juridisk form, der ville kunne svare til skolens ånd, og samtidig finde en god styretorm for vore indre forhold, der, som alt andet hos os, ville kunne virke som en del af vor uddannelse.

Nu sker det, at hos os kan en sag, der har fælles interesse, blive gjort til et tema i vort arbejde i et

semester, og det blev tilfældet i forårssemesteret 1965, hvor vi gik grundigt til værks med at studere, hvordan mennesker er blevet regeret gennem tiderne. Nogle af de studerende læste om primitive folks måder at styre deres stammer på, og det gjorde, at vi ikke bare kom til at sidde fast i moderne meninger om, hvordan ting skal gøres. Andre læste om, hvordan andre skoler og institutioner har etableret sig, og hvordan bestemmelser bliver truffet hos dem. Men nogen steder fandt vi lige den model, som vi alle kunne billige.

Så gav Sara som sin del af vor undersøgelse en præsentation af, hvad der kendes til det gamle nordiske ting, som var oldtidens demokratiske styreform hos os her i Norden. Vi blev særlig optaget af den ånd, der synes at have rådet i tinget dengang. Det er f.eks. beskrevet i en beretning så tidligt som år 98 af den romerske senator Tacitus. Han havde mødt teutonerne, da de i deres ekspansionstrang prøvede på at indtage Rom. (Der er også nogle, som mener, at det faktisk var os thyboer, han skrev om).

Tacitus beskriver, hvordan det var tinget, der var disse teutoners styreform, og hvordan deres ligestilling vakte hans opmærksomhed og forundring. Det blev fortalt, at teutonerne, da de blev spurgt om, hvem deres leder var, svarede: den første blandt ligemænd.

Efterhånden, som vi læste os frem og drøftede det altsammen med hinanden, kom vi til det resultat, at det gamle tingmønster ville være en god form for os i vore daglige bestemmelser om, hvad vi skulle foretage os, og hvordan det skulle gå til. Vi indførte tingsystemet med det samme og brugte det lige fra starten som et praktisk og åndeligt redskab for os allesammen på NEC.

Det blev besluttet dengang, at enhver, der kommer her og bliver om natten, automatisk er medlem af tinget. Det blev gjort til min pligt som forstander for skolen at fortælle enhver, der kommer her, om tinget og om, at han fra den første dag er et ligestillet medlem af tinget. Han kan som enhver anden kalde et tingsmøde sammen med 20 minutters varsel og tage hvad som helst af personlige eller praktiske problemer op til drøftelse. Det betyder for ham, at hvis han er utilfreds med noget, der foregår her, har han mulighed for at komme med forslag om ændringer. Ved at have denne mulighed kan han gøre noget ved sagen og samtidig blive medansvarlig for udviklingen.

Nu er det fornuftigt at sætte sig ind i en situation, før man begynder at lave om på den; men hos os skal der også være plads for folk, der ikke er fornuftige.

Hvis en sådan ufornuftig bruger sin rettighed til en af de første dage her på NEC at forklare, hvor dumme vi er, og hvor meget bedre vi kunne gøre det, kan det måske føre til, at han får lejlighed til at blive fornuftig. Han får i hvert fald lejlighed til selv at sige, hvad han har på hjerte, og høre, hvad andre har at sige om sig selv og om hans meninger. I en sådan åben samtale kommer han til at føle sig hjemme ret hurtigt, og også vi får en mulighed for at udtrykke vore tanker og tage nye synspunkter ind i vor hverdag. Med andre ord, ved tinget fik enhver på NEC mulighed for kontakt med andre, en mulighed for at udtrykke sig, en mulighed for at have en hurtig og direkte indflydelse på udviklingen og en mulighed for at rense ud i gamle bestemmelser, som ikke mere virker hensigtsmæssige.

Vi har som regel to eller tre tingmøder om ugen. Den af os, der kalder tinget sammen, leder mødet om det emne, som han nu ønsker skal drøftes. Når han mener, at det er gjort til hans tilfredshed, hæver han mødet. Hvis en sag, der vedrører os alle, bliver bragt op i tinget, bliver vi ved med at drøfte sagen, til der er fuld enighed om afgørelsen. Denne *fulde enighed* indførte vi samtidig med tinget, idet vi mente, at det var i overensstemmelse med ånden i dette.

Det vanskelige ved demokratiet i dets nuværende form er jo mindretallet. Det er egentlig ikke en demokratisk tanke, at flertallet tager magten og styrer, men mon ikke det opstod ved, at mindretallet indså, at hvis der skulle kæmpes om en sag, så havde flertallet den største mulighed for at gå af med sejren. Derfor lod mindretallet fornuftigt flertallet få magten i håbet om, at de ville bruge den så ufornuftigt, at mindretallet efterhånden ville få flere tilhængere — og på den måde selv blive et flertal. Og sådan har denne halvvejs demokratiske studehandel fortsat lige til i dag. Vi kan måske se på det som et historisk skridt i udviklingen, men det endelige mål med demokratiet, synes jeg, må være en virkeliggørelse også af mindretallets idéer og tanker, selv om mindretallet så kun er et enkelt menneske. Dette kan ske, hvor den enkelte er givet fuld ret, fuld indflydelse og fuldt ansvar.

Da vi skrev vor foreløbige fundats dette forår, tog vi med i vore overvejelser, at visse bestemmelser bedst kunne tages af dem, der havde tilbragt nogen tid her hos os, d.v.s. bestemmelser, som ikke nødvendigvis ville blive aktuelle i det semester, man var i, men som til gengæld ville have gyldighed længe efter, at man måske selv var rejst fra skolen. Dette var særlig beslutninger om vore pengesager — enten penge der

skulle rejses, eller penge der skulle gives ud til større anskaffelser.

Diskussionerne om disse sager var åben for hele tinget, men selve beslutningerne skulle tages af alle dem, der havde været på skolen i tre måneder, og som var villige til at påtage sig dette yderligere ansvar og arbejde. Denne *bestyrelse*, som vi kalder det, skal også være eenstemmig i sine beslutninger. Når vi er parat til at tage en afgørelse, er der een, der udtrykker, hvad han mener, vor enighed består i, og så skal enhver enten sige: *ja*, eller *jeg giver en tillidserklæring*, eller *veto*.

Tillidserklæringen har vi, fordi man mange gange synes, at man ikke kan overskue en situation tilstrækkeligt, men alligevel har man fået respekt for den fremarbejdede mening om, at man skal handle på den og den måde nu, og så vil man gerne udtrykke sin tillid til det. Veto betyder, at man simpelthen ikke kan gå med til denne beslutning i nuværende form. I min rolle som forstander for skolen har jeg ingen vetoret, selv om jeg endnu er nødt til at stå som den juridisk ansvarlige person. Til gengæld kan jeg så selv handle i sager, som bestyrelsen er uenig om, og som jeg mener skal ordnes nu — med mindre bestyrelsen er helt enig om, at jeg ikke må handle, for så skal vi bare arbejde videre på sagen.

Det kan være lidt upraktisk at træffe beslutninger på denne måde, men det er en stor oplevelse, at et demokratisk system, der bygger på den enkeltes ret, værdighed og muligheder, kan føres ud i virkeligheden. Der er ingen, der siger, at demokratiet er en let ting eller særlig praktisk, men det betyder ikke, at vi skal give op overfor det.

Et semester samledes nogle af vore naboer hos os hver onsdag aften, hvor vi sad nede i stalden og drøftede nogle af disse spørgsmål, og jeg må indrømme, at nogle af naboerne kunne ikke forstå, at det var meningen, at man skulle blive enige om alting. Og det er det heller ikke. Meningen er at gøre os selv så oplyste som muligt og bagefter i tillid og fællesskab blive enige om at iværksætte et forslag frem for andre.

Forudsætter det mirakler? Måske, men hvis vi ikke forudsætter mirakler i menneskeligt samvær, kommer vi ikke langt nok. Fordi man ikke forudsætter mirakler, når der holdes bestyrelsesmøder og generalforsamlinger i den ene forening efter den anden, er det, de bliver så dødkedelige, og derfor mister folk interessen for dem, hvis de da ikke har en umiddelbar økonomisk interesse, de skal have

gennemført. Det viser sig nemlig ofte i vore demokratiske institutioner, at modstridende synspunkter ikke altid er lige saglige. De bunder enten i disse økonomiske interesser eller i personlige stridigheder eller på for lidt kendskab til sagen, ja, en gang imellem på magtbegær.

Alle vi, der har prøvet at være med i politiske eller andre organisatoriske spil, ved godt, hvor lidt der er ved det at få ret eller vinde en sag, og vi ved også godt, at når vi kalder dette kompromiets vej *demokrati*, er det noget sludder. Det er nogle forkvælede tanker, som er blevet brugt hos os, fordi vi engang imellem var lige ved at miste troen på vor egen selvstændighed og vor egen uafhængighed. Alt det kan og skal der gøres noget ved, idet vi først må forstå, at mindretallet er en uhyre væsentlig person i et demokrati. Det er nøglen til fællesskabet, hvis vi kan snakke ud med hvert enkelt menneske og ikke låse os ind bag vore forudfattede meninger.

Alt for ofte går vi til møder og samvær og lader bare tingene gå, og så snakker vi i krogene bagefter om, hvor kedeligt det var, og hvor dumme folk var. Det er netop disse meninger, der ikke kommer til udtryk i den åbne debat, som vi har brug for. Når der går politik i en sag, så bliver folk bange for, om det, de siger, *er rigtigt*, om de har *de rigtige meninger*, og om det bliver sagt på *den rigtige måde*. Denne frygt kan man gradvis vokse ud at, hvis man opretter et fællesskab med hinanden. Også de gale mennesker med den *forkerte mening* tilhører fællesskabet — Folk må godt være uenige og slås, men det skal være for åbent tæppe, og bagefter skal vi være gode venner. Bagefter skal vi vise det fællesskab, vi har, og som gør os stærkere ved, at vi kan slås i frihed og være åbne overfor hinanden.

Jeg mener stadigvæk, at hos os nordenfjords sidder tingets fornemme praksis om at snakke sig igennem det hele os dybest i sindet samtidig med, at vi har det i os at når den enkelte blev ofret for helheden, så levede vi ikke op til den menneskelige værdighed.

Disse ting kunne jeg ikke have sagt, hvis jeg ikke gennem nogle år havde haft lejlighed til at opleve tinget. Hvis jeg ikke havde set, at det konstant kunne bevirke, at det enkelte menneske når som helst i en situation kunne træde frem og sige: »Tinget er sat.« Til tider kan vi måske blive lidt irriteret over, at den, der kaldte tinget, afbrød vort arbejde, som vi syntes, vi egentlig var så godt i gang med, men så oplever vi, at både helheden og den enkelte vinder derved.

Det skete for eksempel en dag, hvor jeg var ved at holde et ganske udmærket foredrag, syntes jeg selv. Jeg var kommet igang, og så rakte Jill Littlewood fingeren i vejret og sagde: »Undskyld, men jeg vil gerne have tinget sat i løbet af 20 minutter.« Nu havde jeg een time tilbage af foredraget, og jeg kunne da ikke lave det så godt, når jeg vidste, jeg skulle holde op om 20 minutter. »Vi kan begynde med det samme, hvis det er i orden med de andre,« sagde jeg, og så begyndte vi ellers tinget.

Jill sagde: »Jeg synes ikke om den måde, Aage sidder her og snakker til os uden at være klar over, at vi allesammen sidder og tænker på noget andet. Vi tænker på den stridighed, der opstod blandt os lige inden foredraget, og jeg mener, at Aage har skylden derfor. Hvordan kan han så mene, at vi kan lytte til ham, når han er skyld i, at der er opstået stridigheder?« Disse ting gik vi så igang med at snakke om, og det var godt, vi gjorde det, for så blev det ikke bare til et almindelig godt foredrag, som folk sidder og lytter mere eller mindre til. Da foredraget senere blev gjort færdigt, fik det virkelig betydning, og der opstod et nyt fællesskab imellem os, idet et enkelt menneske fik mod til at sige, at der var noget galt her og nu.

Hvor praktisk vort ting så vil være andre steder, kan jeg selvfølgelig ikke på nuværende tidspunkt svare på. Vi er selv spændt på, hvor meget vi kan bruge tinget til, hvis det skal omfatte mere end en lille kreds på 10—20 personer, f.eks. når vi mødes med de andre centre i verdensuniversitetet. Jeg kan dog fortælle, at flere af vore studenter, der har været her, har indført tinget som en mødeform og en samværsform, efter at de er taget hjem. F. eks. besøgte jeg Steve Hahn, der studerer på Princeton University i Amerika, hvor hans studenterkammerater fortalte, at tingsystemet, som Steve bragte med sig hjem, var blevet noget af en genoplivelse af deres sædvanlige mødeform. Det, jeg ved om tinget, er, at vi er blevet holdt sammen deraf, og at vi i det har en måde at være sammen på en mulighed for at opleve noget på, der beriger både fællesskabet og den enkelte. Det er demokratiets mulighed, og når vi ikke ser den, ser vi ikke langt nok.

Nu har vi et ganske udmærket fænomen her i landet, som kaldes en selvejende institution, og rent juridisk har vi faktisk kørt NEC som en selvejende institution i alle disse år. Den selvejende institutionsform går ud på, at man oparbejder en kapital, som kun kan bruges til et ganske bestemt formål, der er givet i en formålsparagraf. Denne kapital

forvaltes af en bestyrelse, som vælges efter ganske bestemte retningslinier. Der skal foreligge en vedtægtsbestemmelse, hvori det angives, hvordan bestyrelsen skal vælges, og hvordan pengene skal skaffes og anvendes, og der skal ligeledes være anført, hvad pengene skal bruges til, hvis institutionen ophører med at virke.

Da vi i foråret 1965 skulle tage stilling til disse spørgsmål med vedtægtsbestemmelser og formålsparagraffer, studerede vi også De Forenede Nationers menneskerettighedserklæring fra 1948 og forskellige landes forfatninger og grundlove. Det gjorde vi, fordi vi ville finde frem til de principper, som vi ville kunne bygge videre på, ikke alene med hensyn til organisationen for en lille skole, som vi ønskede skulle være en verdensskole, men også med hensyn til den drøm, vi havde om, at det skulle udvikle sig til et verdensuniversitet.

Hver skole, som verdensuniversitetet vil komme til at bestå af, bliver et lille samfund for sig, så verdensuniversitetet bliver faktisk samarbejdet mellem flere selvstændige og selvbestemmende samfund. Denne selvstændighed skal netop styrkes og bevares, og samtidig skal der være en form for kommunikation og samarbejde os imellem, så vi alle bliver rigere derved.

Vi er ikke færdige med at arbejde på disse spørgsmål, hverken for NEC's vedkommende eller med hensyn til verdensuniversitetet, men på NEC har tinget i den foreløbige funats fået det ansvar konstant at tage disse spørgsmål op til overvejelse.

Fornylig lavede Sara også et nyt udkast til en fundats, som skulle virke i praksis som en uddannelse i statsvidenskab, idet tinget for hvert sagsemne eenstemmigt kunne vælge den styrelsesform, der passede det bedst — om det så var flertalssystemet eller fåmandsvældet. Denne fundats fik en begejstret modtagelse og blev prøvet i et semester. Selv tror jeg, at vor endelige fundats vil komme med en slags generationsskifte her på skolen, hvor nogle af de gamle elever vil overtage et vist ansvar for NEC, hvormed de selv kan gennemføre det system, de finder mest hensigtsmæssigt. Det har de ikke kunnet før, fordi de hele tiden skulle rejse hjem igen for at færdiggøre noget andet.

I mellemtiden har vi tinget som vort mødested og det grundprincip, at den enkelte er den højeste autoritet blandt ligestillede. Dette kræver en opøvelse og dybere forståelse af ansvar og af saglighed end

sædvanlig, og jeg vil ikke gerne give udtryk for, at det er en nem og ligetil proces. Her på NEC skal vi næsten begynde helt forfra hvert semester, når de nye elever kommer; men når den enkelte opdager, at han kan have reel og praktisk indflydelse på en situation, er hans indstilling en anden, end hvis han bare skal stå som et mindretal i opposition. Når et menneske har mulighed for virkelig indflydelse, bliver det positivt, og når det sker, bliver hans indstilling til andre synspunkter anderledes. Ethvert menneske, der således er positiv og villig til at have et ansvar, har også altid behov for at lære noget, og her ser vi tingets funktion som læremester. Den enkelte ved godt, at hans synspunkter ikke rækker til, når han skal have et ansvar; selv om man kan begynde at synes det, når man bare står i opposition til noget andet. Når det virkelige samarbejde skal opstå, er vi alle utilstrækkelige.

Tinget er for os blevet et samlingssted, ikke hvor vi får vor vilje og vore synspunkter gennemtruffet, men hvor vi får mulighed for konstant at forandre og udvikle os. På den måde bliver tinget ikke bare til et sted, hvor sager skal afgøres, men et sted, hvor tingene opleves for hver enkelt.

Når et tingmøde bliver kaldt sammen, kommer vi praktisk talt allesammen, fordi det er os, der skal høre på og tage stilling til den sag, der skal rejses, og fordi vi ikke ved, hvad der er ved at ske. Der er spænding i luften, og der er håb. Tinget virker således som en væsentlig undervisnings- og oplysningsmulighed, hvor alle tråde samles — de praktiske, de teoretiske og de personlige.

I SKAL SPISE BRØD TIL

»Når du sidder der og spiser to æg uden brød, hvordan tror du så, jeg får lært børnene at spise brød til?« kan jeg huske, min mor sagde til min far sådan en dag, hvor vi i grunden allesammen var godt tilpas, og det var så morsomt, når far ikke gjorde, som mor sagde. Det var som om verden blev større af det — og vi fik alligevel lært at spise brød til derhjemme.

Når folk kommer her, spørger de ofte: »Jamen,

hvem laver mad til alle de folk?» Så ser de bekymrede på Sara og har lidt ondt af hende, fordi hun skal have ansvaret for at føde på så mange folk, for det er da ligesom, det er en selvfølge, at sådan noget skal konen da sørge for. Sara laver også mad til os engang imellem og føler et moderligt ansvar for, at der bliver købt ind, at der bliver lavet mad, at der bliver holdt så nogenlunde rent i køkkenet, og at maden bliver serveret ordentligt. Det er bare det ved det, at selvom Sara og enhver kone, der er her, nok vil føle det ansvar, så hjælper det ikke rigtigt, fordi de, der bor her, lever på en måde, så intet ansvar af den art kan bæres af husmoderen eller noget enkelt menneske. Med andre ord: begrebet husmoder bliver der også rusket lidt op i.

Vor indstilling er, at alle folk nu om dage har brug for at lære at lave mad, gøre rent, vaske op og servere pænt for andre. Hvis man ikke har lært det, inden man kommer her, hvilket ikke er så ualmindeligt for studerende nu om dage, så skal der helst ikke gå lang tid, før man er i gang med at lære det. Forhåbentlig har vi forskellige måder at lære hinanden husholdning på samtidig med, at vi igen og igen drøfter moderrollen i en så stor familie, som vi er.

Det første år, da vi boede i Trørød, var det hovedsagelig fru MacDonald, en professorkone fra Californien, der havde ansvaret for køkkenet og madlavningen, d.v.s. hun havde ansvaret for aftensmaden, og så måtte hver især enkeltvis eller i små grupper sørge for morgenmad og frokost. Det gik nu ikke så godt, for det blev til en masse rod i køkkenet, når tre eller fire folk skulle lave noget samtidig, og der var ingen, der virkelig tog ansvaret og ryddede op efter sig selv eller andre, men det så ud til, at de unge kunne lide det på den måde.

Andet semester i 1963 deltog der blandt andet en uddannet økonoma fra Japan, der hed Fujiko Suzuki. Vi kunne allesammen mærke, at når Fujiko lavede mad, så var det noget særligt. Maden blev serveret værdigt og rent, og den var vel tilberedt. Fujiko var i stand til at lave ligeså mange forskellige orientalske retter, som der var dage i en måned. I tredje semester blev vi så enige om, at vi gerne ville have Fujiko til husmoder. Vi ville betale hende for det ansvar på den måde, at hun skulle betale 500 kr. mindre om måneden. Rent madmæssigt set var det år jo nok det mest festlige, hvor Fujiko stod for madlavningen. Vi andre var på skift Fujikos medhjælpere, både ved tilberedningen og ved oprydning, opvask og rengøring.

Det var på den måde, hun underviste os i at lave orientalsk mad; hvordan bambus skulle skæres i stykker til en labskovs, og hvordan havtang skulle tilberedes. Det var i den periode, hvor skolens venner, når de kom på besøg, prøvede at være der til spisetiderne. I andre perioder af skolens historie har vores gæster været opsat på ikke at være her til spisetiderne!

Det med hvordan folk spiser, og hvordan folk spiser sammen, afspejler jo tit folks indstilling til mange andre ting. Det kender vi allesammen til, især når det drejer sig om små børn og deres spisevaner. Ja, i visse kredse siger man oven i købet, at et menneskes indstilling til livet og andre mennesker udvikles som spæd og som ganske lille ved den måde, barnet lærer at spise eller ikke lærer at spise på. Selve den dramatik, som et lille barn oplever, og som vi andre tit har været vidne til, kan afspejle sig igen senere i livet,

I det hele taget, den måde folk opfører sig på i køkkenet, den måde de vasker op på, den måde de spiser på, er ofte en videreførelse af de løste eller uløste problemer, der opstod, da de som små lærte at spise hjemme hos mor. Det er derfor vigtigt, at der er frit råderum i køkken og spisestue, og at der er mulighed for forskellige måder at være på også dér. Det giver både vore studenter og vore lærere en mulighed for at blive mere voksne i den forstand, at de herigennem kan udvikle deres indstilling til deres arbejde og studier.

Med andre ord: eksperimentet på en eksperimenterende skole må også indebære en mangfoldighed af muligheder i køkken og spisestue. Hvis vi har en bestemt måde at lave mad på og ordne køkkensager på, så indsnævrer vi de åbne veje, der findes for personlig udvikling og faglig dygtiggørelse.

Vort køkkensamarbejde har taget mange former. Sommetider gør vi det ved simpelthen at have to lister i køkkenet, hvor alle vore navne står på — en til madlavning og en til opvask. Den, der står øverst, har ansvaret for madlavningen eller opvasken den dag, og så fortsætter det bare raden rundt. Når der kommer nogle nye, bliver de skrevet nederst på listerne, og når der rejser nogle, bliver de streget ud. Hvis vi er mere end otte personer, så er der to ad gangen til hver af opgaverne, og når vi er flere end 20, sætter vi tre på. På denne måde får hver en dag, hvor han eller hun skal hjælpe til at lave mad, og en anden dag, hvor de skal vaske op.

Et semester havde vi flere unge ægtepar, og en eller

to af de unge koner tog sammen med Sara ansvaret for at lave en madplan hver uge og sørge for, at indkøbene blev gjort. Det klarede de ved at mødes hver mandag morgen, hvor planen blev lagt og varerne bestilt. Mælk, brød og lignende skal jo hentes hver dag, og det er da en morsom oplevelse for de nyankomne at komme til Brugsen i Skyum og til Mary Pedersens brødudsalg, hvor de efterhånden lærer, at den slags fornødenheder godt kan erhverves ved fagter og en venlig indstilling.

Det har også hændt, at nogle havde meget imod at lave mad og andre mod at vaske op, og så har man delt sig i to hold, som hver for sig kun lavede mad eller kun vaskede op. — Men det var nu ikke det værste; vi har sandelig også haft eksperimenter med det rene anarki, hvor madlavning o.s.v. skulle klares alt efter, hvem der havde lyst til at gøre det. Jeg vil ikke just sige, at der altid var nogle, der havde lyst, men jeg vil prise Sara for, at hun med sin ansvarlige indstilling kunne bare sig for at rode sig alt for meget ind i det virvar, der kunne fremkomme, når mange ikke vidste, om de gad gøre noget i det hele taget.

Det må ikke være nemt for en husmoder, og jeg kan da også se, at det tit kribler i fingrene på mange af vore gæster, især hvis de selv er dygtige husmødre. De vil vel nok gerne sætte skub i det hele, og det ville jeg faktisk godt, at de ville gøre, men som de siger: »Man kan da ikke sådan gå og rode sig ind i andre folks sager.« Der er bare det ved det, at det kan man godt her. Så hvis du, kære husmoder eller nabo i Thy eller på Mors, kommer til NEC en dag, og der ikke er vasket op eller er orden i køkkenet, så vil jeg gerne, at du tager den første den bedste i ørerne og hiver ham eller hende ud i køkkenet og viser, hvordan det skal gøres. Jeg mener også, at det vil være morsomt, om nogle af vore nabokoner engang imellem kom og underviste vore folk i at lave mad, sådan som Louise Graversen fra Vildsund er begyndt at gøre hver mandag aften — og så kunne det da være, at de kunne få en eller anden fremmed opskrift med hjem.

Nu kan du jo spørge, hvorfor jeg ikke føler ansvar for denne side af skolens virksomhed og ansætter en kokkepige eller lignende, eller hvorfor jeg ikke siger, at det *skal* være i orden. Det gør jeg også en gang imellem af utålmodighed; men ofte, når jeg udspørger de folk, der ikke rigtig gider, fortæller de mig, at de kender så mange hjem, deres eget indbefattet, hvor der er ryddet op i køkkenet, hvor maden er vel tilberedt og serveret på en pæn måde — men hvor forholdet mellem familiens medlemmer eller de folk, der er samlet til

måltidet, ikke er i orden. Jeg kender selv steder, hvor alting er pænt og nydeligt, og hjemmet ser absolut ordentligt ud, men hvor jeg har siddet ved bordet og haft lyst til at græde, fordi folk har såret hinanden, eller der har været en trykket stemning, fordi folk ikke var åbne for hinanden.

En ting, jeg meget gerne vil vide, er: Hvis forholdet mellem mennesker i et hjem eller et bestemt fællesskab er åbent, ærligt og kærligt, betyder det så, at der samtidig vil være rent i køkkenet, og at maden vil være tilberedt rigtigt? Der ligger meget i det spørgsmål. Selv i Fujikos dage kunne vi smage på hendes ellers veltilberedte mad, når hun var ulykkelig forelsket. Da var der tårer i fisken. Med andre ord mener jeg, at køkkenet, spisestuen og dagligstuen genspejler ikke bare, om de folk, der har ansvaret for det, har lært at holde orden i sagerne, men det viser også, om det arbejde, de ellers gør, er frugtbart for dem, og det liv, de ellers lever, er tilfredsstillende. Derfor finder jeg, det er nyttigt, at vort køkken er et sådant barometer for os allesammen.

Nu sker det jo ofte, at der er fødselsdag, eller der er nogen, der rejser, eller vi har bryllup, eller der er andre ting, vi skal fejre. Til disse lejligheder har vi særlige måltider, og de er ganske festlige og ganske dejlige; det er utroligt, hvor opfindsomme både unge og gamle kan blive med hensyn til at gøre det festligt for andre.

For nogle år siden blev nogle af studenterne så begejstrede for den stemning, der er ved en sådan fest, at de sagde, om vi ikke skulle gøre det hver uge for simpelthen at fejre livet. Så bestemte vi, at vi hver fredag aften ville have et sådant festmåltid. I begyndelsen var det for det meste Sara, der havde ansvaret herfor, og så var der andre piger, der gerne ville hjælpe til for at lære at lave fin mad. Og jeg må sige, at det virkelig var fin mad, vi fik. Det ville jeg gerne have haft min familie med til, for her prøvede folk tit på at overgå hinanden med hensyn til, hvem der kunne lave de flotteste og de bedste og de nyeste retter. En sådan aften sad vi længe ved bordet, og vi havde tændt levende lys og serverede et glas vin til maden. Efter maden sad vi og læste for hinanden eller fortalte historier. Når vi læste, kunne det være Kierkegaard eller en af de gamle filosoffer eller et eller andet helligt skrift. Vi læste hver et stykke, og så sendte vi bogen rundt.

Ja, det var en fest, hvis ellers vi havde det godt sammen. Der var engang en af studenterne, der sagde: »Jeg har ikke lyst til disse formelle middage,« og det

forstod vi da godt, fordi det for ham var en periode, hvor han ikke havde det godt med sine kammerater, og så kunne han ikke holde ud at feste sammen med dem. Ved denne og andre lejligheder er vi holdt op med disse middage for en tid. Nu vender vi tilbage til dem alt efter som, det viser sig, om vi har levet op til de krav og den værdighed, der ligger i at feste sammen helt åbent uden at skjule noget for hinanden.

Nu har vi i Chr. Nielsens svinestald lavet et nyt køkken og en ny spisestue. Sara har tegnet køkkenet, og det er efter alle kunstens regler. Det er specielt bygget med det for øje, at vi selv skal klare det hele, og at vi ingen lønnet medhjælp skal have. Det er lavet sådan, at vi regner med, at der kan være lige hyggeligt og nemt, enten vi er 7 eller 70, der skal spise. Dette køkken falder folk vældig godt til i, og alt, simpelthen *alt*, bliver tilberedt derude.

Hvor er det også interessant at observere vore geografisk bestemte spise- og madvaner. Disse vaner er selvfølgelig påvirket af, hvad der et bestemt sted findes af naturlige spiselige ting, og når man først er opvokset med en vane, så er det svært at lave den om. Her igen finder jeg, hvor vanskeligt det er at sætte sig ind i andre folks måde at tænke på. Det understreger også vigtigheden af at bruge køkkenet som et forsøgssted for et almenmenneskeligt fællesskab.

Jeg kan huske min første tid i Amerika i 1947. Det var for mig som dansker, som om jeg ikke rigtig fik noget at spise, fordi jeg kun meget sjældent fik kartofler. Selvom jeg nu har levet udenlands i mange år, så tror jeg aldrig, jeg kommer væk fra, at jeg skal have kartofler, hvis jeg skal have fornemmelsen af at være mæt. Udlændinge kan vel nok mere sig over, hvor mange måder vi kan servere kartofler på til samme måltid: brune kartofler, hvide kartofler, franske kartofler o.s.v.

Og så er der den vidunderlige moral, som man sætter i forbindelse med madvaner. Vi er jo opvokset med, at det er en skam at smide noget væk, fordi nogle af os ældre endnu kan huske en tid, hvor der var fattige folk, og vi ved, at der stadigvæk findes mennesker, der ikke engang har brød at spise til og slet ikke det, man spiser brød til. Så længe det er sådan, må det vel være ethvert menneskes opgave hver gang, han sætter sig til bords, at tænke på, hvordan det problem bliver løst.

Vi har brød nok her på NEC, selvom vi ikke altid ved, hvordan det skal brydes, og i den uvidenhed og usikkerhed finder jeg en dyd, nemlig den, at

usikkerheden overfor, hvordan et køkken skal være, og hvordan maden skal tilberedes, er med til at sætte folk igang på en nye måde. — En dag i København, det var året før, vi flyttede til Thy, fik vi en opringning fra nogle udlændinge, som gerne ville hilse på os. Klokkeren var over halv seks, da de ringede, og jeg inviterede dem til middag på den betingelse, at de selv lavede maden. Sara så på mig, mindre opmuntret af situationen, fordi vi intet særligt havde i huset, men jeg havde allerede bestemt, hvordan menuen skulle se ud. Da de to fine damer ankom, tog jeg deres pelse og viste dem ud i køkkenet og gav dem en sæk kartofler og spurgte dem, om de vidste, hvordan sådan nogle skulle koges. Det vidste de, og jeg underholdt dem, medens de kogte kartofler, som vi serverede med salt og rugbrød; bagefter fik vi jordbær, som vi også havde i huset. Det blev til en ganske vidunderlig oplevelse med de folk, efter at de og Sara var kommet sig over det første chok. Det blev en oplevelse, at vi virkelig delte det rugbrød med hinanden — og kogte kartofler med groft salt og rugbrød smager ganske vidunderligt. Jeg er ikke sikker på det, men jeg tror ikke, at vort forhold til de gæster og det samvær, vi fik med dem den aften, var blevet så godt, hvis vi ikke havde indledt samværet med at være helt anderledes med hensyn til serveringen — og vel at mærke: være anderledes på en naturlig måde.

Det tyranni, som vore mødre, husmødre og koner lever under på den måde, at der er noget, der hedder, at tingene skal serveres rigtigt, er en lige så stor trussel mod verdensfreden som atombomben, fordi det betyder, at ligeså begrænsede og vanebetonede vore spisetraditioner på den måde bliver, lige så begrænsede og indsnævrede bliver vore omgangsformer og den måde, vi er sammen på.

Jeg kan huske en anden dejlig oplevelse i København. Det var min salige mor med til, og hun syntes faktisk, det var sjovt. Da havde vi også fine gæster, ca. 50, og hvem har råd til at have 50 folk til middag? Men det fik vi ved at servere dem frikadeller og brødsuppe til dessert. I skulle prøve at servere brødsuppe til dessert, kære venner; jeg mener ikke øllebrød — det får man kun de fine steder, jeg mener brødsuppe.

Man tager en spand med gammelt brød — mest rugbrød, og det må gerne være muggent. Det sættes i blød om aftenen med lidt vand. Næste dag koger man det til en stiv vælling, det skal være ret tykt, når man skal servere det som dessert. Det tilsættes: sukker,

citron og lidt jordbærsyltetøj. Denne ret tykke vælling hælder man op i dessertglas og sætter til afkøling. Inden gæsterne kommer, sætter man disse glas i køleskabet. Det smager ganske dejligt koldt — og hvis man vil være fin på det, serverer man det med en spiseskefuld flødeskum. Velbekomme! — Jeg garanterer jer for, at jeres gæster har noget at snakke om bagefter.

Et yderligere skridt til at komme væk fra det tyranni, der truer verdensfreden, er, at manden skal overtage ansvaret for i hvert fald en del af de ting, der laves og serveres. Hvordan han så klarer det, må han selv finde ud af, og jeg tror faktisk ikke, at vore kære koner ved, hvor opfindsomme deres mænd er. Hvis de har mistet deres kulturelle eller politiske interesser, så kan det være, det er, fordi I ikke giver dem lov til at lege i jeres kære køkken, jeg ved nok, det er meget at forlange, men når vi taler om planer for et verdensuniversitet, begynder disse planer også i ethvert køkken i landsdelen, så enkelt og så vanskeligt er det.

Nu vil jeg ikke bare lave sjov med det; jeg mener, at det brød, som vi skal spise til, er ved at blive så stort og så mangfoldigt, at vi har en mulighed for i vor tid at mætte alle munde dermed. For at dette høje mål kan nås, betyder det, at den måde, hvorpå hver af os behandler det daglige brød, må værdsættes og tænkes over med perspektiver, der har oprørstendenser.

Her på NEC er vi ved at lære at sørge for hinanden og ved at blive dygtige nok til at gøre det, men i denne dygtiggørelse har vi brug for al god hjælp og tilskyndelse også fra jer, der nu ved, hvor meget der er involveret deri.

AT FÅ DET TIL AT GÅ RUNDT

Det er et godt udtryk, det med at få det til at gå rundt. Jeg vil tro, det stammer fra, om man kunne få den årlige høst af korn og foder til at strække året rundt. Ja, hvordan klarede vi det?

Da Sara og jeg sad på Slotsherrensvej i København sammen med nogle studenter og udarbejdede planerne til vor egen skole, levede vi allesammen af de penge, vi

havde sparet op, og regnede med at kunne klare os et årstid uden at tjene penge. Denne nye skole, vi planlagde, følte med det samme endnu mere virkelig, da vi åbnede en checkkonto under navnet New Experimental College, og på den allesammen indsatte nogle tusinde kroner som rentefrit investeringslån til skolen. Vor tradition med selv at betale for det, vi laver, begyndte således lige fra starten.

Samtidig begyndte vi at holde regnskab over alle de penge, vi brugte. De første 6 måneder brugte vi 24.000 kroner til tryksager, kontormaskiner og rejser i forbindelse med at sætte NEC igang, og hver ting, vi købte eller gjorde, følte stor og særlig.

Da de første studenter var kommet, ja, faktisk den første dag, vi var forsamlede i september 1962, forelagde jeg et budget over, hvad jeg mente, det ville koste for ophold og andre udgifter til det første semester. Der skulle betales 1000 kroner om måneden til en fælles kasse, som vi sammen skulle administrere.

Det budget halverede de nyankomne studenter. — De ville ikke være ansvarlige for udgifter udover dem, der direkte angik dem selv. De var ikke interesserede i at bruge penge til tryksager og lignende fremover, og de følte sig heller ikke ansvarlige for de 24.000 kroner, vi allerede havde brugt til at få det hele i gang. Det var ikke penge, som de havde været med til at bevilge, sagde de; det var mit ansvar.

Når jeg tænker tilbage på det, var dette budget den allerførste afgørelse, vi skulle træffe sammen. Sara siger, at dette var vores allerførste fejltagelse! Vi var så idealistisk indstillede i de første måneder og så opsat på studenternes medbestemmelsesret, at vi gik helt glip af denne mulighed for at bygge en forståelse af økonomi og investering op og gøre *med*bestemmelse til noget virkelig realistisk. Det skulle komme senere. Det første semester gik vi i gang med et halvt budget.

Ved slutningen af semestret kunne vi sætte os ned og se på, hvad det havde kostet os at være sammen, og på en mere realistisk basis drøfte skolens fremtid, som ikke kunne sikres uden en vis udgift til reklame, hvilket kræver en investering. Da regnskabet blev forelagt, og det viste sig, at den investering, vi havde gjort, da skolen kom igang, ikke var betalt endnu, så underskrev næsten alle, der var tilstede, en erklæring på, at de ville dele den gæld og betale den, når de fik råd til det. De penge er begyndt at komme ind. Om de allesammen kommer ind, vil tiden vise; men der lå noget stærkt deri.

Da vi gik i gang med andet semester, betalte hver 1000 kroner om måneden, og vi kunne lige få det til at gå rundt. I de følgende to år gik det lidt op og ned indtægtsmæssigt, alt efter hvor mange vi var, og hvor mange der kunne klare deres forpligtelser. Vi skulle sådan set tage een dag ad gangen og regne med, at tiden ville vise, om der var noget ved det, vi lavede. På et tidspunkt havde vi en del englændere, og vi prøvede, hvordan det ville gå, hvis de tog noget arbejde ved siden af for at klare deres ophold, men det virkede meget forstyrrende i planlægningen af et program og gjorde os alligevel ikke i stand til at køre med et regelmæssigt budget.

Da vi dannede tinget i 1965 og dermed også bestyrelsen, blev en af dennes første handlinger at sætte skolepengene op til 1500 kroner om måneden. Denne beslutning tog bestyrelsen efter at have lagt et budget over, hvor mange penge der skulle bruges, hvis skolen nogensinde skulle etablere sig fast. Desuden havde vi brug for en bil, noget kontorudstyr og lidt flere bøger i vor daglige drift. Den første bestyrelse tog også aktivt del i planerne for *en afdeling* af NEC i Thy, som vi kaldte det dengang.

Hvert år lagde vi et budget for det næste år, som vi alle var med til at snakke om og bestemme. Det fortsatte med at koste de 1500 kroner om måneden indtil 1969, da de, der havde pengene, betalte 1800 kroner om måneden. I år, 1971, er vores budget baseret på, at vi er 10 folk, lærere og studenter, der betaler 2200 kroner om måneden i 10 måneder, hvilket giver et årligt budget på 220.000 kroner.

Indtægten bruger vi på følgende måde. Cirka halvdelen bruger vi til at bygge for i disse år, hvor vi sætter det hele i gang i Skyum. I dette er inkluderet renter og afdrag på lån, køb af møbler og bøger og andre ting, som hører med til at holde en ejendom kørende.

Cirka en tredjedel bruger vi til husholdningspenge og de 3 biler, som skolen har at holde igang. Her bør bemærkes, at vi allesammen har lejlighed til frit at bruge en bil, når bare benzinen betales af den enkelte, når han kører for sig selv. I husholdningen er indbefattet, at 15 folk plus gæster skal have mad, selvom budgettet er baseret på, at kun 10 betaler. Det betyder, at vi kan sørge for de mange gæster og give kost og logi til en sekretær, det er Susan Herman, til en kasserer, det er Sara, og til en leder, som er undertegnede. Udover det har vi mulighed for at tage to eller tre andre folk ind, uden at vi nødvendigvis skal

have penge fra dem. Vi kan gøre det på den måde, at to eller tre for eksempel kun betaler det halve, fordi de ikke har råd til at betale mere, og så skylder de skolen resten af pengene. Vi tager også studenter ind fra fattigere lande, og så giver vi dem fuldt lån over 30 år. Andre, der kommer fra lande, hvor de ind imellem kan tjene penge, får kun tre år til at tilbagebetale pengene rentefrit. I 1967 oprettede en af de tidligere deltagere, Bill Littlewood, et lånefond på 36.000 kroner, som står til rådighed for alle, der kommer her og har betalt de første par måneder og så eventuelt ikke har flere penge. Dette lån bliver administreret af tinget i samarbejde med Skyum-Hørdum Andelskasse.

Den sidste del af vore indtægter bruger vi til kontorudgifter, telefon, frimærker o.s.v. Vi bruger frimærker for flere tusinde kroner, fordi vi sender breve og beretninger ud til mange lande, og mange af de opgaver, som lærere og studenter laver, bliver duplikeret og sendt ud til tidligere elever, skoler og universiteter, som er interesserede i at følge med i det, vi laver.

Hvis der kommer flere folk, har vi selvfølgelig flere penge at arbejde med, hvis de da betaler, og vi har plads til dem. — Vi kan være op til 20 i de værelser, vi har her på Fjordvang. De 6—700 elever, vi har haft hidtil, bliver ved med at sende deres studenterkammerater og lærerkolleger, og på denne måde var det sådan i de første to år, vi var heroppe, at når der var nogle, der rejste, var der i løbet af kort tid kommet nogle andre. Nu siden bogen om NEC på engelsk *Lust for Learning*, blev skrevet, kommer der en hel del folk, der slet ikke kender til os på anden måde end gennem denne bog.

Det med hvor mange vi skal være, er faktisk en meget ømfindtlig ting. Sommetider synes jeg, at syv studenter er ideelt. Det er på grund af den mulighed, det giver os at komme til bunds i hvert spørgsmål, der rejser sig. Sådan en gennemgribende situation giver den enkelte en oplevelse, der opbygger perspektiv og kræfter til alle de andre livsforhold, i hvilke man er blot een blandt mange. Når vi er femten, kan man begynde at spore mindre grupper indenfor helheden, og når vi er 20—30, som vi tit er om sommeren, har vi samfundsproblemer af alle dimensioner — og også det er spændende.

Med de takster vi har i dag sammen med lånefondet og med vort budget, der er lagt an på at kunne tage flere folk ind, kan vi have et forholdsvis lille antal folk, og alligevel gradvis oparbejde en udestående kapital,

som ganske vist ikke er helt sikker, men som på den anden side dog har vist sig at komme igen på den ene eller anden måde. Dette kan vist siges at vise sig på vort regnskab for 1971, som findes sidst i kapitlet.

Så er vi kommet så langt, og nu står vi overfor følgende spørgsmål om vor fremtid. Når vort byggeri bliver færdigt, hvad skal vi vælge at gøre med vore økonomiske dispositioner? Vi kunne for eksempel sætte skolepengene ned, så at man ikke skal betale så meget for at være med. Man kan ikke sige andet end, at det er dyrt for den enkelte, når man skal betale det beløb, det koster at køre med en skole — særligt når man også skal være med til at bygge den op fra ingenting. Det er ikke, fordi uddannelsesudgifterne er mindre andre steder, men her i Danmark er medborgerne fælles om at betale en væsentlig part af disse udgifter for den enkelte under uddannelse.

På NEC er det kommet til at koste os lidt mere end de 12—13.000 kroner om året, som Ungdommens Uddannelsesfond sidst har gjort det op til, at det koster for en student at sørge for sig selv, medens han studerer i København. Selvfølgelig er dertil ikke beregnet de 30—50.000 kroner, det også koster om året at have ham på universitetet. Det nævner jeg her for at understrege, hvor stor en investering vi skal gøre i uddannelse i dag, og Ikke for at sammenligne det københavnske og det norden-fjordske universitet. Der er nemlig intet rigtigt sammenligningsgrundlag der, og ej heller mellem NEC og den traditionelle folkehøjskole (selvom den grundtvigske ånd forhåbentlig også er vor).

En anden mulighed, vi kunne vælge, når vi ikke længere skal til at investere i ombygninger og de mest elementære bekvemmeligheder, er at gøre noget af vort administrative og undervisningsmæssige arbejde lønnet. De midler, der bliver til rådighed, kunne således bruges til at lønne en særlig indsats, om det så var en elev eller en lærer, der gjorde det. Indtil nu har vi ingen lønninger haft. (1971: nu får Susan Herman Hejl løn i stedet for kost og logi).

Det første år havde vi det sådan, at *lærerne* betalte det halve af det, studenterne betalte, men eftersom vor måde at arbejde på blev mere og mere baseret på den enkeltes egen indsats med sig selv og sit arbejde, kom man til at betragte også lærerne som studerende i det arbejde, vi kastede os ud i med at gøre mennesket og akademikeren til eet. I det er vi lærere og elever egentlig meget ligestillede i vor kunnen.

Det, at en lærer betaler sin del af udgifterne på

skolen, kan selvfølgelig kun lade sig gøre, fordi vi allesammen i vor del af verden har mulighed for at spare penge op. Nogle af de penge, jeg brugte til at betale mit ophold på NEC, var penge, jeg arvede efter mine forældre. Resten fik jeg ved at tage et ekstra lån i mit hus og sælge min bil, og jeg er da godt tilfreds med denne investering.

Da jeg havde betalt i tre år, havde jeg valget mellem at tjene nogle penge ved siden af eller opgive det, jeg var igang med. Jeg klarede det på den måde, at de andre sagde til mig, at nu kunne jeg godt tjene til kost og logi, og det skulle en lærer vel nok være i stand til, når han sådan har stået i lære igen i tre år, men iøvrigt mener jeg, at jeg har lært så meget af min 3 års ekstra uddannelse på NEC, at jeg i en eventuel anden stilling ville være så meget bedre kvalificeret som lærer. Jeg tror, at jeg kunne nu gå ind i dette at tjene penge ved at undervise uden at blive ødelagt deraf og uden at ødelægge alt for meget i forholdet til mine elever.

Der er ingen andre lærere udover Sara, der har været på NEC i alle ni år, men de, der har tilbragt et semester eller to hos os, har enten gjort det ved at bruge de penge, de havde sparet op, eller ved at tage et udearbejde, ligesom Sara har gjort det. Andre har været så heldige at kunne tage et sabbatår, (som bliver lønnet af den skole, man er ansat på derhjemme), og på disse forskellige måder har vi lærere fået tid til at drive vort eget eksperiment med, hvad det betyder at være lærer.

Jeg kan iøvrigt fortælle, at netop det, det indebærer at være lærer, som vi har arbejdet så meget med her på skolen, bliver emnet for et sommerskoleprogram, som Chicagos universitet holder på NEC næste år (1970). Det er professor Benjamin Wright, der har arrangeret dette kursus.

Ben har med sin familie været på NEC en del af året næsten hvert år siden 1964, og af alle lærere, er det nok ham, der med sin indsats har påvirket os med tanker udefra. Ben har hidtil betalt fuld pris for at tage del i skolen, og nu er Claire og Ben ved at stifte et hjem og oprette et center i Gærup, om Gud og justitsministeriet ellers er villige hertil. (1971: Det er blevet til en realitet).

Det med læreren, der selv betaler for at undervise, er en mærkelig ting. Når man har været lærer andre steder og derefter kommer til NEC, går der et stykke tid, inden man opdager en ny hemmelighed ved det at være lærer. Jeg kan selvfølgelig kun tale for mig selv og

måske generalisere en lille smule efter det, jeg har observeret ved andre lærere ved NEC. Det er, ligesom det sidder i kroppen på os at være ansvarlig for, hvad de studenter og elever, vi er sammen med, får ud af det. En del af denne ansvarlighed kommer vel af, at vi generelt er ansvarlige folk, der synes, de unge mennesker skal have noget ud af det at gå i skole. Dernæst begynder vi at tro, at det betyder, at de kommer til vore timer, at de er opmærksomme, at de stiller intelligente spørgsmål o.s.v. Der er bare det ved det, at denne ansvarlighed godt kan repræsentere en slags umenneskelighed, idet alt det, vi på den måde sætter igang i vore elever, er givet efter retningslinier, som ikke er deres. Det er vores retningslinier eller systemets, som betaler os for vort lærerarbejde, og derfor går vi med til det. Fra elevens side kan det derfor sommetider se ud, som om vi lærere lever af at tyrannisere folk, at holde udviklingen tilbage og at kede os.

Når man så som lærer vælger at komme i samme situation som eleven og også betale for at være her, gør man det fordi man har et fælles mål, og så går det efterhånden op for en, at de møgunger til elever heller ikke skal tyrannisere en. Hvis man nu skal lære dem noget, skal man nok selv bestemme, hvornår man gør det, og hvordan man gør det. Og idet en halvgammel lærer pludselig bliver rebelsk, kan han blive helt sjov — så at han er lige ved at kunne bruges, også af rebelske studenter.

Noget andet er, at en sådan fri situation med en lærer, der ellers var meget god til at give lektier for, kan bevirke, at han pludselig bliver usikker overfor, om han egentlig har noget at give sine medmennesker. For nu er eleverne jo blevet medmennesker. Så begynder han at lytte til dem. Han går rundt og driver den lidt af, for nu betaler han jo selv; han opdager et fællesskab og en sammenhæng mellem det at være lærer og elev, en sammenhæng, der kan gøre det hele rigtig spændende, og han opdager, at det faktisk er det, der er værd at betale for.

Nu er den halvgamle lærer blevet elev igen, og hvis hans medstuderende så en dag kommer og spørger, om han vil hjælpe dern med det og det, bliver han så glad og taknemlig over, at han kan bruges i en fri situation, at han slet ikke ved, hvor meget han vil gøre for disse elever, og så går han i gang på en helt ny måde.

Her har vi altså noget om den pædagogiske nødvendighed af vort budget, som går ud på, at både

elever og lærere betaler. Hvor længe en lærer skal gøre det, er et andet spørgsmål, der for os har både et fagligt, et menneskeligt og et økonomisk indhold. Vi skal bare her understrege betydningen af, at alle, der går ind i et sådant forsøg, på en eller anden måde betaler for at være med.

Vore studenter har også det problem, hvor de skal få penge til en uddannelse fra. Nogle af dem har fået de penge, det koster at være på NEC, hjemmefra, og når det har været tilfældet, har jeg holdt kontakt med disses forældre pr. korrespondance. I det omfang, det er muligt, aflægger jeg også et besøg, når jeg kommer til deres land, for at høre, hvad de synes om, at deres børn bruger deres penge på denne måde. (I kan tro, man sommetider hopper lige ned i det, der hedder generationskløften ved en sådan lejlighed).

Mange af studenterne har også selv tjent pengene ved at arbejde i ferien eller ved at tage et par semestre fri for at arbejde. Andre har kombineret penge, de har arvet eller sparet op, med at gøre et eller andet arbejde på NEC, som tinget har anerkendt som *sin løn værd*, så at et vist beløb bliver trukket fra deres indbetaling til skolen. Dertil kommer vort eget lånefond og den kredit, vi sommetider har givet, når der har været folk, som simpelthen ikke havde flere penge, men som vi mente skulle have lejlighed til at blive så længe, at de syntes, de var færdige og ville videre til et andet sted. Senere, når de tjener penge, har de mulighed for at tilbagebetale, hvad de skylder NEC. Det mener jeg er en ønskelig ting, men det er ikke den side af vort regnskab, som revisoren er mest tilfreds med, og jeg må indrømme, at det har gjort, at vi sommetider næsten ingen indtægt har haft.

Med hensyn til studenterne da er det rigtigt, at selvom vi har haft studenter fra 18 lande, så er de fleste kommet fra Amerika. Måske nok, fordi de i særlig grad har råd, men også fordi de er mere vant til selv at betale for deres undervisning. Selvom vort sigte klart og utvetydigt er at have folk med fra alle lande, må vi forstå, at Amerika — trods alle forbehold vi kan have — i særlig grad står som foregangsland med hensyn til det, vi taler om her. Ingen steder har alle jordens folk haft den opgave i forening at arbejde sammen og danne en helhed som i Amerika. Og den amerikanske forfatning og frihedstradition har — hvor meget eller hvor lidt den end er praktiseret — noget at gøre med det, vi gerne vil lave.

Denne frihed får man ikke foræret, og derfor er det væsentligt, at ansvaret for at betale placeres hos den

enkelte, ligemeget på hvilken måde han klarer dette ansvar. Gør han ikke det, får han ikke nok ud af det, for denne frihed opstår ved, at alle, der er sammen, kan sige, at det, jeg nu laver, er mit eget. Det er en frihed, som jeg er med til at skabe. Det er mad, jeg selv betaler for, husleje, som kommer fra mine penge, og bøger, som jeg har købt. Alle i den situation opdager hurtigt, at man ingen tjenere har, d.v.s. en kokkepige, der er betalt for at lave mad til os, eller en stuepige, der skal gøre rent efter os, eller folk, der er betalt for at undervise os. Alt dette skal vi selv sørge for at gøre, eller sætte igang, idet vi hver især gerne vil være lige frie og selvstændige. Herved giver vi os selv en ny mulighed for frihed i samværet, en frihed, som ikke ville opstå på samme måde, hvis lærere skulle betales for at undervise, og studenter eller elever skulle betales for at gå i skole, som vi hører drøftet nu om dage.

Som det fremgår af regnskabet, så er NEC en selvejende institution under tilblivelse. Det betyder, at NEC med gården i Skyum Bjerger ikke ejes af nogen person, men hviler i sig selv, og den skal bruges til det formål, som er NECs formål — nemlig et åbent studiecenter for folk fra hele verden og forhåbentlig også et samlingssted for os, der bor her omkring. Indtil en endelig fundats og love er vedtaget for NEC, medens jeg står som den juridisk og økonomisk ansvarlige, betyder det, at hvis der er underskud, så må jeg betale regningen, og hvis der er overskud, så går det til skolen. Skattevæsenet har velvilligt accepteret denne ordning, så jeg skattemæssigt set står uafhængigt af NECs penge. En selvejende institution med et formål og vedtægter anerkendt af myndighederne er nemlig skattefri, hvilket er meget naturligt, da det er en samfundsværdi, vi skaber, og samfundet vi hjælper.

Jeg mener, det vil være naturligt, at nogle folk heromkring blev medlemmer af den bestyrelse eller ting, som så sammen med nogle af os, der er her på NEC, fremover bliver ansvarlige for skolens fremtid, og alle, som er interesserede i et sådant samarbejde, vil jeg gerne snakke med. For mig er der intet så vidunderligt som at være ansvarlig eller medansvarlig for noget, og hvis et sådant ansvar ikke involverer penge, så er det for overfladisk. Den økonomiske, den praktiske og den åndelige side af livet har for os nordenfjords folk altid været nært forbundet.

Det er vidunderligt at få en ting til at gå, at få en forretning til at gå rundt og få en gård til at svare sig, og selvfølgelig skal vi tjene føden derved; men når vi

tjener mere end det daglige brød og så ikke bruger dette overskud til en fællesmenneskelig opgave, synes jeg, at vi går glip af en måde at være menneske på, som ikke opnås på anden måde. Jeg tror, at der er mange mennesker her nordenfjords, der både har overskud og overblik nok til at blive udfordret af sådan en opgave, som det vil være at oprette et af de mange små studiecentre, der er nødvendige for at skabe det verdensuniversitet, vi taler om. Hvordan det muligvis kan lade sig gøre, vil vi komme tilbage til i et kapitel for sig.

Jeg beskriver vore økonomiske forhold så nøje, for at alle kan forstå, hvordan vi klarer det, og for at vise, at tilskud fra det offentlige ikke altid er den eneste måde at sætte en skole igang på eller holde den igang. Samtidig vil jeg ikke undervurdere den udmærkede tilskudsordning, der findes, for eksempel for de danske folkehøjskoler, og denne mulighed står åben for alle de forskellige centre i verdensuniversitetet som et alternativt grundlag. Der er mange højskolefolk, der har ment, at NEC forholdsvis let kunne få sådan et tilskud, og det vil da betyde, at vi kunne have lønnede lærere og rentefri lån til en del af vor nybygning, og det vil betyde, at det beløb, som hver af os betaler til NEC om måneden, kunne blive halveret. Imidlertid kunne det også betyde, at visse krav udefra bliver påduttet os, og det har vi indtil nu i hvert fald ikke kunnet forestille os som forenelige med NECs grundtanke, nemlig: at kun de krav har gyldighed, der vokser frem indefra, og at NECs opgave som skole skal bare være at værne om den proces, hvorunder det sker.

Noget andet er, at det kunne måske være ønskeligt, at danskere, der gerne ville deltage i et semester på NEC eller på en anden skole inden for verdensuniversitetet, kunne få det samme tilskud til deres skolepenge her, som de får ved at tage del i en af de danske folkehøjskoler — hvis disse studenter hver for sig personligt kan forene det med en forståelse af, hvad det betyder sådan at bruge deres og andre skatteborgeres penge på denne måde. Denne mulighed og andre samarbejdsmuligheder med den danske stats undervisningsprogram, synes jeg, at vi skal arbejde med og stå åbne overfor. Alt taget i betragtning er vi meget privilegerede her i Danmark med hensyn til de rige muligheder for oplysning og uddannelse, som får støtte af staten.

Vi skal såmænd også være taknemmelige for, at vore og andre velfærdssamfund er så udviklede, at nogle af os har og kan tage os råd til at være med til at

skabe en ny form for uddannelse, som vi mener kræves af den fremtid, vi går i møde. Nogle af os ældre kan vel huske, at der har været fattige folk på vor egn, og nogle af os har måske selv været det; når vore forældre sagde til os, at vi skulle spare vore penge, var det vel fordi, vi ikke skulle komme i den situation, at vi manglede det daglige brød.

Jeg er ikke sikker på, at det var mine forældres hensigt, at jeg skulle bruge de penge, de havde sparet sammen gennem et slidsomt liv, på denne måde. De skulle da sikkert bruges til noget fornuftigt. Alligevel tror jeg, at mine forældres velsignelse hviler over det, jeg gør, og at deres og mine forfædres traditioner har været med i NECs opvækst, idet vi ikke har villet sætte mere igang, end vi kunne overskue økonomisk. Det betyder for os på NEC, at hvis det kniber en overgang, så kan vore dejlige rum tages i brug til så mange andre ting. Ja, fortiden har lært os, at alt skal kunne svare sig, og fremtiden vil, at vi tør investere i den, og der er en meget fin balance mellem disse to goder, som vi skal leve og handle i.

Den selvejende
institution New Experimental College,
Skyum Bjerge
under stiftelse

*Driftsregnskab og status
for året 1970*

DRIFTSREGNSKAB

Skolepenge:

Studenter og lærere	196.142,59	
Kurser	<u>38.956,27</u>	235.098,86
+ indbetalt af gæster		3.941,00
+ honorar for foredrag m.v.		<u>5.911,66</u>
		244.951,52
- udgifter ved skolens drift — iflg spec. 1		<u>190.905,63</u>
		54.045,89
+ overskud ved landbrug — iflg. spec. 2		<u>6.022,14</u>

		60.068,03
+ overskud af forlagsvirksomhed – iflg. spec. 3		<u>1.417,20</u>
		61.485,23
– renteudgifter:		
Prioritetsrenter	23.688,64	
Renter af bankgæld	7.499,23	
Renter til pengekreditorer	<u>10.784,39</u>	
	41.972,26	
– renteindtægter	<u>419,86</u>	<u>41.552,40</u>
		19.932,83
– afskrivninger:		
Inventar og automobiler:		
8 % af kr. 148.912,69	11.913,02	
Småanskaffelser — 100 %	<u>4.487,17</u>	<u>16.400,19</u>
ÅRETS OVERSKUD		3.532,64
der overføres til kapitalkonto		

AKTIVER

Tilgodehavende skolepenge m.v.:

Vedr. året 1970	4.024,47		
Vedr. tidligere år	<u>41.939,74</u>		
	45.964,21		
– hensat til imødegåelse af tab	<u>15.000,00</u>		30.964,21
Beholdning af bøger, udgivet på eget forlag — oplyst til			15.400,00
Forudbetalte omkostninger			2.136,57
Mellemregning med studenter:			
Langfristede lån	18.610,00		
Tilsagn om tilskud	<u>9.910,00</u>		
	28.580,00		
– hensat til imødegåelse af tab	28.580,00		0,00
Inventar og automobiler:			
Saldo pr. 1. januar 1970	93.228,92		
+ tilgang – afgang	<u>12.705,01</u>		
	105.933,93		
– afskrivning — 8 % af 148.912,69..11.913,02		94.020,91	

Inventar vedr. forlagsvirksomhed:			
Saldo pr. 1. januar 1970	2.131,50		
- afskrivning — 10 %	213,15		1.918,35
Ejendommen »Fjordvang«, matr. nr. 29 a m.fl., Skyum by og sogn:			
Saldo pr. 1. januar 1970	75.000,00		
+ yderligere ombygningsudgifter å conto	34.425,06		
	759.425,06		
- nedskrivning til ejendomsværdi	34.425,06		725.000,00
Afholdte udgifter vedr. nyt byggeprojekt			10.000,00
AKTIVER ialt			879.440,04

PASSIVER

Skyldige omkostninger		12.798,68
Skyldig merværdiafgift		2.153,00
Skyldige ombygningsudgifter		5.341,81
Forud indbetalte skolepenge		22.092,76
Københavns Handelsbank, Aalborg afd.:		
Kassekredit nr. 161.721		78.302,71
Pengekreditorer:		
Aage Rosendal Nielsen	60.026,37	
Bill Littlewood	31.533,75	
George Schrager	13.451,25	
Aage Damgaard	10.000,00	
Poul Hansen	5.000,00	
Jill Littlewood	1.726,80	
Kay og Philip Trafican	2.086,84	
Prioritetsgæld i ejendommen, matr. nr. 29 a, m.fl., Skyum by og sogn:	220.238,28	
Jydsk Land Kreditforening		
Sælgerpantebrev	65.521,48	
Sarah L. O. Smith	42.700,00	
Ronald Manheimer	10.300,00	
Ejerpantebrev kr. 110.000,00	0,00	338.759,76
(Indlagt som sikkerhed for bankgæld)		
Littlewood lånefond:		22.482,28
Saldo pr. 1. januar 1970		
PASSIVER ialt		605.776,01
Aktiver ialt		879.440,04
- Passiver i alt		605.776,01

EGENKAPITAL	
der fremkommer således:	273.664,03
Kapitalkonto:	
Saldo pr. 1. januar 1970	304.556,45
- nedskrivning af ejendommen til ejendomsværdi	<u>34.425,06</u>
	270.131,39
+ overskud ifølge driftsregnskab	<u>3.532,64</u>

Foranstående regnskab, som jeg har revideret, er i overensstemmelse med det for institutionen førte bogholderi.

Revisionen har ikke omfattet forlagsvirksomhed samt pengekreditorer.

Thisted, den 1. juni 1971
FRODE TOFTILD
statsautoriseret revisor

SPECIFIKATION VEDR. DRIFTSREGNSKAB

1. Specifikation af udgifter ved skolens drift:	4.841,25
Husholdning	59.109,90
Leje af lokaler	10.600,00
Varme	14.432,33
Lys og gas	6.117,20
Løn til kontormedhjælper	2.200,00
Værdi af frieksemplarer af bøger — overført til forlagsvirksomhedens regnskab	5.200,00
Telefon	13.601,00
- refunderet	<u>2.024,30</u>
Kontorartikler og tryksager m.v.	5.108,89
Porto	2.630,15
Vedligeholdelse af inventar og bygninger	9.583,38
Vask og rengøring	5.158,47
Forsikringer og kontingenter	4.243,85
Autodrift:	
Benzin og olie	8.216,59
Reparationer	10.578,36
Skat og forsikring	3.359,00
Kørselsgodtgørelse	<u>4.500,00</u>
Revision	3.050,00
Annoncer	103,50

Repræsentation og gaver		2.196,54
Studieudgifter:		
Højskoleophold m.v.	4.841,25	
Rejser	13.703,15	
 Bøger og abonnementer	3.197,04	
Undervisningsmateriale m.v.	<u>1.106,78</u>	22.848,22
Diverse omkostninger		92,55
		190.905,63

SPECIFIKATION VEDR. DRIFTSREGNSKAB

2. Specifikation af overskud ved landbrug:

Indtægter:		
Salg af korn m.v. — excl. merværdiafgift		18.802,14
Forpagtningsafgift		1.500,00
		20.302,14
- udgifter:		
Såsæd	2.012,00	
Gødning	4.326,00	
Maskinstation	5.820,50	
Korntørring	454,87	
Ejendomsskatter	1.195,78	
Kontingent	57,78	
Kørsel	334,55	
Diverse	<u>78,52</u>	14.280,00
OVERSKUD		6.022,14

SPECIFIKATION VEDR. DRIFTSREGNSKAB

3. Specifikation af overskud ved forlagsvirksomhed:

Indtægter:		
Salg		5.244,00

Værdi af frieksemplarer		5.200,00i
— overført til skolens regnskab		
		10.444,00
- udgifter:		
Beholdning pr. 1. januar 1970	22.800,00	
Fragt og porto	1.226,65	
Merværdiafgift	137,00	
Diverse	50,00	
	24.213,65	
- beholdning pr. 31. decbr. 1970	15.400,00	8.813,65
		1.630,35
- afskrivning på inventar:		
10 % af kr. 2.131,50		213,15
	OVERSKUD	1.417,20

ET UNIVERSITET — NORDEN FOR LOV OG RET

I vore pionerdage i København foretog vi os flere ting, som ligger til grund for et verdensuniversitet i Danmark. Det vil jeg gerne underrette jer om, nu da verdensuniversitetstanken har slået rødder norden for fjorden og således er blevet os en fælles sag.

Vi havde en skole og var begyndt at tale om et universitet. Hvad lå der nu i det? Idéen med et universitet indebærer nemlig at tage alt i universet med i betragtning og se på det som dele af én stor helhed, som på en eller anden måde står i sammenhæng med alt andet. Det mente vi var en opgave værdig for ethvert menneske, og med denne indstilling satte vi os ned i vor lille skole i København og begyndte at studere begrebet universitet og universiteternes historie rundt omkring i verden.

Allevegne er universiteter blevet til ud fra en sandhedssøgende grundsætning. Ikke desto mindre viste det sig, at der næsten altid var nogle, der hurtigt kunne tage patent på, hvad sandheden var og er, og når de fik ret, blev det næsten ligeså hurtigt til lov, så at det ofte kom til at gå ud over de sandhedssøgende, som ikke var så sikre på de afgørelser, som var blevet taget om det sande. I de berømte tilfælde, som vi kan læse om i historien, var der ligefrem nogle, der mistede hovedet, fordi de havde opdaget visse fænomener, som

gav dem andre meninger. Når det var tilfældet, kan vi let forestille os, at der var mange mindre betydningsfulde situationer, hvor det ligeledes gik ud over den frie søgen. Det med lov og ret kan være en streng trussel.

Her i Danmark er det ca. 500 år siden, vi fik vort første universitet, og det var paven, der bestemte, at den danske konge godt måtte lave sådan noget, hvis det blev gjort rigtigt, og hvis det, der blev lavet, blev overvåget af de rigtige folk. Universitetets formål var at opdrage folk i den rigtige lære, i pavens kristendom og kongens anordninger. (Det hænger sammen med den handel, paven og kongen havde gjort 300 år tidligere, da de tog magten fra folket). Det var da udmærket, at vi fik et sådant universitet, hvor man kunne lære teologi og senere retskundskab og lægedom — på latin. Det havde bare ikke ret meget at sige til os, der bor norden for lov og ret, for hvis vi skulle lave et universitet, så skulle vi følge vor historie og vor natur og ikke gå med til, at det hele bliver bestemt oven fra.

Da reformationen kom, og kongen overtog også den guddommelige repræsentation i landet, lukkede man universitetet i et par år, fordi nu skulle det laves på en anden måde, og kongen og hans folk skulle have lidt tid til at bestemme, hvordan de ville have, at universitetet skulle være fremover. Da Københavns Universitet blev åbnet igen efter reformationen, blev mange af timerne holdt i sideskibene i Københavns Domkirke, og det er forresten en sjov historie, hvordan der gik en håndfuld studenter og professorer derinde. De var fattige, de frøs, og de havde ikke rigtig nogen bøger, og de havde lavet et fint program, som forøvrigt ikke blev fulgt. Men det kom da allsammen til at gå, og nu er det ovenikøbet ved at gå strygende med planer om flere nye universiteter, hvor der skal være plads til os allesammen til at lære det, som undervisningsministeren bestemmer er godt for os allesammen.

Vi bør da også være stolte af vore universiteter og vore skoler iøvrigt, og som det står til nutildags, skal man da gå på universitetet i nogle år, hvis man vil have en god stilling, men vil man lære noget af det, der kommer ved selvstændig tænkning, så at ens livsmønster bliver at være optaget af at lære resten af livet, så er det et spørgsmål, om universitetet, som vi hidtil har kendt det, er det rette sted.

Selv før vi fik Københavns Universitet i slutningen af det 15. århundrede, havde der været universiteter under pavens beskyttelse og autoritet. Al den tid har

man da snakket om universiteterne som en frihedens højborg, og som et sted, hvor de lærde skulle have forholdsvis meget at sige, men der har altid ligesom været noget med at rette sig efter øvrigheden.

Det væsentlige i det, jeg prøver på at sige her, er, at de universiteter jeg kender til i de lande, hvor jeg har nogenlunde kendskab til universiteternes stilling, er under den lokale øvrigheds bevilling og magt. At de forskellige lande så har givet universiteterne mere og mere frihed er en anden sag, og sådan giver øvrigheden rundt om i verden folk mere og mere frihed. Der er bare det ved det, at den frihed, der skal bemyndiges, er ikke noget værd i den forstand, som jeg taler om friheden på. Hvis man taler om universiteter og højere læreanstalter som faglige træningsskoler, hvor man får noget for noget, så er det sikkert en ganske god handel, og folk kan da som ved alt andet gøre, hvad de vil indenfor dette arbejde. Universiteterne klarer altså denne opgave, men vi står stadig tilbage med spørgsmålet om, hvor åndens og intellektets frie undersøgelse skal foregå i vore lande.

Disse spørgsmål om, hvad universitetets formål og stilling skal være i fremtiden, har vi ikke været alene om at stille, blandt andet Grundtvig herhjemme og folk som Ortega y Gasset i Spanien har også haft idéer herom, og der vil altid være brug for, at nogen af os skal følge med i, hvad andre mener om disse anliggender.

Det var meget interessant og oplysende for os at sætte os ind i alle mulige forskellige universitetsformer, hvad der bliver lavet her og der, og hvordan og hvad reglerne går ud på; men når alt kommer til alt, er vores sag en anden: nemlig den at prøve på at gennemføre det frie sandhedssøgende fællesskab, som er kernen i universitetstanken og ikke søge vores frihed dertil bemyndiget andetsteds fra. Det skal foregå nøjagtigt som på ethvert tingmøde årtusinder igennem i Nordens historie — hvor folk selv tager ansvaret for, hvordan de skal bære sig ad.

I 1963, med disse tanker i sinde, sendte et hold lærere og elever på NEC en skrivelse om verdensuniversitetstanken til stasmænd i forskellige egne af verden. Vi adresserede disse breve til to statsmænd samtidig, så at der f. eks. stod både Kennedy og Khrustjofs navne i samme brev, til Canadas præsident og Kinas leder, til Nasser og Ben Gurion o.s.v. Med andre ord fandt vi to statsmænd i forskellige dele af verden, som vi mente stod i opposition til hinanden. Vi skrev til dem, at vi i

Danmark arbejdede med tanker om et verdensuniversitet, som gik ud på, at vi ville lave et studiefristed, hvor studenter, lærere og andre fra alle lande kunne mødes og studere og derigennem forhåbentlig finde et fællesskab bagved de ting, der kunne skille folk. Vi skrev videre, at selvom d'herrer statsmænd tilsyneladende stod i et modsætningsforhold til hinanden, så var vi overbevist om, at de også havde et fælles menneskeligt grundlag, der betød så meget for dem, at de ville se rigtigheden i sådanne globale studiefristeder. Vi bad dem ønske os held og om muligt sende os lærere og studenter og anmodede dem om i deres politik og på deres internationale sammenkomster at tilskynde til hjælp til oprettelse af sådanne globale studiesteder.

Vi skrev endvidere til disse politiske ledere, at vi ikke havde noget bestemt billede af, hvordan fremtidens verden skulle være, eller hvordan en god verdensborger skulle være, men vi var overbevist om, at vi i dette forsøg på at udforske disse ting havde deres forståelse. Vi sendte også brevet til den daværende pave og generalsekretæren for De Forenede Nationer.

Formålet med dette brev var først og fremmest at klargøre vor egen stilling, hvor vi stod politisk, menneskeligt og skolemæssigt set, for at folk kunne forstå, at her var der plads for den ene såvel som for den anden.

Vi fik svar fra enkelte af disse statsmænd, bl.a. fra Khrustjof, der gennem sin kulturminister ønskede os vel, men desværre ikke kunne sende os lærere dette år. Fra Israels undervisningsministerium kom der svar, at de ville gerne være med til at lave en verdenskongres om dette spørgsmål, og Kongos undervisningsminister ville også gerne sende repræsentanter for at drøfte disse tanker. Brevet blev yderligere offentliggjort i pressen jorden rundt, og vi fik mange opmuntrende breve og hilsener, som gjorde, at vi følte, vi var igang med noget, som også var væsentligt for andre.

Samme år satte Sara sig ned og skrev sine »Working Papers« om oprettelsen af et verdensuniversitet. Nogen tid senere skrev Bent Henius fra Berlingske Tidende om *verdensuniversitetet på en satellit*, som blev nævnt som en mulighed i disse *arbejds papirer*. Sara ville nemlig tage alt i betragtning, når der var tale om fremtiden, for det kunne vise sig, sagde hun, at en skønne dag var det det eneste tænkelige sted at lægge sådan et universitet. Der havde man ihvertfald overblik

over verdenen og om muligt ingen national regeringsmyndighed over sig. Sara pegede på McCarthy-dagene i USA, landet man kaldte frihedens land, hvor man pludselig ikke kunne have visse politiske meninger. Hvordan skal det gå med andre slags mennesker og fremmede meninger i Danmark, spurgte hun, hvor I faktisk i årtusinder har haft lov til så at sige bare at have *familien* om jer?

Ikke desto mindre, for os at se var Danmark et af de steder i verden, der var mest at foretrække som hjemsted for sådan et projekt, og en kopi af brevet til statsmændene blev sendt til H. M. Kongen med nedennævnte følgeskrivelse:

Den 18. juni 1963

***Hans Majestæt
Kong Frederik IX
Amalienborg, København***

Deres Majestæt, Allernådigste Konge.

Underdanigst tillader jeg mig hermed at tilsende Deres Majestæt en kopi af et brev om tilskyndelse til oprettelse af verdensuniversiteter, som jeg har sendt til ledende statsmænd verden over.

Jeg sender Deres Majestæt dette brev, idet jeg udtrykker min taknemmelighed over at være Dansker, og at være Dansker altid kunne betyde at være menneske først, og i glæde over at hvert menneske i Danmark kan indbyde ethvert andet menneske verden over til at være sammen med sig i sit fædreland.

Et sådant samvær har vi begyndt på New Experimental College med det formål at oprette et af forhåbentlig mange verdensuniversiteter. Til Deres Majestæts oplysning vedlægger jeg brevet, som vi sidste år sendte til alle lande for at indbyde til dette højskoleforsøg.

Vi anerkender det overvældende i denne

opgave. Vi kender også til de syner, der har velsignet Danmark og derigennem store dele af verden med livsoplysning. De universale skoletanker, der er fostret i Danmark, er dog endnu ikke ført ud i livet. Om vi kan gøre dette, ved vi ikke, men vi vil gerne arbejde med tanken, indtil de, der eventuelt kan gøre det bedre, kommer og hjælper.

Om Deres Majestæt finder disse tanker rigtige, beder vi om Deres kongelige velsignelse og tilskyndelse til dette arbejde, til gavn for vort folk og hele menneskeheden.

**Allerunderdanigst,
Aage Rosendal Nielsen.**

H. M. Kongen bekræftede modtagelsen af brevet gennem sin kabinetssekretær. Se, så er vejen jo faktisk klar. Nu har vi fornuftigt orienteret vore egne øverste myndigheder om vor hensigt, og vi har sagt til hele verden noget om, hvad vi vil. Selv vi her *norden for lov og ret* er jo fornuftige og taknemlige for det 1000-årige kongedømme, vi har haft. Når det ikke har kunnet være anderledes, så har det i hvert fald været med til at bringe os så langt, at vi frit kan invitere hver mand til at være sammen med os på et frit universitet her i Danmark.

Der er stadigvæk mange steder i verden, hvor man endnu lever i undertrykkelse, og det må vi være med til at gøre noget ved, så at ingen bliver unødigt såret deraf, og bevidstheden i verden bliver udviklet på en sådan måde, at vi allesammen bliver klar over, hvad vi gør mod hinanden. Det kan gøre ondt at opdage, at man har undertrykt andre mennesker, og i den forstand er vi vel allesammen tyranner af og til og har derfor mulighed for at forstå de statsmænd og politiske ledere rundt om i verden, der endnu ikke har fået så megen selvtillid, at de kan have tiltro nok til deres medmennesker. Der er vist ingen tvivl om, at der er brug for alle de verdensuniversiteter, der kan laves.

Norden for lov og ret — her, hvor vore forfædre ikke kunne gå med til at miste almuens rettigheder, men kæmpede for at bevare deres værdighed, hér er der byggegrund for et verdensuniversitet. Samtidig må vi ikke glemme, at når vi tabte denne kamp og pådrog os de 800 skæbnesvangre år med *fremmed magt*, var det

ikke bare fordi, kongens mænds knive var skarpere end vore leer, der var også det, at vi morsingboere, thyboere og vendelboere ikke kunne stå sammen. Det synes jeg, der er noget at drage lære af, og det kan hjælpe os til at forstå, at vi skal stå sammen om at bestemme, hvordan vores verden skal være fremover.

I sammenligning med fortiden er vi rige mennesker, og ligeså i sammenligning med $\frac{3}{4}$ af verdens befolkning i dag. Vi kunne tilsyneladende bare sidde tilbage her norden for fjorden og lade tingene udvikle sig, som de ville. Der er hverken sult eller undertrykkelse til at sætte skub i os. Men verden holder sig ikke i ro for os, og tager vi ikke spørgsmålet op om, hvordan vi vil, at samfundet yderligere skal udvikle sig — være med til at bestemme det og være klar over, at det er vores ansvar — så bliver disse ting bestemt både af planlæggere og eksperter på en sådan måde, at ansvaret ikke kan placeres noget sted, og så liver vi ofre for unødvendige tilfældigheder, og vi bliver allesammen trykket ind i en teknisk udvikling af dimensioner, der får os hver især til at føle os mindre og mindre betydningsfulde.

Hvordan vi kommer til at udbygge fremtidens samfund og fremtidens samfundsformer og de politiske og økonomiske rammer om vort samvær, kan blive os en kær sag og jeg vil ikke benytte bogen her til at tage politisk stilling for eller imod noget som helst, fordi jeg mener, at vore politiske teorier endnu er for underudviklede til, at vi med værdighed kan sætte dem overfor hinanden for at tage stilling for den ene eller den anden. Men jeg ønsker at rejse spørgsmålet om ansvarlighed og medbestemmelsesret, sådan at menneskelige lidelser og menneskelig ensomhed og menneskelig frygt — både at vi er bange for ting i os selv og ting i hinanden — synes at komme os ved. Disse menneskelige uønskede betingelser kan blive draget ind i frugtbar udvikling og være med til at stille spørgsmålet om, hvordan vi kommer videre.

Dog mon ikke hver af os repræsenterer to yderpunkter, det ene, som siger, at jeg er nok i mig selv. — Bare jeg har det godt, en varm stue og lidt at spise og lidt hæder i behold, så har jeg ikke så mange kræfter tilbage til at tænke på andre. Denne side tror jeg, vi allesammen kender, og den er realistisk, og jeg holder af på denne dag at være alene i varme og fred. Det andet yderpunkt, som jeg tror, vi har i os, er nemlig at tænke på alle andre mennesker, at tænke på den, der lider nød og ikke har det så godt, som vi har det, og at tænke på, hvordan verden skulle være, hvis

den skulle være bedre, og eventuelt kaste os ud i et forsøg på en udvikling, som vi anser for ønskelig. Imellem disse modsætninger, som sikkert findes i hver af os — det helt selviske på den ene side og det helt medmenneskelige på den anden — tror jeg, at vi alle befinder os; og spørgsmålet må være, hvordan disse modsætninger forenes på konkret og daglig vis.

For mig at se er livslysten det afgørende faktum i spørgsmålet om, at min daglige dont bliver stor og hel og altomfattende, eller om den fremmer bare mig og mit. Denne lyst, tror jeg, er noget, vi allesammen har, men det er noget, som mange af fornuftsgrunde har holdt nede, fordi der var så mange andre ting, der skulle gøres først. Alligevel ligger lysten i kroppen på os, lysten til det gode og det store, lyst til at forstå mere: lyst til livet hver dag. Den livslyst i forbindelse med frisind og frihed har før gjort, at vi her nordenfjords har været klar over, at der ingen var, der med rette kunne bestemme noget for os eller over os, som vi ikke havde lyst til at gå med til.

I dag ser vi, at denne livslyst kan være truet af så mange ting, bl.a. af store organisationer, hvor den enkelte ikke kommer til sin ret, af moderne måder at administrere et land på — og så tror vi snart, at vi ikke kan have rigtig indflydelse på udviklingen; men når denne livslyst er truet, hjælper det mig at tænke på ting, der er større, end jeg er, og som jeg alligevel godt kan være med i, og hvis tilblivelse er afhængig af mig.

Tanken om et verdensuniversitet er for mig sådan en livslyst, fordi en tanke, der rummer hele verden og alle folk, må da også rumme mig og have noget at gøre med det, jeg er og gerne vil være. Idet denne tanke rummer mig og alle andre mennesker, er det noget, jeg har lyst til at tænke på — bare tanken gør mig glad og godt tilpas. Det vil jeg mene og håbe, det kan gøre for mange andre her norden for fjorden. Jeg kan da godt se, at det er helt nye perspektiver, vi skal inddrages i, og tilsyneladende helt umulige vanskeligheder, vi skal tage op og løse. Ydermere er der nogen, der siger, at vi norden for fjorden er lidt tunge med hensyn til nye ting — med at blive optaget af noget nyt. Det mener jeg kun er et udtryk for selvstændighed — det skal gå nok så meget i dybden, før vi ser noget i det. Ja, det afgørende i, om der kommer til at ligge et universitet nordenfjords, mener jeg, vil være, om vi i tanken om et verdensuniversitet finder fornyelse og livsbekræftelse nok til, at vi opfatter den som en del af vor naturlige udvikling og af verdens naturlige udvikling. Gør vi det, vil vi med vor historie og vor historiske særstilling

kunne udtrykke en menneskelig fællesnævner, hvorved vi vil opnå en dybere forståelse af, hvad vi hver især er og har rod i. Det er noget, som mennesker i hele verden har behov for, og det er noget, vi kan være med til på en ny måde ved at åbne vor dør til resten af verden. Igennem denne dør vil også komme fornyelse og oplevelse af menneskelig værdighed — ud over alle grænser.

HVORDAN MENER DU SÅ, VI SKAL LAVE DET VERDENSUNIVERSITET?

Det spørgsmål stiller jeg til enhver, som får denne bog i hånden, og som sagt henvender jeg mig ganske særligt til os almindelige mennesker, der bor norden for lov og ret, fordi jeg tror, at vor lidt søvnige selvstændighed og vort tænksomme væsen giver os særlige forudsætninger for at være med til at lave sådan noget.

Jeg har i denne bog forsøgt at fortælle lidt om, hvad vi laver på NEC, og hvad vi foreløbig har tænkt os med verdensuniversitetet nordenfjords. Nu vil jeg gerne rejse det spørgsmål, som jeg flere gange har hentydet til, om hvordan vi nordenfjords folk kunne tage en stor opgave op: det at skabe et verdensuniversitet. Måske er nogle af jer blevet lidt optaget af tanken, hvis bare vi vidste, hvordan det hele skulle gøres. Det kan jeg heller ikke sige, at vi ved — men lad os nu snakke lidt om det.

Da den første højskole for over 100 år siden var ved at komme igang, var der samtidig en landboreform under udvikling, idet vi skulle omstille vor produktion fra korn til flæsk. Højskolen talte da om menneskets udvikling, om ansvar og fællesskab. Men når Christen Kold først ville oplive datidens bonde for siden at oplyse ham, og Grundtvig ville vække det levende og åndelige i mennesket, virkede det jo ikke sådan, at bonden kom til at kende sig selv ligeså godt som han kom til at kende sin jord, sin ko og sin gris. Højskolens oprindelige resultat blev, at bonden først og fremmest blev en dygtig landmand. Der er vistnok en vidunderlig naturlighed i dette, fordi den menneskelige vækkelse

betyder, at de opgaver, der ligger nærmest for, bliver taget op først, og de opgaver, der dengang var mest påtrængende, var jorden, koen og grisen. Igennem dette nyttige arbejde kom så en vis selvforståelse, et ansvar og en indlevelse i naturen.

Mennesket først, sagde man, og det kom til at betyde: ja, når vi har sørget for, at de praktiske ting er i orden. Den grundsætning har måske gyldighed endnu, men spørgsmålet er, om næste fase af landbrugets udvikling i Danmark bliver, at bonden virkelig kommer til at kende sig selv dybere og ikke bare de nye maskiner.

Jeg ser i det, vi gør med at flytte sådan en skole eller et universitet ud på en ganske almindelig gård, en mulighed for de folk, der tager del i det, at udvikle deres menneskelige horisont på en helt ny måde. Det ser nemlig ud for mig, som om der er en slags landbrugsreform igang igen hos os, men bare på en lidt anden måde. Nu er vi kommet i den situation, hvor vi faktisk har nogen tid udover den tid, der skal ofres på det praktiske, og samtidig er der ved at blive for mange små ejendomme, som antagelig kunne bruges til andet formål.

Her i landet er man allerede i gang med at anbringe turister på de gårde, hvor der er god plads, og hvor gæsterne også betaler noget for at være der. Det er noget i samme retning, jeg taler om, at vi kan lave. Jeg prøver bare at trække linierne længere op: vi vil ikke bare være et turistland; vi vil godt have mange gæster om sommeren og bruge vore studiecentre til vor sommergæster, men vi vil selv være med i, hvad der skal foregå og tage alle vore gæster ind i en ny menneskelig udvikling og i en ny landbrugsudvikling.

Altså opgaven er, at vi hver især nordenfjords i fællesskab skaber et verdensuniversitet, hvor vi både er grundlæggere, studenter, lærere og administratorer. Det lyder som noget vældig uoverkommeligt noget, men når vi taler om sådan en stor plan, så skal vi ikke først tænke på de problemer, vi endnu ikke ser løsningen på. Så skal vi først tænke på de ting, vi ser, vi kan gøre — de ting, vi ønsker og finder nyttige, og så skal vi skridt for skridt bevæge os ind på de områder, vi ikke kan klare endnu. Vi skal lære at klare opgaven samtidig med, at vi gør det.

Hvordan, spørger du? Ja, det var egentlig det, jeg ville have dig til at sige noget om, men når du nu spørger, kan jeg da godt komme med et forslag. Jeg vil foreslå dig, at du begynder med i dag at tage fem minutter, hvor du bare tænker på, hvad du mener, et

universitet er for noget. Hvis du har lyst til det, så skriv det ned på et stykke papir. Når du har skrevet det ned, så er du i gang. Resten af dagen kan du gå og tænke over, hvad du lærte i de fem minutter, da du tænkte på, hvad et universitet var.

Hvis det føles godt sådan at blive universitetsmand, så kan du i morgen bruge ti minutter til at tænke over og finde ud af, hvad du vil, et universitet skal være. Når du har fundet ud af det, ja, så er det jo ikke sikkert, at du er alt for tilfreds med det resultat, du er kommet til, men så kan du jo snakke om det med posten, når han kommer, eller med manden, der kommer med en regning, eller når du skal i brugsforeningen. Men altså, anden dag er du nået frem til, hvad du vil, et universitet skal være for noget.

Tredje dagen. Nu er vi efterhånden kommet ret langt og er ved at blive vant til at være akademiker. Så nu kunne det godt være, at vi skulle begynde dagen med at pudse træsko, selvom det måske er for tidligt at sige De til dem endnu. Men i hvert fald skal vi til at være lidt fine på det, for spørgsmålet i dag er det, hvad vil du lære på det universitet? Når du har tænkt rigtig godt på det, ja, så kan det godt være, at du bliver sådan lidt chokeret over dig selv og dine egne ambitioner. Men, det var altså tredje dagen.

På fjerde dag, efter at vi nu har bestemt, hvad et universitet er for noget, hvad du vil, det skal være, og hvad du selv vil lære der, kan du nu passende gå i gang med at lære det, som du gerne vil lære på et universitet. Nu er det ikke sikkert, at du er helt klar over, hvordan du vil gå frem med det, men det er væsentligt, at du efterhånden begynder at bruge din arbejdstid til at gå og tænke over de ting, som du gerne vil lære. Det kan også godt være, at du har børn, eller kender nogle folk, der har gået på universitetet eller er der nu, og så kan du jo spørge dem om, hvad de tror, du skal studere, hvis du vil lære dette eller hint. Måske findes det, du vil lære, slet ikke på universitetet endnu.

Jeg har lyst her til at henvise til nogle praktiske hjælpemidler, vi allesammen har ved hånden hver dag, og som jeg selv bruger meget. Det er f.eks. radioens program 2, hvor der efter min mening hver eneste dag findes vældig gode og spændende ting, som kan hjælpe os i vor opgave med at lave vores eget universitet. Der er f.eks. det, der hedder søndagsuniversitetet, hvor forskellige professorer holder en forelæsningsrække om bestemte, afgrænsede emner, som man formoder har almen interesse. Der findes forskellige former for

daglig orientering af politisk og litterær art, oversigt over nye bøger, der kommer, og nye opdagelser indenfor de forskellige videnskabelige områder. Det er en del af min danske stolthed, at vore radio- og fjernsynsprogrammer er så gode og så oplysende, som de er. Så lad os bruge de hjælpemidler, der findes; hovedsagen er, at du selv kommer i gang med systematisk at dyrke dine interesser.

Det kan også være til gavn i dit studium, hvis du bruger bøger fra biblioteket, eller bøger, du køber, men det mener jeg nu, man skal være forsigtig med; at læse bøger om ting, man ikke har tænkt over først, kan være en farlig sag, fordi så er det lige som, det ikke bliver godt nok. Hvis man læser bøger om ting, man ikke har tænkt over først, så kan man blive noget opblæst og selvklog. Det mener jeg ikke, man gør, hvis man tænker over tingene først og så læser bøger bagefter. Så kommer man til at stå ydmyg overfor sagen, fordi det bare er ens egne tanker, der bliver belyst; det er der fremskridt over, og det er ikke noget, at blive vigtig over. Vi er ikke kommet så langt i verden endnu, at vi har noget at være vigtige over. Men vi vil bruge de hjælpemidler, vi kan, med radio og de bøger, man kan få fat på, og så vort samvær, samtalen med posten hver dag og ham, der kommer med regninger, og når vi skal i brugsen o.s.v. — Men mest væsentligt, tror jeg, er, at vi selv hver dag tager de fem minutter til en halv time til at tænke over det, som nu kan blive en fællesnævner for os allesammen, vores fælles universitet. At vi hver især tænker ganske nøje på det hver dag, er der da lidt spændende ved, er der ikke? Når jeg næste gang træffer dig på vejen, så behøver vi ikke bare at sige de samme ting til hinanden, som vi plejer; vi kan komme hinanden nærmere ved, at vi her har et nyt fællesskab. Vi har hver især åbnet os selv op for vore egne og andres tanker og idéer og for impulser udefra i verden. Vi er begyndt at arbejde med det hele, og vi har faktisk taget de første par skridt i vor deltagelse i et verdensuniversitet.

Når du har gået og arbejdet med verdensuniversitetsopgaven som student på egen hånd et stykke tid, kan det godt være, at du kommer i tanker om, at du gerne vil se dette fællesskab bragt endnu mere ind på livet af dig. Det kan være, at du kunne tænke dig at være med i den grad, at du gerne vil starte et universitetscenter hjemme hos dig selv.

Lad os så forestille os, hvordan du vil bære dig ad med at lave et studiecenter, eller som vore naboer i Skyum siger, et kollegie. Det kunne være i samarbejde

med os på NEC eller helt for dig selv. Så vil jeg foreslå, at du køber en nabogård og lægger jorden sammen med din jord. (Det er nemlig en del af den landbrugsreform, der skal foregå heroppe alligevel). Du kan bo på den gård, der passer bedst til dig og din familie, og bygningerne på nabogården kan du lave til et kollegium. Jeg vil tro, at stuehuset mange steder kan huse fra 5—10 folk med en forkarl, som er lærer og en andenkarl, som er elev. De to karle kan du godt komme og fæste hos os, for der kommer tit folk her, som vil være interesserede i at gå med til sådan noget. Hvad angår forkarlen, læreren, får vi f. eks. hvert år tilsendt en liste på over 1000 pensionerede lærere fra England og Amerika. De henvender sig til sådanne steder som hos os og lader vide, at de står til rådighed for et lettere arbejde, hvis vi får brug for det. Bliver disse folk ligeså interesserede i en sådan verdensuniversitetstanke, har de som regel sparet penge nok op, til at de kan få råd til at betale rejsen og måske også selv betale deres del af dette fælles forsøg.

Det er efter min mening meget vigtigt, at du forbliver manden på gården, og at du kører det. Det kan du gøre for egen regning, du kan lave det til et andelsforetagende eller til en selvejende institution, som vi gør. Men det er af afgørende betydning, at du påtager dig denne opgave at blive kollegiets leder. Grundprincippet er ligesom at få en hvilken som helst anden *besætning* til at svare sig. Du kører med det, som frie mænd altid har samarbejdet, med tinget som mødested og fornuften som en nødvendighed. Det er en opgave, som kun du kan udføre, selvom du måske står usikker overfor det. Det vil alle de, der kommer, være dig behjælpelig med, og du kan også fastlægge programmet således, at de studerende tager del i gårdens drift, så at ingen af gerningerne bliver forsømt. Det eneste afgørende er, om du har lysten til det. Har du lysten, så tror jeg, du kan. Hvis du kan få dine naboer med, så tror jeg, at I kan det i fællesskab.

Området nord og nordvest for Limfjorden og Mors er så passende for et sådant verdensuniversitet med mange små kollegier, blandt andet fordi vor natur er så enestående. Fjorden, havet, lyset og bakkerne — disse naturens gaver er næsten halvdelen af timeplanen for en student, næsten lige meget, hvad han så ellers studerer. Det vil hjælpe ham at få ro, selvstændighed, mod og mandighed.

En anden del af timeplanerne har noget at gøre med de ting, mennesker har tilfælles alle vegne: historie, litteratur, økonomi, filosofi o.s.v. Det vil vi jo

allesammen gerne høre mere om sammen med folk fra alle jordens egne; hvis vi satte os ned med vore gæster og talte om disse ting, vil vi alle få mere ud af det. Vor optagethed af studenterne og deres studier vil betyde, at den begejstring, der nu om dage mangler på mange læreanstalter, vil få en ny opblomstring.

En tredjedel af timeplanen vil være mere specielle og afgrænsede ting. Det kan være det fag, som du særlig interesserer dig for, og som derfor bliver dit kollegies opgave og særpræg; eller det kan være en interesse, som din søn eller datter deler med dine karle, så at de har umiddelbar glæde af hinanden. Man kan for eksempel forestille sig et studiecenter med landbrug som speciale, og kan man da tænke sig en bedre lærer end Jens Kirk fra Tousgaard? Han har da allerede haft mange unge fra de såkaldte underudviklede lande til at komme og lære noget hos sig, og der er mange flere, der har brug for også sådan en viden.

Når flere kollegier på denne måde opstår med hver sin faglige beskæftigelse, har vi et samarbejdsgrundlag, og vi kan have gavn af hinanden ved at invitere hinanden til foredrag eller andre sammenkomster. Når vi gennem dette samarbejde danner en enhed, får vi et universitet, og når dette universitets tanker og formål udvikles og udvides af folk fra hele verden, så har vi et verdensuniversitet

Nu kan jeg fornemme, at du siger, at denne plan lyder efterhånden ikke så tovlige endda, men du synes, at jeg går lidt nemt henover, hvordan det rent praktisk kan lade sig gøre. Se, det har jeg ikke noget imod at komme ind på, både her og eventuelt i en snak sammen med dig; men jeg tøver lidt dermed, fordi jeg mener, at vor selvstændighed, som vi allesammen også skal holde fast på i vort samarbejde, vil blive styrket af, at vi ikke bærer os ens ad med denne opgave. Konsekvensen af dette bliver, at det, jeg nu har at sige, skal betragtes som noget ganske forældet i forhold til den nye idé eller fremgangsmåde, som du selv finder frem til.

Efter at dette er sagt, kan jeg egentlig føje noget mere til. Af det rent praktiske er det første, du nok skal tænke på, de bygninger, du har at arbejde med. Nogle steder skal der måske bygges helt nyt, andre steder kan man formentlig bruge nogle af de gamle bygninger. Hvis vil løbet af de næste 20—30 år skal have omdannet, lad os til en begyndelse sige flere hundrede landbrugsejendomme her nordenfjords til kollegier, bliver der i høj grad brug for at inddrage vore

håndværkere i vort verdensuniversitet.

Med vore bygninger som ved alt andet er det væsentligt, at vi ikke finder en ensartet form eller måde at gøre tingene på. Selvfølgelig vil vi nok i begyndelsen udnytte de bygninger, der allerede forefindes. F. eks. da vi begyndte i Skyum, fik vi nogle brædder slået op i hønsehuset, så det blev delt op i tre rum. Det var de flotteste værelser, vi havde dengang, og prisen var den samme som nu (1968). Hemmeligheden i det er indstillingen, at alle er med og har de samme store drømme. Ikke desto mindre vil man nok inden ret længe, når de første penge er kommet ind, begynde at tænke på, hvordan ejendommen kan forbedres, gøres mere brugbar, varm o.s.v., og så får vi brug for håndværkerne.

Når vi skal have tømreren, mureren, smeden, maleren og elektrikereren til at lave noget, så tror jeg, at det er vigtigt at invitere dem til nogle samtaler om hele sagen, inden de skal gå igang, sådan at de får fornemmelsen af det fællesskab og det nye samfund, der skal skabes. Jeg mener, at det vil være ønskeligt, om alle håndværkerne på egnen kunne komme med i en sådan opgave. Da vi begyndte, tog vi simpelthen de håndværkere, som vi naturligt kom i forbindelse med og som boede nærmest; og jeg kan ikke se, hvordan vi på nogen måde kunne have været heldigere. Det vigtigste er, at vi er i stand til at snakke om arbejdet, og at vi alle bliver medskabere. Det kan endda være, at håndværkerne kunne tænke sig at gå med til en fælles investering, således at der også kom et fælles udbytte i form af deltagelse i dit studiecenter og en rimelig forrentning af deres penge.

Det kan også godt være, at du vil lade hele sognet stå bag ved det initiativ, du tager med at lave et studiecenter. Når nu kommunesammenlægningen kommer (er siden sket), kunne det være en opgave for de gamle sogneråd i samarbejde med det gamle sogns indbyggere at stå bag dette sogns særlige universitetscenter. Hvis der f. eks. findes 2000 mennesker i et sådant sogn, og de hver gav mellem 10 og 100 kroner om året i to år, havde man en startkapital, som selvfølgelig skulle forrentes af de studenter, der kan betale; så kunne renterne gå ind i et lånefond og komme de studenter, der ikke kan betale, til gode.

Vi har før talt om din førstekarl, læreren, og da nævnte jeg dine muligheder for at få hjælp af en pensioneret lærer. Desuden er der i England og især i Amerika også en tradition for, at lærere hvert 7. år får

eet år frit med løn — det, vi kalder et sabbatår, og disse lærere vil i deres sabbatår gerne være med til sådan noget, som vi laver heroppe. De vil måske skrive en bog eller være med i noget andet, og det er billigt for sådan en lærer at bo med sin familie hos dig, selvom han skal betale 1000 kr. (Jeg siger 1000 kr. i stedet for de 2000 kr., det nu koster at være på NEC pr. måned, fordi jeg fuldt ud regner med, at du med det samme vil være med til at konkurrere med os på NEC — det er der nok en god forretning i).

Hvad angår de deltagende elever, kan dine karle sikkert skaffe dem, eller de kan arbejde gennem os. Begynder I et lille hold på fem betalende folk, hvor hver indskyder, lad os sige, de 1000 kr. om måneden, så har du med det samme en indtægt på 5000 kr. om måneden eller 50.000 kr. om året. Koster husholdningen 20—25.000 kr., så kan det vel nok gå rundt. Men hvad der i vor økonomi er mest vigtigt, er, at vi på hvert vort sted er villige til at sætte os ned sammen og hellige os den proces, vi kalder *at lære* — uden at spille tid og energi på kontoriusseri, politik og statussøgen — for så vil der altid være folk, der gerne vil være sammen med os om det. Det har i hvert fald været vores erfaring hidtil.

Nu har vi drøftet nogle forskellige måder, hvorved vi kan komme igang med at lave det verdensuniversitet, vi snakker om, og jeg vil da regne med, at der er ligeså mange måder at gøre det på, som der er folk nordenfjords. For mig at se er hele Nordjylland et naturligt universitet, hvor vi alle, og jeg mener alle, samtidig både er lærere og studerende.

Når jeg ind imellem har snakket med nogle af jer om vores allesammens universitet, er der folk, der har sagt til mig, at de synes ikke, vi har noget særligt at give alverdens folk — ikke noget særligt budskab. At vi har noget at give, det mener jeg ganske afgjort, og det har jeg før talt om som noget, jeg mener er værd at bygge på — men et særligt budskab, nej — og det er jeg langt fra sikker på, at vi skal have.

Vi nordenfjords folk er ikke ens. Når vi laver noget sammen, udtrykker vi, at vi på en eller anden måde hører sammen, men de idéer og tanker, vi hver for sig har om, hvad der er sandt og rigtigt, skal ikke glattes ud i et eller andet nordenfjordsk evangelium. I stedet for skal denne tolerance, vi viser hinandens forskelligheder, overføres til de forskelligheder, vi vil møde i de mennesker, der vil samles her hos os fra alle verdens hjørner.

Nu vil jeg gerne sige, måske særlig til dem, der ikke

rigtig kan se, hvordan de nogensinde kunne komme til at være med til at bygge vort verdensuniversitet op, at bare dette — *en mangel på fordomme*, er i sig selv en stor støtte og til gavn for virkeliggørelsen af verdensuniversitetstanken.

Selvfølgelig skal de idéer og tanker, som vi mener er sande, have lov til at udfolde sig hos os — også dem, som kommer til udtryk i de forskellige religioner og forskellige måder, som folk forstår livets mehing på. Mange af os, der er overbevist om vore idéers rigtighed, vil sætte næsten alt ind på, at andre folk lærer disse ting at kende. Jeg hører også til sådan en kreds, der mener, at en særlig gudsforståelse hjælper mig bedst, og den vil jeg også gerne fortælle andre om, ligesom jeg vil fortsætte med at fordybe mig i de hellige skrifter. Jeg mener bare, at der er en afgjort forskel mellem kirke eller ideologi og skole; hvis grundlaget for en skole er en bestemt religiøs eller ideologisk overbevisning, så skader det den religion eller ideologi, der står som baggrund for skolen, og så slår det noget menneskeligt i stykker.

Når vi derfor taler om grundlaget for en verdensskole, så er det for mig ganske enkelt: grundlaget er ethvert menneske, ligemeget hvad det er, hvordan det er, hvad det tror på eller ikke tror på. Kommer der så mennesker her, der har en bestemt tro på, hvordan det hele kan gøres bedre, og på hvordan folk bliver mest lykkelige, så er det da ganske vidunderligt, og de skal have lov og støtte til at give det til kende.

Det var dejligt, da der for to somre siden (1967) kom to overbeviste marxister til NEC. De havde forud haft den chokerende oplevelse under rejsen fra Chekoslovakiet gang på gang at møde mennesker, som mente, at var man kommunist, var man også et dårligt menneske. Ved middagsbordet om aftenen den første dag stod den ene op og sagde, at han regnede med, at vi inden sommerens udgang gik ind for hans idéer, og jeg må sige, han gjorde sit for at realisere dette. Se, det var en meget levende måde at stille teorier op imod hinanden på, og de to blev da vore venner for livet.

Vi har også haft en hel del jøder på NEC, og derfor er vi som sagt begyndt at helligholde sabbaten om lørdagen. Denne tradition stammer fra den gang, Ron Manheimer sloges med, hvad hans jødiske, religiøse baggrund kunne betyde for ham.

Der har været buddhister og hinduer på NEC og også ateister, som vistnok er dem med den stærkeste tro, og de har allesammen haft mulighed for at dele

deres synspunkter med os, og hver gang er vores tankevirksomhed blevet stimuleret og udvidet af disse oplevelser, og det synes jeg nok, et verdensuniversitet kan være tjent med.

Nu vil jeg ikke påstå overfor jer her, at hver eneste af disse mange mennesker, som i løbet af de sidste 9 år har henvendt sig hos os på NEC, har været lige nemme for mig at acceptere. Det var tit vanskeligt for mig at se, at de gjorde det rigtige og var det rigtige. Vi bliver hver af os truet af vore egne idéer om ret og uret, og engang imellem kunne jeg ligefrem ønske, at vi havde en måde, vi kunne holde sådanne *uduelige* folk ude. Men så oplevede vi, at i det menneske eller den kreds af mennesker, som man måske ikke kunne samarbejde med, lå der en ny indlæringskilde. I en ny oplevelse af dem og i en ny forståelse af deres situation og den måde, hvorpå vi eventuelt kunne hjælpe dem med det, de skulle have lært, lå der en udfordring, der viste hen til områder, i hvilke vi allesammen havde brug for at komme videre. Hvis der er et menneske, jeg ikke kan komme ud af det med — jeg, der er så civiliseret — så er det da forståeligt, at der er krig og splid og spektakel i verden.

Når en mand kommer her, ligegyldigt hvad grund han giver dertil, så er min opdagelse i forbindelse med ham, vort fællesskab i lysten til livet og i lysten til at lære. Hvordan han så vil bære sig ad, må blive hans egen opgave, selvom jeg også må hjælpe ham, hvis jeg kan.

Vi har her på NEC fundet ud af, at eksperimentalskoler og idéen om et verdensuniversitet for os ikke betyder, at vi allesammen studerer på en bestemt måde eller skriver bøger eller forsker, men det er steder, hvor nogle folk studerer, andre skriver, nogle leger med ler, og andre er her bare. Så er det naturligt, at de, der gør tingene på een måde, af og til får andre til at gøre det samme. Men styrken i, at hver taler for sig, giver en frugtbarhed, der er ganske vidunderlig.

Hvordan mener du så, vi skal lave det verdensuniversitet? Du kan nok se, at sådan som jeg skal lave det, med det jeg står for, og med det jeg er, således skal du samtidig være dér med det du er og står for; hovedtanken er de syner, vi har fælles — men de ting, der skiller os, skal også være med.

Det kan måske hjælpe os i vort arbejde nordenfjords at tænke på, at man andre steder i verden er i gang med verdensuniversitetstanken. I 1966 udkom der en bog på engelsk, som hed: *Idéen om et verdensuniversitet*. Den er skrevet af en student,

Michael Zweig, som forresten tilbragte en tid på NEC, mens han var ved at skrive bogen. I denne bog fortælles der om de mange steder rundt om i verden, hvor man arbejder med lignende tanker, og de mange forslag, der er blevet tilsendt UNESCO om emnet. Der fortælles om de forskellige forsøg, der er igang, bl. a. på NEC.

Et af de andre forsøg beskrevet der, blev startet af de amerikanske kvækere i 1963, og det hedder Friends World College. Vi har været i forbindelse med dette college, siden det begyndte. Nogle af vore elever har besøgt skolen, og de har sendt studenter hertil. Friends Worlds College har et 4-årigt studieprogram, hvoraf det første halve år foregår i Amerika udenfor New York, hvor denne skole har hovedsæde. De næste semestre finder sted i Mexiko, Skandinavien, Afrika, Schweiz, Indien o.s.v., inden man kommer tilbage til New York, hvor man afslutter disse verdensomfattende studier.

Det er en interessant måde at studere på og ligeledes meget krævende. I hvert land sætter studenten sig ind i dette lands forhold samtidig med, at hver af dem har et fag, et speciale, som de særligt interesserer sig for under de forskellige forhold, evt. i forbindelse med de lokale skoler og universiteter. Lederen af kvækernes college, Dr. Morris Mitchell, som jeg traf allerede for 18 år siden, har også skrevet en bog om sin skole og dens tanker, hvori han ligeledes fortæller lidt om NEC. Sådan kan cirklerne jo vokse, og samtidig med, at nogle af os gør reelle forsøg, kan mange andre udvikle tanker om, hvordan de vil lave det — eventuelt på en helt anden måde.

Andre steder i Danmark er man også gået i gang med undervisningsprogrammer med et internationalt sigte. Den ene er cand. polit. Henning Bertelsens International College in Copenhagen, hvor der tilbydes et specielt kursus, der varer et år, og som hedder All World Seminar. Det går ud på gennem et regulært studium at sætte sig ind i de politiske, geografiske og historiske forhold i alle lande, og det er jo en stor opgave. Mens NEC var i København, udvekslede vi nogle gange lærere og studenter, og vi holdt en del fælles undervisningstimer. Henning Bertelsens folk har også været sammen med os heroppe til en uges kursus i Fosdalen, hvor vore naboer dér var ualmindelig gæstfri og interesserede værter.

Cand. theol. Johannes Dragsdal har også baseret sin skole, Søtofte Højskole udenfor Ringsted, på verdenshøjskoletanken. Johannes Dragsdal virkede

som en meget inspirerende lærer hos os, mens vi var i København, og jeg tror, at et fortsat samarbejde, Søtofte og os imellem, vil være til gavn for alle parter.

Jeg nævner bare her enkelte steder, hvor de er i gang med noget i retning af det, vi forsøger at lave, og det gør jeg, for at vi kan have lidt forhåndsviden om sagen, når vi nu hver især skal tage stilling til, hvordan vi skal gøre det.

Der er meget, vi skal til. Vi skal i gang med at finde frem til alle de mennesker, der eventuelt kan bidrage med kunnen og viden af al mulig slags, og vi skal hele tiden holde os orienteret om det, der foregår andre steder i verden, for at vi kan udveksle vore erfaringer og lære af hinanden. Der ligger opgaver, der kunne kræve mange menneskers indsats — og det er helt i orden, for vi er da mange mennesker.

Tænk, hvis Svend Aage Larsens og Niels Hejsiet og mange andre mennesker, som har den vane at rejse udenlands, også kunne tage dette arbejde med sig og besøge nogle af de steder, hvor de er i gang med lignende tanker; og hvis vore bibliotekarer kunne hjælpe andre, der ikke kan rejse, men til gengæld kan flere sprog, med at holde sig orienteret om det, der bliver skrevet om sagen, ja, så kunne vi have nogle ordentlige sabbatmøder med disse fortællinger og oplysninger.

Det får mig til at tænke på endnu en ting, vi skal have overvejet, og det er den måde, vi vil have det hele organiseret på, og når vi har fundet frem til det, skal vi også udarbejde en forfatning. Det skal vi have gjort for NEC og for verdensuniversitetet som sådan. Det kræver, at vi skal finde frem til de styreformer, som vi mener er rigtige, og som vi kan tage det fulde ansvar for. For mig står tinget og eenstemmighed som det ideale mønster, men jeg vil gerne have jer andre i tale om det, før det bliver endeligt bestemt.

Husker vi bare med hinanden ofte at rejse dette ene spørgsmål: Hvordan mener du så, vi skal lave det verdensuniversitet? vil vi sammen lige så stille komme ind i en udviklingsproces, både på et plan, der er fællesmenneskeligt, og på et fagligt plan. Om der så skal gå hundrede år, før denne opgave er gennemført, det gør ikke så meget, hvis vi, hver på vort sted, har det håb, at det at dyrke jorden altid må have nær betydning til at dyrke sig selv. Forhåbentlig vil det således forene sig i opbygningen af verdensuniversitetet her på landet norden for fjorden. Lad os nu tage det skridt for skridt, for vi har en lang vej, og så må vi ikke blive alt for forpustede i

begyndelsen.

Nu er vi kommet så langt. Det, I har læst hertil, blev skrevet i første udkast i dagene omkring jul og nytår i 1968—69. Siden har mange spurgt efter noget skriftligt på dansk om NEC og verdensuniversitetstanken, men vi har simpelthen været så optaget af at gøre forsøget, at der ikke har været tid til at arbejde med ordene. Nu skriver vi 1971, og i dette forår har Ronald Manheimer overtaget ledelsen af NEC, så at Sara og jeg har fået lejlighed til at rejse og skrive og tænke os lidt om. Disse første kapitler har vi nu rettet lidt, så at hvor der stod for *7 år siden*, står der nu *for 9 år siden*. Men ellers er disse kapitler, som de var — skrevet i perspektivet af vinteren '68—'69. Nu indskyder vi lidt forårsstof 1971, som indeholder historien om, hvad der er sket i disse mellemliggende år. Man kan ligesom høre, at det gror.

Hvordan mener du så, vi skal lave det verdensuniversitet?

---

de gamle lærere og elever og andre folk hist og her fandt ud af, at der kunne være noget ved de skoletosserier, vi beskæftigede os med på NEC — i hvert fald nok til, at det kunne være værd at få skik på, forbedre og videreføre. For hver tilslutning, der er kommet til verdensuniversitetstanken hidtil, er der en historie at fortælle, og det kunne der aldrig blive plads til her, men nogle skal der fortælles for at give en idé om, hvordan det hele gik til.

Se, der var en aften i efteråret 1968, hvor filminstruktør Lise Roos sad i sin lejlighed ovre i København og snakkede med en gammel ven. Så var det, at denne ven begyndte at fortælle om en skole, han ville lave. Han fortalte meget indgående om hvilke idéer, den skulle bygges på, og hvordan hverdagen i den skulle være, og Lise hørte godt efter. Da han blev færdig, sagde hun lige så stille — ja, men er du ikke klar over, at denne skole findes allerede? Nej, det var han aldeles ikke, og hvor skulle det være henne? Ja, den findes i Thy, lød svaret. Nogle dage senere rejste Lise Roos og Gunnar Iversen til Thy for at se til denne skole, som allerede var til.

Næste weekend havde vi Vesløs Ungdomsskole på besøg, og deres orienteringsemne var *ungdomsoprør*. Ja, men det vidste Gunnar alt om. Mon ikke han skulle være med igen weekenden efter? Efter tredje weekend tog Gunnar sin kone Susanne med, og inden dette korte besøg var omme, havde Martin Ringgaard lejet familien Møllegården i Skyum, og vores fælles skoleidéer havde fået nye perspektiver.

Nu bor Gunnar og Susanne, som hedder Tvermoes til efternavn, selv efter at hun blev gift med Gunnar, i deres egen ejendom Korshøjgård i Sindrup, og i disse mellemliggende år har Susanne skrevet og fået udgivet to bøger om et af hendes specialer — dukker og dukketeater, og nu arbejder hun med denne bog her, som hun prøver på at få oversat fra min måde at sige tingene på til noget *rigtig dansk*. Desuden sidder hun hele tiden rned nogle billeder undervejs, som hun skaber af blomster og blade og udstiller i sin kælderbutik i Hurup. I eftersommeren 1970 lavede Susanne en udstilling på NEC sammen med andre kunstnere fra de forskellige nordenfjordske centre, og dette fælles virke, mener jeg, blev til glæde for vore naboer her omkring.

Samtidig med at Gunnar holder fast ved sit radio- og TV-arbejde og sine skriverier, (blandt andet har han på sit eget forlag Paria udgivet *Nordenfjords Rebeller*, en bog om tusind års oprør norden for fjorden) —

arbejder han stadig med sine skoletanker. I dette første samarbejde ligger der stadig daglig opfyldelse af menneskelige forhold og lovning om opfyldelse af alt, hvad vi ellers kunne ønske os.

En anden mand, der sådan blev optaget af at gå aktivt ind for NEC's form for skole, var David Nelson. David kom først på NEC i foråret 1965, og han var ikke just en af vore nemmeste elever. Han var mere interesseret i pigesjov end i at tage del i filosofiske samtaler og bogligt arbejde. En af de piger, som David traf i København, var Birgitte, en sygeplejerske, lys og dejlig, og det endte da også med, at Birgitte giftede sig med David, og de rejste til Davids hjemland, Amerika, i nogle år — som David sagde, »for at blive millionær, inden jeg fylder 30«. Han fortalte mig endvidere, at vi nok skulle få halvdelen af hans første million til NEC!

Mens David var hjemme i Amerika, blev han ved med at skrive breve om de tanker, han havde, både om at: blive millionær og om NEC's videre udvikling. I 1968 kom han tilbage til Danmark og fortalte, at nu havde han vist fået lidt penge mellem hænderne, selv om det ikke var blevet til en million endnu; men han havde fået den tanke, at i stedet for at give mig sine skillinger til en skole, ville han hellere selv lave en. Det syntes jeg var en god idé, og vi kørte rundt heroppe for at finde et egnet sted. Kjettrup gamle præstegård var et af de steder, som jeg havde haft kig på et stykke tid, og det faldt David og Birgitte for med det samme. — Det er nu filmeskolen *Præstegård*.

Familien Nelson — med børn, hunde og det hele — flyttede ind på denne dejlige præstegård en af de sidste dage af april 1969, og allerede det samme efterår modtog de de første studenter, som de fik gennem NEC. Også på det tidspunkt var kunstneren og fotografen David Russel, som David Nelson havde indledt et samarbejde med i Amerika, og under hvis vejledning denne nye skole prøvede sine vinger, med. I februar 1970, med nogle fine værelser og mørkekamre med alt muligt fint udstyr, åbnede de semesteret med elever, de selv havde fået fat på. — Så hurtigt kan det altså lade sig gøre.

Præstegården har også haft sine vanskeligheder, bl. a. ved at de to navnebrødre sammen har måttet finde ud af, hvilke fortrin ombygninger, teknisk udstyr, uddannelse i fotografering som kunstform, instruktion i fotografisk teknik, o. s. v. skulle have. Når enigheden ikke var til stede, har de måttet udholde hinandens mangel på dyb forståelse og alligevel arbejde sammen. Det fortæller jeg om her, ikke fordi de to gæve folk er

en undtagelse, men netop fordi sådan har det faktisk været alle de steder, hvor vi er kommet igang. Vi har brugt megen tid på at slås om, hvordan det hele skulle gøres. Vor eneste dyd er? at trods manglen på denne dybere forståelse, har vi stædigt holdt fast ved hinanden og arbejdet sammen.

På en vis måde blev Korshøjgård og Præstegården de to yderpunkter, både geografisk og idémæssigt i Nordenfjord World University. Trægården ligger midt imellem — lige nordøst for østerild Plantage. Den har i nogle år tilhørt forfatteren og kunstneren Leo Kari, som før venligst tog imod nogle af vore elever med pottemager- og billedskærerinteresser. I sommeren 1969 lejede Julie Fivel og Susan Williamson Trægården af familien Kari til et kunsthåndværkcenter.

Julie, som stammer fra Virginia, USA, laver bl. a. smykker og batik, og Susan Williamson fra England beskæftiger sig med vævning. Deres idé var at gøre Trægården til et sted, hvor man kunne både lære forskelligt kunsthåndværk, udføre og sælge det. Julie og Susan havde været på NEC et halvt år, inden de gik i gang med dette deres eget studieværksted. Der er ben i næsen på de to piger, og der var spænding og begejstring, da de flyttede ind på Trægården den 1. juni 1969. Det varede ikke længe, før stedet var fyldt med andre interesserede, der ville hjælpe med til at få sådan et nyt sted igang. Trægårdens atmosfære blev så absolut sin egen, inspireret som den var af moderne beatmusik og hippiespraglede kjortler.

Sommeren og efteråret igennem var der kiv og strid og begejstring på Trægården, og pigerne lagde planer om at købe stedet. I mellemtiden gik Julie og Susans og vor andres Trægårdsdrøm op i luer hen imod jul. Branden opstod, regner man med, ved at vinden blæste et gardin ind i et tændt stearinlys på Julies værelse, mens hun var nedenunder for at sige godnat til de andre.

Trægården eksisterer endnu selvfølgelig, men det er jo under en ny form, idet, som vi alle ved, Det Nye Samfund i København købte den til sommerfest i sommeren 1970. Den idé, der var med sommerlejren, var så god, at vi på Præstegården og NEC så vældigt frem til et slags samarbejde og deltagelse deri. I juni måned inviterede vi arbejds holdet ned til NEC til et møde og middag, og vi lejede et af de store telte på teltpladsen, for at vi kunne være med på en eller anden facon sommeren igennem og følge dette forsøg.

I løbet af sommeren kom der mange mennesker fra

Trægården ned på besøg hos os i Skyum, og vi kan takke lejren for, at vi lærte nogle gode mennesker at kende, som vi bagefter fik et samarbejde med; men teltet havde vi ikke videre glæde af efter den første aften, idet det blev oversvømmet af de mange, der ikke selv havde sørget for tag over hovedet. Desuden blev det hele efterhånden så stort og forvirret, sikkert også delvis på grund af de mange turister, at der til sidst ligesom ikke var nogen samlet aktivitet, udenforstående kunne oparbejde et forhold til. Nå, men det var vist lidt af et sidespring.

Som tidligere nævnt har vi på NEC talt meget om det verdensuniversitet, vi vil være med til at lave. Nu var vi i foråret 1969 ved at gå i gang flere steder, nemlig på Præstegården, Trægården og Korshøjgård, og det var faktisk David Nelson, der sagde, at nu havde vi brug for navnet Verdensuniversitetet som symbol på vort fællesskab, tiltrods for at vi ikke var enige om ret meget — vi ville bare anspore hinanden og holde sammen.

Nu gjorde vi det, at et par formiddage om ugen i løbet af foråret og forsommeren 1969 lagde vi arbejdet fra os på vore respektive centre og kom sammen for at snakke om vore planer for det nye Nordenfjord World University. Jeg blev foreløbig fungerende formand for denne institution, og Folke Trier Hansen fra Hundborg blev valgt til historisk konsulent. Ved disse møder stod sagfører Gunnar Bergholdt og flere andre os bi med råd og dåd. Vi var alle enige om, at de forskellige centre skulle være økonomisk uafhængige af hinanden og så forskellige som muligt, og på det tidspunkt, hvor vi søgte en samarbejdsform, fandt vi det ikke en juridisk eller praktisk nødvendighed at lovfæste Nordenfjord World University. Det kommer nok, når vi er modne til det.

Vort praktiske samarbejde består blandt andet i, at vi fra de forskellige Nordenfjords centre har mulighed for at komme sammen hver eller hver anden lørdag til vore sabbatmøder — og disse møder er vi begyndt at kalde nordenfjords møder. Ved disse sammenkomster hører vi lidt fra hinanden om, hvad der er hændt, siden vi sidst var sammen, og vi hører specielt fra en enkelt, der præsenterer sit arbejde, sædvanligvis i form af et foredrag. Bagefter er der mulighed for et samvær blandt deltagerne fra de forskellige steder og desuden mulighed for en udveksling af folk, der gerne vil tage et ophold på et af de andre centre. Ved disse lejligheder har vi fornemmelsen af, at vi er med i en større enhed, og vi genopdager ligeledes de fordele, vi har ved, at vi

hver for sig arbejder i små enheder.

Siden vor stiftelsesdag i 1969 er der kommet over en halv snes andre grupper og mange enkeltpersoner, der har udtrykt et ønske om at blive en del af Nordenfjord, og når vi endnu ikke har bestemt med love og regler, hvad vi vil og ikke vil være, har vi bare sagt *velkommen*, idet vi går ud fra, at de mennesker, der ønsker at bruge dette navn Nordenfjord Verdensuniversitet, gør det, fordi de i disse symboler får visioner, som de gerne vil arbejde ud fra og for — ligesom vi gjorde.

Jim Schiffer, en tidligere student på NEC, har således sammen med sin kone, før omtalte Susan Williamson fra Trægården, lavet et litteraturcenter på Ove Lykkes gård Svankjærgård. Der opstod ydermere et meget spændende samarbejde mellem Jim og Ove Lykke. Jim er en ung forfatter, der er helt moderne i sin tankegang, og Ove Lykke er en rodfæstet lokalpolitiker. Sidste år havde de sammen håb om, at Ove Lykke kunne ombygge Svankjærgård til et større center for Jim og Susans projekt, men det kunne desværre ikke lade sig gøre fra myndighedernes side, så nu kommer vort litteraturcenter til Hundborg, efter at det fik en god start hos Ove Lykke i Svankjær.

Af andre projekter kan nævnes Asgård, som Preben Maegaard og en halv snes andre medarbejdere fik startet på en gård i Sønder Ydby ved Skibsted fjord. Denne kreds af folk har haft et vældigt ombygningsprojekt i gang, hvori de har lagt alle kræfter. Når de holder indvielse der, synes jeg, I skal allesammen om og se, hvad de her har præsteret af egne idéer og indsats. På Asgård bliver der formentlig det kunsthåndværkcenter, som Nordenfjord har manglet, efter at Trægården brændte ned.

På et tidspunkt arbejdede John Sylvest også på denne gård sammen med Preben, men så fandt han ud af selv at købe ejendommen Søndergård i Helligsø, hvor han gik i gang med at lave en filmskole. John kom med nogle højtflyvende idéer. Han ville producere film, og han ville lave TV-kassetter, og han ville bringe hele Norden til film- og TV-udstilling i Hurup Hallen. Samtidig med at han ville gennemføre disse projekter, ville han holde filmskole for interesserede.

John var lige ved at komme igang. Han fik begyndt på nogle af projekterne, men Johns mangel på redelighed skabte en naturlig usikkerhed om ham, og vi andre havde ikke kræfter til at støtte ham nok. I april 1971 forsvandt John, efterladende usikkerhed og gæld. Når John kommer tilbage, må vi prøve på at

hjælpe ham til at blive et hæderligt menneske, og hvis du læser dette, John, skal du vide, at du altid er velkommen. I mellemtiden vil vi andre prøve sammen at betale nogen af de penge, du skylder købmand Sørensen i Ydby.

Sådan kan det også gå.

Nede på disse kanter bor også skuespiller Jens Okking. Han købte Anders Poulsens gård i Sindrup, hvor han er i færd med at opbygge et dyrehold på gården. Samtidig har Jens en finger med i spillet på Nordenfjord, i radio og TV, i aftenskolen og så mange andre steder, at det må være en kunst at være med til det hele; men vi vil allesammen gerne have Jens med, og vi venter os meget af denne nytidsbonde.

Earthgaard, Nordenfjords økologicerter, blev startet af Terry Harlow, USA, som oprindeligt var weekendgæst på Præstegården. Terry blev optaget af den måde, vort universitet fungerede på, og besluttede at lægge sit arbejde med forurening i forbindelse hermed. Terry er nok den nordenfjordske slidehest, hvis man ellers kan udpege en bestemt fremfor andre. Han påtog sig et arbejde med at finde egnede steder, hvor der kunne holdes skole om vinteren i lokaler, der ellers bruges til turister om sommeren, og Terry har et helt kartotek over sådanne muligheder her nordenfjords.

Jennys Pension på Slettestrand blev hjemmet for Earhgaard i vinteren '70—'71, hvor Terry og en håndfuld studerende udarbejdede en plan for økologiske studier, og nu er Terry i færd med at propagandere lidt for dette. Han er også begyndt at udgive *Physiognomy*, et blad, der på engelsk fortæller om, hvad der sker nordenfjords, og holder os alle orienteret om hinandens arbejde. For jer, der ligeledes gerne vil være orienteret, kan I bestille bladet hos Terry, Asylgade 14, Thisted.

I forsommeren 1970 købte Berit og Gunnar Hjelholt gården i Vust, som vi kalder den, og de har nået af få bygget gården om til en kursusejendom i løbet af vinteren. I den ene længe har familien Hjelholt deres hjem, og i den anden er der værelser og opholdsrum til møder. I den tidligere lade, hvor der nu er pejs og svaegang, står Berits væve, og her vil der blive holdt kurser i alle vævningens hemmeligheder, fra klipning til billedvæv. Til andre tider vil Gunnar, som er psykolog, holde kurser sammen med folk med blandt andet interesser i samfundspsykologi. — Og inspirationen vil komme fra dette pragtfulde sted, hvor man har havets hvisken bag sig, mens man skuer ud over eng og fjord.

Og sådan ser det altså ud til at blive ved. Til nytår 1971 overtog Henny og Peter Kock en gård i Gærup, hvor de sammen med lærerkolleger, bl. a. Bjørn Olsson fra Birkerød, vil lave en rigtig dansk folkehøjskole. Det ved man da, hvad er. Foreløbig er der blevet bygget om hele vinteren. Først svinestalden, hvor familiens tre børn fik alle tiders legehus, der nu også åbnes for de familier, der bor på de nordenfjordske centre — og så længerne, hvor der er blevet indrettet værelser med flytbare vægge.

Ved århundredskiftet var der en højskole ved Hundborg. En sten deroppe på bakken ved siden af ungdomsskolen fortæller derom. At vi får en højskole i forbindelse med vore nordenfjord centre er både opmuntrende og ønskeligt. Det er opmuntrende, at den danske folkehøjskoles idé og praksis kan samarbejdes med nye universitetstanker, og det er ønskeligt, at vi under begrebet *verdensuniversitet* indbefatter såvel folkeligt som videnskabeligt oplysningsarbejde.

Det skal i øvrigt siges, at det indenfor alle områder i dag er vanskeligt at se, hvad der er hvad — hvad der er skidt, og hvad der er kanel. Derfor har vi valgt at tage det hele og dem alle med. Det vil være en skam at smide kanel væk, og vi har brug for skidt til gødning. Andre skoler må nødvendigvis arbejde på den måde, at de kan skille sig af med de ukvalificerede. Vi, til gengæld, må lige så nødvendigvis gøre alle ukvalificerede i stand til at være med både i en menneskelig og faglig sammenhæng.

Nordenfjord World University er således en realitet allerede nu i den forstand, at vi er nogle, der bruger dette navn som fælles betegnelse for vore skolevirksomheder og for den retning, vi arbejder hen imod. Om der ud af dette kommer et *rigtig* verdensuniversitet, ved vi ikke endnu, men arbejdet vokser, og vi er efterhånden blevet mange, der hver for sig gør sit til, at det gamle ord *mennesket først* bliver virkeliggjort i vort liv og virke. En dag tager universitetet antagelig endnu mere konkret form, men det skal nok vente, indtil flere af vore naboer og venner har tilsluttet sig vort krævende fællesskab.

Medens vi her hos os er ved at gøre tanken om et verdensuniversitet til et redskab og et fælles mål, er den lignende udvikling, som vi før talte om er i gang andre steder i verden, også ved at krystallisere sig. Det er kommet til udtryk blandt andet i to væsentlige begivenheder.

I december 1970 vedtog De Forenede Nationers generalforsamling, at FN's muligheder for oprettelse af

et eller flere verdensuniversiteter nu skulle undersøges. Disse globale studie- og forskningscentre skulle placeres af FN i visse strategiske urocentre og virke som uddannelsessteder for folk, der ønsker at tage aktiv del i forskelligt arbejde af mellemfolkelig karakter.

Samme år stiftedes i USA en forening for verdensskoler og verdensuniversiteter. Jeg deltog i dette stiftende møde i Racine, Wisconsin, hvor et fond havde givet penge til at dette møde kunne finde sted. Foreningen, hvis formål det er at tilskynde til oprettelsen af sådanne studiecentre i alle lande og formidle samarbejdet mellem alle disse, har valgt at holde sit næste årsmøde hos os ved Nordenfjord World University ved nytårstid 1972.

Til dette møde vil de forskellige centre være værter for de deltagende skolefolk. En dansk delegation vil også deltage i mødet, og der vil blive holdt nogle åbne møder, i hvilke dem, der kan have interesse deri, kan deltage. For alle dem, der kunne tænke sig at være med i Nordenfjords arbejde fremover, vil nytårsmødet give lejlighed til at sætte sig ind i andres syn på, hvordan verdensskolearbejdet kan og bør udviklet sig.

Nordenfjord World University. Vi har talt noget om idéen med et *University* og i særdeleshed om, at vi har brug for konstant at udspørge og udforske dette begreb og ikke låse os fast i et bestemt tidsbillede af, hvad det er.

I navnet *Nordenfjord* ligger der selvfølgelig betydningen af landet nord for Limfjorden, men der ligger også Grundtvigs vision for et nordisk universitet (læs om dette i denne bog: »Smaaskrifter« af Nik. Fred. Sev. Grundtvig.), hvor »hele verdens kundskabskreds« er vor sag. Norden er højde, fjorden er dybde som vor blå Limfjord — som menneskesjælen.

Når begrebet verden — *World* — kommer med, er det fordi, den ny bevidsthed, vi er ved at udvikle om vort forhold med andre mennesker verden rundt, skal få lov til at gro i fredens ærinde. Det er ikke en international skole, vi skal lave, hvor de udenlandske deltagende kan få smag på dansk *internationalisme*. Det er en verdensskole, som skal formes og påvirkes og regeres både af os selv og af de folk fra resten af verden, som vil være med i denne opgave. At skolen ligger i Danmark er bare skjønt, for her er frit og godt at være.

Der er uro i verden i dag. Det er en uro, der fortæller, at vi er ikke tilfredse med hinanden. Det er begrænset, hvad vi kender til hinanden — samtidig vil

vi så meget, til andre tider så lidt, for hinandens skyld. Og hele tiden taler vi om fred. Tør vi regne med, at fredens sejr i vore hjerter og på jord begynder med fredens sejr imellem enkelte mennesker? Tør vi regne med det, eller skulle vi afprøve det — også på Nordenfjord World University?

BEGYNDELSEN OG ENDEN

Så vil jeg gerne sige tak til jer, der har fulgt med så længe i mine udredninger og tanker om et verdensuniversitet norden for lov og ret. Nu vil nogen af jer måske sige, som mange siger til mig, når jeg er færdig med en udredning: »Det er måske godt nok, men vi er da ikke blevet klogere«.

Jeg er heller ikke så sikker på, at vi er blevet klogere, men jeg er glad for, at jeg fik lejlighed til at tale ud med de folk på det sted, hvor jeg kommer fra. Det er nu kommet noget bag på mig, at mange kender så lidt til de ting, vi gerne vil lave, og i det alene kan jeg finde nytten af denne bog. Min erkendelse af den uvidenhed, der findes rundt omkring, er kommet på forskellig vis og ikke altid i de blideste vendinger, som for eksempel i denne meningsudveksling med kromanden i Snedsted.

Det skete efter jul, sådan først på året i 1971. Jeg blev ringet op fra Snedsted Kro, hvor der efter sigende stod en langhåret, hashbrugende-lignende fyr, der lige var kommet med toget og gerne ville ned til os i Skyum. Jeg kørte til Snedsted for at hente fyren. Jeg var selv noget irriteret over, at han kom i januar måned, hvor vi ellers ligger stille. Vi går i vinterhi for at tænke lidt over det hele, og så kommer Knud maler og gør det pænt, og Gunnar tømrer sætter en liste op her og der, og smed Skammelsen retter vandhaner og toiletter. Det hele skal være i orden igen, inden vi begynder til februar. Det er så dejligt, at vi har fået sådan et pænt sted, som vi kan være bekendt, Nu blev laden færdig til Susans bryllup, og den kan bruges til mange sammenkomster, og jeg har tænkt på, at jeg vil sætte en annonce i avisen og indbyde folk til at komme en gang imellem, og vi kan bare synge sammen. Det tror jeg, vi har brug for, men så er det ligesom, man

ikke magter det hele.

Sådan nogle ting tænkte jeg på, da jeg kørte til Snedsted for at hente den fyr fra Århus. Han havde ringet nogle dage i forvejen og sagt, at han gerne ville komme for at snakke med mig, og jeg vil gerne snakke med alle, der gerne vil snakke med mig.

Jeg holdt uden for kroen, og jeg kunne ikke finde nogen i krostuen og gik så ud i køkkenet. Der sad kromanden og var ved at gøre middagen færdig. Jeg tror, de var ved kaffen; og så kom alle tiders vidunderlige oplevelse. Det røg ud af kromanden i en uafbrudt strøm: »Nå, der er du,« sagde han til mig. »Og du er endda af sådan en god familie. Jeg har været i dit hjem, jeg kendte din mor og far og resten af din familie her omkring, og det er da ordentlige mennesker. Tænk, at du skulle blive til sådan een. Hvad foregår der i grunden nede hos jer? Hvorfor trækker I den slags folk her op? Hvis du vil føre et sådant liv, hvorfor bliver du så ikke i København og gør det? Hvor får I penge fra til det? Tænk, at det skulle gå dig sådan,« og så videre og så videre. (Nu må du undskylde kromand, hvis jeg ikke har kunnet gengive dig helt ordret, men meningen er vist rigtig nok).

Jeg trak vejret lidt dybt, for selvom det er dejligt, at folk taler så direkte til een, så var det jo alligevel en stor omgang at få. Men vi fik da snakket om sagerne, og kromanden blev inviteret til at besøge os i Skyum, og han ville invitere til en offentlig debat i krosalen, og så skulle jeg tage nogle af vore folk med, og så ville han rigtig gå dem på klingen.

Nu var det en meget positiv handling, kromanden i Snedsted foretog sig ved at luften sine negative følelser og meninger. Det var positivt, ikke bare fordi han brusede lige frem med det hele, men fordi han gjorde det med den hensigt at få oplysninger, der ville give ham mere kendskab til sagen. Han gjorde det ikke i krogene, men på et sted, hvor der i hvert fald var mulighed for en forvandling af meninger og følelser gennem samtale.

Mistilliden til mig personlig og til nogle af de ting, vi er ved at sætte i gang, piner mig nu også lidt, men jeg vil tro, at det er et spørgsmål om tålmodighed. Det var dog lidt hårdt nok at høre, at mange børn fra hjemmene omkring Bedsted ikke måtte få lov til at komme »sådan et sted«, da Bedsted Ungdomsskole i januar 1971 holdt weekendkursus her på NEC. Hvordan kan det være, at vi thyboer er så skeptiske og utrygge i forhold til de medmennesker, som vi ikke

kender nok til? Og hvordan kan det være, at vi hver især udtrykker os fordømmende, når vi kender meget lidt til forholdene?

Jeg tror stadig, at det vil være muligt for os at blive involveret på en sådan måde, at hvert eneste menneske på vor egn kommer os ved. Hermed mener jeg både os, der bor her til stadighed, og de turister, der kommer her, og de anderledes udseende, som ved deres egenart på en eller anden måde truer os. Det er vanskeligt det her. — Men kærnespørgsmålet i det har påfaldende meget at gøre med kærnespørgsmålet, når man laver et verdensuniversitet, nemlig dette: »Hvordan bærer man sig ad med de mennesker og de ting, man ikke kender eller ved nok om?« — Ja, dem skal man gå igang med at studere!

Hvordan? Det skal vi selvfølgelig hver især have lov til at bestemme, men derfor kan man godt sige, at det at komme i berøring med noget, er altid en begyndelse til en videre udforskning af det, og det er en fremgangsmåde, som jeg mener vil gøre gavn i tilfældet her. Der er nemlig en helt anderledes indstilling til vort arbejde på NEC blandt de venner og naboer, som har en regelmæssig kontakt med os.

I de allerførste semestre, da vi kom til Thy, havde vi vore nærmeste naboer inde hver onsdag aften til en snak om, hvad vi lavede, og hvordan vi allesammen mente, det bedst kunne gøres. Jeg tror nok, at både vore naboer og vi stod lidt usikre overfor, hvordan vi skulle få noget ud af disse samvær. Men det fandt vi frem til, og jeg tror, at de møder lagde grunden til det udmærkede forhold, som vi nu har til disse naboer.

Nu er vore onsdag aftener blevet overtaget af en aftenskole i engelsk, som Sara og Jim Schiffer har kørt med. Når undervisningen er forbi, samles alle i huset til et fælles kaffebord, og der er mulighed for en udveksling af tanker og idéer. Deltagelse i de aftener kan jeg godt anbefale til dem af jer, som kunne have lyst dertil, fordi der heri ligger både mulighed for kontakt udenfor ens egen dagligdags berøringsflade og mulighed for at erhverve sig en væsentlig nøgle til den større verden — et fremmed sprog. Vi har netop valgt engelsk som det sprog, vi benytter os af på NEC, fordi der synes at være en tendens til at gøre det til et verdenssprog, som vi allesammen kan bruge ved siden af vort eget.

Andre muligheder for kontakt med skolens beboere, som vi også vil blive ved med at indbyde til, er de aftener, hvor vi holder åbent hus, vore nordenfjords møder hveranden lørdag formiddag, og hvad der nu

kan blive af andre sammenkomster. Samtidig er der om sommeren også tit mulighed for at være værter for et ungt menneske eller en professor fra udlandet, som er her på et kortere kursus. De besøg, man herved får, kan blive blot begyndelsen til et venskab, og de kan gøre ens egne rejser til udlandet endnu mere spændende. Det kan I snakke med Peter Skammelsen og Arne Jensen fra Skyum om. De tog til Amerika og besøgte mange af de gamle elever, som de havde truffet her på skolen. Der tager vist også et hold afsted fra Thy igen næste forår, og det kan I også komme med på. Vi skal nemlig allesammen til at kende en købmand i Hongkong og en mejerist i Afrika og en professor i Brasilien, og vi skal opleve disse mennesker på en sådan måde, at vi ikke, som Knud malers Inger fornemmer, kommer til at gå glip af noget som helst af de ting i livet, som kan uddybe det og gøre det endnu mere værd at leve.

Sådan bevidst at komme sine medmennesker nærmere er for mig at se et af de første skridt i det studium, vi skal gøre os vedrørende de mennesker og de ting, vi ikke kender nok til. Der, hvor vi risikerer at komme galt afsted, er, når vi synes at vide alt om, hvad et menneske er. For så må vi da også vide, hvad det ikke er, og så kan vi netop blive fordømmende og uforstående overfor de mennesker, der ikke er, som vi nu mener, et menneske skal være. De gange, jeg syntes, jeg har været nær ved at vide, hvad et menneske er, har jeg truffet et menneske, der ikke passede ind, og når det sker, må man enten udelukke det menneske fra sit fællesskab, eller revidere sin egen opfattelse af, hvad et menneske er. Hver gang jeg har denne oplevelse, så får jeg en dybere og bedre forståelse af mig selv. Det kan engang imellem være lidt vanskeligt, men i det lange løb føles det som en glædelig ting, som noget levende — som om livets mening stykkevis er givet mig at opleve.

Hvad vil vi, vi mennesker? Dette spørgsmål om, hvad vi vil, den enkelte og samfundet, er og bliver et af hovedspørgsmålene ved et verdensuniversitet. For os norden for fjorden kan eet af samfundssvarene blive netop det — at gøre hele dette land mellem hav og fjord til et verdensuniversitet, som først og fremmest er bare et rummeligt sted, hvor alle slags mennesker og alle slags idéer kan komme og prøve sig frem, og hvor der også skal være lov til at fejle. Ja, alt hvad vi vil gøre, kommer sikkert ikke til at være lige rigtigt, men hvis vi er heldige, vil vi måske kunne komme til at sige, som Henry Ford sagde, da han blev spurgt, hvor mange fejl

han havde gjort i sin opfindelse af bilen: »Ingen«. Hans forklaring på dette svar var, at alt, hvad han havde foretaget sig, havde været et led i hans forskning, som førte ham længere og længere mod målet.

Hvad vi vil som enkelte personer er straks mere vanskeligt at sige noget om. Det bliver vores allesammens opgave, og det er så personligt og så søgende, at der ikke kan gives retningslinier for det på andres vegne. Samtidig med at hver enkelt af os på verdensuniversitetet må opøve sig i selv at tage stilling til alle ting, vil vi nok også hver opdage, at der er brug for fællesskabet og andre folk til at hjælpe os, og så kan vi også finde frem til det. Men det begynder med den enkelte, idet man er født alene, og det ender med den enkelte, idet man skal dø alene.

I denne kendsgerning siges der meget om det, jeg personlig vil. I forståelse af min fødsel og i forberedelse til min død vil jeg gerne ophøje hvert livsøjeblik. Det betyder for mig at være med til at støtte de evighedskræfter, der altid har været mellem mennesker — evighedskræfter kan være lærdom, kan være visdom, kan være tanke- og følelivesliv, der går tilbage fra før, jeg var født, og frem til efter, jeg er død. I det er for mig begyndelsen og enden til mit arbejde.

At stå i forbindelse med de evighedskræfter — med det primære ved hver dag at tænke mig om, er noget af det væsentligste af det, jeg vil. Jeg vil også mene, at når vi hver af os hver dag i en stadig stigende grad lærer at øve os i at tænke os om og gå og tænke på alle folk alle steder fra, så vil vi mere og mere blive os selv og mere og mere finde frem til det, vi vil.

Jeg vil gerne være mig selv. Jeg vil gerne have mod til at være mig selv, ligegyldigt hvilken form det så end tager i livets sekundære gerninger, og med det sekundære her mener jeg de ting, som man skal bruge de kræfter til, som man får i det primære.

En af disse gerninger, håber jeg, vi kan være fælles om i oprettelsen af verdensuniversitetet her hos os. Jeg tror, det er muligt, og det gør jeg blandt andet, fordi der er efterhånden andre heroppe, der synes at forstå denne opgave som en naturlig forbindelse mellem vor historie og den fremtidsverden, vi alle ønsker. Jeg er særlig taknemlig for den støtte, vi har fået af folk som Folke Trier Hansen, Hundborg, for hvem ingen af disse tanker er fremmede, og vor borgmester for Sydthy kommune, Arne Hyttel, som ikke vil udelukke en mulighed for at fremme denne landsdel, før den har vist sig at være uduelig, og vor amtmand Martensen-Larsen, som støttede os allerede

for fem år siden, da vi var ved at komme i gang i Thy. Der er mange andre, på posthuset, ved banen, hos politiet og i forretninger, som har været os behjælpelige, men som for pladsens skyld ikke kan nævnes. De huskes imidlertid — med tak.

Kære venner og naboer, her hvor lyset er så stærkt, at det kan give os mod til at gøre lysets gerning til vor egen, kom ned til Skyum Bjerge og ud til de andre centre af Nordenfjord World University og snak lidt med os om jeres tanker og idéer og om, hvordan vi skal bære os ad fremover. Lad os snakke og lad os handle. — Jeg vil gerne hilse på jer, og jeg vil gerne opleve livet i et frit og søgende samvær med jer, i det som er for mig begyndelsen og enden.

Slut